10

7
E
10

7
7 E
54

XIX. 5. 26.
CC. 3.

M

DE EXEQVIIS CAROLI V. MAXIMI, IMPERATORIS,

QVAS FERDINANDVS AVGVSTISSIMVS
Imperator germano fratri ſuo chariſſimo,
Auguſtæ Vindelicorum fecit fieri.

ITEM DE EXEQVIIS MARIÆ VNGARIÆ,

& Mariæ Angliæ, reginarum, per eundem Imperatorem
noſtrum, aliquot diebus poſt celebratis.

2. Machab. 12.
Sancta & ſalubris cogitatio eſt, exorare
pro defunctis, ut à peccatis ſoluantur.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Cum gratia & priuilegio Imperiali.

AVGVSTÆ VINDELICORVM
Philippus Vlhardus excudebat.
ANNO Sal. 1559. IIII. Cal. Martij.

σεβαστῷ φερδινάνδῳ τῷ τῶν ῥωμαίων
αὐτοκράτορι εἰδύλλιον.

αι. ὦ ξένε τίς; δάφνις μοὺ ἐγώ, σὺ δέ; βούκολος αἴγων.
δ. ἀλλὰ τί νῦν κλαίεις; αι. πότμον ἰδὼν ἀγέλης.
οὐκ ἔτι φορμίγγων νόμιον μέλος, οὐδὲ νομῆες
γνήσιοι, ἀλλὰ βόες σπαρχόμεν' ἀλγέες.
ὧν ἄπι μὲν σπλυγξὶ λύκων τέρπονται ἀμυδροῖς.
τοῦτ' ἄγιον πατέρων νῦν στυγέουσι δόμον.
αἰδ' ἂν τοῖς θήρεσσιν ὁμοῖαι, ἀντιπάγουσι
μήτερι σὺν πολεμὸν, καὶ δολόεντα μόρον.
δ. ναὶ μὰ τόν. ἀλλὰ θεῷ μὲν τ' ἄργυφα μῆλα μελήσει.
ποίμενας ὅσσ' ἄρα, ποίμνια βοσκόμενος.
ἁρμονίην τ' ὀρθοῖο μελίσματος ἐυστήριξε
ἐν πραπίδεσσι ζυγοῦ, καὶ οὐρανίοιο λόγου.
καὶ νέον ἐς καθαρὴν μερόπων φρένα πυρσὸν ἀνάψε,
τὴν ψευδῆ κραδίης δόξαν ἀποσκεδάσας.
αι. ἤνικα ταῦτ' ὦ δάφνι; δ. τάχιστα, χρόνος γ' ἀγορεύσει.
εὐσεβέων φωνῇ κύκλον ἐπισταμένων.
πρίν γε δεκάς, καὶ ἤπειτα κατήλυθεν ἕβδομον ἔλθοι,
ναὶ τέττιγες ἔνι σωκροτέροισι νόμῳ.
αι. νῦν τί φέρεις; δ. τέττιγα φέρω, πολιόντι μάθημα,
αἰξὶ ὀρίγγιον ὄν, πῆμα λύκοις ἐρίδων.
αι. δεῦτε μοὶ ὦ παῖδες, καὶ δεῦτε γέροντες, ὁ τέττιξ
πίστις ἀληθείης, πράξιος ἐστὶ κανών.

DE

DE EXEQVIIS

CAROLI V. MAXIMI, IMPERATORIS, QVAS FERDINANDVS Auguſtiſſimus Imperator, germano fratri ſuo chariſſimo Auguſtæ Vindelicorũ fecit fieri.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FVNEBRES POMPÆ haberi cum ſolent, vſitatum fermè eſt, vt tum de eo, cui is epitaphius honor exhibetur, certatim varia virtutum encomia, laudesq; rerum præclarè fortiterq; geſtarum celebrentur ad contionem populi: ne, quẽ homines fortè dilexerunt viuum, eundẽ velint odiſſe mortuum: nec quem propinqui tali dignum honore cenſuerunt, indignũ alieni arbitrentur: præſertimq; cum accedat huc, ꝙ pleriq; alienæ virtutis exemplo efficacius, quàm proprio iudicio, et ſuo, ad ſtudium honeſtatis ſoleãt incitari. Mos ſanè vel inprimis laudabilis, neq; ethnicis tantum, ſed Chriſtianis etiam vſurpatus, licet alio modo his, illis alio atq;

diuerſo. Cum Pericles laudat Græcos in Samo interfectos, Cicero Romanos trucidatos ab Antonio, vterque, ob tantæ virtutis præſtantiam, his diuinitus deberi, qui rempublicam fortiter defenderint, qui animoſè pro ſalute patrię occubuerint, vitæ immortalitatem, arbitrabantur. Chriſtianis verò tametſi idem omnino ſcopus, in quē omne virtutis ſtudium collimare debēt, præfixus eſt: ſed tamen alia ex cauſa, alio in loco, ob aliam adipiſcendi talis brauij cōditionem. Etenim citra agnitionē gratiamq; Redemptoris Chriſti, nulla vllius virtutis poteſt eſſe vis aut dignitas tantā, tale aliquod, vt queat, aut tantum, quod immortali vitę exæquetur, præmium mereri. Mutila igitur cum ſit, inaniſq; illa ethnicorum confidentia: multo rectius Baſilius Magnus, cum Gordium, et Gregorius Nazianzenus cum Diuum Cyprianum, martyres, funebribus celebrant encomijs: quòd decies maluerint crudeliſſima tyrannorū ſupplicia perferre, quàm vllum de catholica Chriſtianorū fide apicem labefactari nutu ſuo permittere. Hæc enim tam præclara martyrum facinora

ra

ra cum nobis illi cõmendant, tum profectò ea nequaquam ex ſeſe, ut Ethnicis, Pelagianiſq; videtur, ſed ut cenſent Chriſtiani, ex gratia Chriſti promerendi facultatem habere volebant. Itaque ipſum martyrij ſupplicium ſatis eſſe ad laudem martyris ſtatuit Diuus Baſilius. Hoc ſanè exemplum quamuis etiam nobis liceret nunc imitari in hiſce exequijs, vt honeſtum, illud omittere, vt vitioſum: neutrum tamen his præſentibus parentalium ſacrorum ritibus conuenire exiſtimamus: quando exequiarum iura non magnificas de mortuo glorioſasq; apud Deum prædicationes, quibus Maieſtas Diuina ſolet offendi, ſed deuotas humilesq; ſupplicationes, quibus placatͬ nonnunquàm, deſiderent. Quamobrem, ſi hæc exequiarum iuſta, ſacrificijs nobis ſunt, deuotiſq; peragenda precibus, vt piè litemus et caſtè manibus defuncti Imperatoris Caroli, non iactanda glorioſis rerum geſtarum titulis, vt quaſi iure propriarum virtutum de poſſeſſione cœlorum cum Deo contendere velimus: hinc certe nos auertere, illuc aduertere animum oportebit: primũq;

 id

id nobis conſtituendũ, an preces hæ noſtræ & liturgiæ licitę ſint, an Deo probentur, an proſint defunctis: deinde quibuſnã, & quo pacto queant prodeſſe: poſtremò quid nobis, cum Deus, Carolum Cæſarem, tantum heroa ademerit, ſtatuendum ſit deinceps. De his etenim admonere ſpectatores, magis ego nũc, quàm populares illas et iactabundas celebrare panegyres, neceſſarium iudico, ſiquidem hoc res ipſa poſtulet, et tacita hoĩm iudicia idem efflagitare videant.

Quoniam enim has cæremonias dũ exercemus, & dum hæc iuſta conamur Carolo Imperatori, more maiorum, ſoluere, videmur nõnullis ineptè ac ſuperſtitioſè, pleriſq; contumelioſè in Deũ, prorſuſq; impiè facere: cum, qui hac è vita migrent, eos illi credant confeſtim citra moram, ſola fiducia Chriſti nixos, in cœlũ attolli: viciſſimq; qui præter fidem Chriſti, & ſpẽ ſibi, & charitatem, & pœnitentiam neceſſariam ſtatuant, hos continuò ut Chriſti aduerſarios, rapi ad inferos: mediam enim, quæ inter vtramq; hanc ſit tertia, viam nullã reperiri: atq; eam ob cauſam, neq; Deo hæc funebria ſacra

grata

grata haberi, neq; viris euangelicis vllo modo probari poſſe.

Ea verò quamuis temeraria eſt, nuperq; admodum ab inferis reducta opinio, non orandum pro defunctis: vetus tamē illa eſt, & iam olim totius Chriſtiani orbis cōſenſu damnata atq; exploſa hæreſis: ſic enim Aërius quondā Arianæ hæreſeos ſectator ſentiebat, vt Epiphanius ſcribit, et Petrobuſiani hæretici, ut Bernhardus. Quapropter dubium profectò poteſt videri, deteſtanda ne magis ſit, iſta adeò peruicax temeritas quorundam, qui tàm claræ veritatis luci offundunt tenebras, an deplorāda ſtulta credulitas ſeductæ gentis noſtræ, quæ aures præbeat tam pernicioſa dogmata ſuadentibus.

At hic continuò occurrūt nobis cateruatim, expreſſum Dei verbum efflagitantes, quanam ſcripturarū authoritate, quo exemplo vel Prophetarū vel Apoſtolorū, hoſce ritus Deo placere comprobemus, ac prodeſſe defunctis. Et quanquam illis, quid ſacræ literæ hac de re expreſſerint, non eſt ignotum: negant tamen atq; inſtant proteruè ac ruſticè. Iudas aūt ille Machabæorum

& princeps pius, et dux egregius, cum cæſi exercitus ſui certa quędam delicta, quæ neceſſariò expianda rebatur, comperiſſet, magnam argenti vim miſit Hieroſólymã, iuſſitq; ſacerdotes, p interfectis litare atq; offerre ſacrificia. Ecquid expreſſius ſcripturę teſtimoniũ deſideras? Deſideras ſanè, atq; adeò etiam, vt cum nimis clarè expreſſum ſit, cupias totum librum à ſacris biblijs reſectum. Atq; ne peruerſæ cupiditati argumenti ſpecies deſit, clamas eũ in hagiographis poni nõ oportere: dubitatum enim de eo eſſe olim, Iudęos in catalogo ſuo non habere. Satis ne id argumẽti eſt? vobis quidẽ ita videtur, at certè lõgè ſecus Eccl'iæ Chriſti: quæ vt cætera omnia, ita quoq; hoc ex pectore ſponſi ſui hauſit, & ſeruat fideliter. Dubitarunt olim, dubitãt etiã nunc Iudæi, num Chriſtus ſit Meſſias: dubitauit Diagoras olim, Epicurei dubitant adhuc, an Deus aliquis ſit, an res humanas adminiſtret: dubitarunt olim Quintiliani, dubitant etiam nunc pleriq;, an Apocalipſis ſit liber Ioannis Apoſtoli: quid? nunquid Catholica Eccleſia dubitauit etiam? Minimè gentium.

Abſit ut hæc dubitet de ijs, quæ ipſa inde ab initio Apoſtolorũ probauit, vſurpauit, quæ ipſa ſemper defendit, ubiq; aſſeruit, deſeruit nuſq;. Itáne nos Germani peregrinamur in Eccleſia Dei, ut quid hæc probet, quid improbet, quid habeat ſacrum, quid prophanum, ignoremus?

Non modo receptum ab vniuerſa Eccleſia eum Machabæorum librum, abunde teſtatum reliquit Concilium Carthaginenſe: verum precari quoq; & offerre pro defunctorum animis, ab ipſis receptum eſſe atq; inſtauratum Apoſtolis, conſenſus Catholicus euicit Chriſtiani orbis. Ioannes Damaſcenus, author antiquus, nec minus grauis, quàm doctus, refutans eundẽ ſui temporis, qui etiam hoc noſtrum inuaſit, Arianum errorem, ſic ſcribit. Vide, inquit, quid dicat ſcriptura ſacra. Iudas enim ille Machabæus in Sion ciuitate magni regis, cum intellexiſſet populum huic ciuitati ſubditum, eſſe ab alienæ gentis hoſtibus cæſum, cumq; interfectorum ſinus ſcrutari iuſſiſſet, reperta ſunt idola: itaq; cõfeſtim pro vnoquoq; illorum ad dominũ, qui ad miſericordiã paratus eſt,

propitiatoria munera obtulit, fecitq; rem plenã pietatis & charitatis fraternæ: vnde quemadmodum ab omnibus alijs, ſic etiam ab ipſa ſcriptura S. magna habitus in admiratione eſt. Sancti autẽ Apoſtoli, diſcipuli Saluatoris, qui huius verbi, & myſtæ et teſtes occulati, ambitum orbis per tremenda, & impoluta et viuifica ſacramenta venantes viuum ceperunt, memoriam eorum, qui in fide obdormiunt, faciendam ſanciuerũt. Quod etiam firmiter admodum citraq; contradictionem à terminis terrarum ad terminos vſq;, indeq; ab initio ad hoc tẽpus præſens et uſq; ad finem mundi obſeruat, obſeruabitq; Apoſtolica & Catholica Eccleſia. Non inaniter hoc aut fruſtra, neque abſq; certis rationibus, quaſi fortuitò ſanciuerunt Apoſtoli. Etenim quæ Chriſtiana religio erroris neſcia ſuſcipit, perpetuòq; ſeruat incõcuſſa atq; integra, hæc vana eſſe non poſſunt, verum ſunt omnia vtilia, ſunt Deo grata, opemq; ferunt & cõducunt ſaluti noſtræ plurimum. Hæc Damaſcenus.

Qui tametſi et ipſe ſcriptor vetuſtus eſſet et approbatus, nolebat tamen eam Macca-

bæi

bæi textus interpretationem aliјs priuatam videri & ſuam,ſed ut eſſe Catholicum ſcripturæ ſacræ intellectum demonſtraret,perpetui conſenſus ſuffragia ex vetuſtioribus producebat. Itaq; ſic pergit. Dionyſius igitur rerum diuinarũ,inquit,multum,profundeq; peritus in ea, quæ ipſius de defunctis extat,doctrina,dixit: (uidelicet ut ex ſacroſanctis illius verbis huc aliquid ad euidentiorem demonſtrationem concinnemus) q; ſanctorũ preces et in hac, & in ea,quæ poſt mortem eſt,vita,iјs,qui digni piјs precibus cenſentur, quales ſunt, qui in vera fide deceſſerunt, efficaciter proſint. Sanctus antiſtes igitur petit, quæ Deo grata ſunt,et quæ ab ipſo ſperat donanda. Precibus ergo, ad dei clementiam quæ fiunt,petitur ut defuncto peccata ea, quæ per infirmitatem cõmiſit,dimittat,collocetq; eum in regione viuorum,in ſinu Abrahæ,Iſaac,et Iacob,eoq; in loco,in quo nec dolor ſit,nec triſtitia,nec gemitus. Vides aduerſarie, inquit Damaſcenus, quemadmodum affirmet Dionyſius, preces pro his, qui ſancta ſpe obdormiuerunt,vtiles eſſe?

Quæ olim Dionyſio tributa ſit authoritas, quæ erga Chriſtum fides, quæ rerum diuinarum ſcientia, ſcripta illius non diſſimulant, nec S. Patres vnquã conticuerunt, nec nos, ſi ſanæ mentis ſimus, Germanos tergiuerſari decebat. Docet ille non modo pro defunctis et preces fundi oportere, & offerri ſacrificia: verũ oſtendit etiam quo pacto hæc omnia fieri, et quibus ritibus oporteat: quæ Damaſcenus quidem non attigit, ſed eccleſiaſtica eius hierarchia abunde iſthæc, ſi qui forſitan requirant.

Dionyſio ſubiungit Damaſcenus Gregorium Nazianzenum, ob excellentem cœleſtis philoſophiæ doctrinam, cognomento theologum, eumq́ ſic introducit in funebri oratione, quã ad fratrem Cæſarium de matre ſua habuit, perorãtem. Ea igitur, inquit, quæ in poteſtate ſunt noſtra & dedimus & dabimus, oblaturi ſcilicet quotannis honores & memorias.

Breuiter hoc quidem Gregorius, ut ſolet, & ideo nõnihil obſcurius, quænam illa ſint quæ dederint, quæ ſint deinceps daturi, qui honores iſti, quæ memoria: eam ob cauſam

Damaſcenus

Damaſcenus Chryſoſtomum adduxit quaſi locupletem interpretem Nazianzeni. Ipſe namq́ in præclaris illis in Paulum Cõmentarijs ita ſcriptũ reliquit. Cogitemus, inquit, quî ꝓdeſſe poſſimus defunctis, Demus eis, quod præſens eſt, ſubſidium, eleemoſynas dico & oblationes: feretq́ hæc res illis & ſubleuationem, & lucrum ingens, & vtilitatem egregiã. Non fruſtra enim, neq́ caſu quodam fortuito in Eccleſia Dei à Chriſti diſcipulis, uiris ſapientiſſimis ſancita hæc et tradita ſunt, vt ſacerdos in tremendis illis myſterijs faciat pro his, qui obdormiuerunt in fide, preces: norant enim plurimum ex ijs ad illos emolumenti rediturum.

Argutè quidẽ Dionyſius, ſtrictim Nazianzenus, ſed expreſſè Chryſoſtomus et grauiter, rem cõplexus eſt penè vniuerſam, de qua Aeriani ambigebãt: ſcilicet quiſnã pro defũctis fundi preces, inſtituiſſet, flagitabãt oſtẽdi, quaſi hoĩm ſuperſtitione res illa in Eccleſia emerſerit, non autoritate Apoſtoloꝝ, non teſtimonio ſcripturaꝝ. Errorem eum ut refellant S. Patres, docent hunc parentandi morem ab Apoſtolis inſtitutũ, ab Eccleſia

vbiq; receptum vſurpatumq; eſſe, ut in ſacrificij myſterijs fiant preces, & eleemoſynæ erogentur in pauperes, pro ſubleuatione eorum, qui in vera fide obdormierunt.

Quamobrē profecto homines noſtri ſeſe tanto maiori obſtringunt ſcelere, quāto hæc parentalia ſacra auguſtiore ſunt authoritate & ratione in Eccleſiam introducta. Cuius rei cum penè omnes pij, tum et ipſe Gregorius Niſſenus nos grauiſſimè admonere videtur. Nihil, inquit, abſq; ratiōe, nihil abſq; vtilitate à Chriſti diſcipulis ac præconibus traditū, & vbiq; in Eccleſia Dei conſtabilitum eſt. Proinde res eſt vel apprime vtilis Deoq; accepta in diuinis illis & fulgētibus ſacrificijs facere mentionem eorū, in recta fide qui hac vita deceſſerunt.

Num aliud nunc Eccleſia, quā fecit olim, cum viri iſti, & plane viri doctrinam eam, quam acceperant ab Apoſtolis, ſparſerunt in Chriſtiano orbe? Nihil profecto. Alium in finem neq; illæ ſacerdotum liturgiæ, neq; hæ preces noſtræ, neq; iſtæ in pauperes eleemoſynæ fiunt, neq; hæc reliqua pompa funebris, niſi Caroli Imperatoris ſpiritum ut

Deo cõmendemus,ut huic litemus ad miſe-ricordiam, illum erigamus ad ſpem veniæ. Eum in exequijs vſum nobis commendat Tertulianus. Vxor pro anima mariti orat, inquit,et refrigerium poſtulat ei,et in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis eius. Eundem et D.Cy-prianus ſecutus dicit ſe pro Celernia,Lau-rentio & Ignatio ſemper offerre tum, cum martyrum ſupplicia,et dies anniuerſaria cõ memoratione celebrantur.

De Monogamia lib.fol. 596.

epiſt.5. lib.4.

Quid vero dicam de D. Ambroſio? quã ſtudioſus ille in hoc, pro defunctorum ſub-leuatione ne ceſſent preces Eccleſiæ:ne ipſe deſit,cui poſſit,in hoc mutuo deprecandi of-ficio, vt iuuet defunctorũ ſpiritus miſſæ ſa-crificio,ut conſoletur ꝑpetua ad Deum ora-tione.Sic enim Gratianum et Valentinianũ Cæſares alloquit defunctos. Nulla dies vos ſilentio præteribit: nulla inhonoratos vos tranſibit oratio: nulla nox donatos precum mearum contextione tranſcurret: omnibus ego vos oblationibus frequentabo. Et dum fratris ſui facit in ſacrificio altaris mentionẽ, Tibi omnipotens Deus, inquit, innoxiam

cõmendo

cõmendo animam,tibi hoſtiam offero,cape propitius,ac fraternũ munus,ſacrificium ſacerdotis. Si impietatis eſſet offerre pro anima defuncti hoſtiam Euchariſtiæ, ſi ita ſceleratũ iudicaſſet Eccleſia,exequias celebrare,iuſta peragere,quemadmodum hæc peruerſa ætas noſtra et cenſet,& clamat importune,næ aut ſanctus ille uir Ambroſius,quẽ etiam purum doctorem dixerunt hæretici, plane deſijt eſſe Chriſtianus,non ſolum epiſcopus, aut nobis certe æque licebit Carolo Imperatori, atq; illi Cæſari Valentiniano, hæc ſacra parentalia pie facere, hæc iuſta ritè perſoluere.

Quod fratri ſuo Ambroſius,idem præſtitit ſuæ Matri Monicæ Auguſtinus. Illa quoniam moriens petiuerat, non ſe ſplendido contegi ſepulchro,non diuerſis aromatibus condiri, ſed ut ad altare in ſacrificio miſſæ, ſui fieret memoria, ſupplicationibus: fecit ergo filius, quod volebat mater, vſuſq; tali eſt ad Deum orõne. Inſpira Domine Deus meus, inſpira, inquit ſeruis tuis, fratribus meis,filijs tuis dominis meis(quibus et voce & corde, & literis ſeruio.) Vt quotquot hæc

Auguſtin. Confeßi. libr. 9. cap. 13.

hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ familiæ tuæ, cum Patricio quondã, eius coniuge, per quorũ carnẽ introduxiſti me in hanc vitam. Ardens ſane, plenaq́ꝫ pij affectus oratio, quã ille vir certe talẽ nunq̃ ausus habuiſſet, ni deo gratas has preces, et matri ſuæ neceſſarias fuiſſe, certò cognouiſſet: quemadmodũ mille alijs in locis euidẽtiſſime, tum profecto in quadam Apoſtolici ſermonis enarratione non obſcure. Orationibus ſanctæ Eccleſiæ, inquit, et ſalutari ſacrificio & eleemoſynis, quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandũ, mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditũ, vniuerſa obſeruat Eccleſia, vt pro eis, qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cum ad ipſum ſacrificium loco ſuo cõmemorantur, oretur, et pro illis quoq; id offerri cõmemoretur. Prodeſſe igitur, & valde prodeſſe quidem, has parentales preces, Apoſtoli docuerũt, vniuerſa Eccleſia teſtatur, S. Patres literis mandauerunt, vnanimi Chriſtiani orbis conſenſu idem ad nos

Conf. lib. 9. cap. 13.

In verbis Apoſtoli Serm. 32.

propagatũ peruenit. Quid requirimus amplius? Per ſeſe res iſta eſt ipſa meridie clarior: atque id videri non poſſe, extremæ cæcitatis eſt, nõ velle, cum poſſis, infinitæ peruerſitatis, atque malitiæ. Si vbertate hoc in loco eſſet, non breuitate agendum, quantum, ô Deum immortalẽ, nobis, ut reliquos taceam, vel vnus Auguſtinus poſſet ſuppeditare flumen orationis? quantam argumentorum vim Epiphanius? robur quantũ Bernhardus? dum hic Petrobuſianos refutat, ille Aerium Arianum? Omitto ſubſecutæ ætatis authores, omitto doctores Scholaſticos, omitto præclara lumina huius ſeculi, Roſſenſem, Eccium, Coclæum, Hoſium (quos viros?) ac ſimiles: quibus vniuerſis ut Deus et fides vna eſt, ita eadẽ hac de re, vna ſcripturarum intelligentia, vna interpretatio, vna mens, vna veritas. Viuentium preces valere pro ſpiritibus mortuorũ, vidit Macchabæus in Paleſtina, viderunt Sacerdotes Hieroſolymis, viderũt in vniuerſo Chriſtiano orbe id fieri oportere Apoſtoli: quorum inſtaurationẽ ſecutus eſt Dionyſius Ariopagita Athenis, Tertulianus & Cyprianus

in

in Africa, in Aſia duo Gregorij, alter Nazianzi, alter Nyſſæ, Chryſoſtomus Byſanthij, Athanaſius & Cyrillus Alexandriæ, Ambroſius Mediolani, Auguſtinus Hippone, Theophylactus in Bulgaria, et alij alibi, quis enim enumeret vniuerſos? etenim plurimi ſunt: quorum cum de eodem hoc exequiarũ inſtituto ſint non eædem modo ſententiæ, ſed verba eadẽ penè quoq; : poteſt ne fieri, vt hic tantus conſenſus, tam diſſitis, tamq; longe lateq; remotis in locis, ſibi vndiq; cõſtans, aliunde ſit, quam à Spiritu Dei, profectus? Cupio equidem, quid muſſitẽt, audire. Nam ſi aiunt: deſinant, quæſo irridere cultũ diuinitus inſtitutum, Deo nõ ingratum, homini perutilem, atq; neceſſarium: ſin negãt, quid tandem Eccleſiæ fecerint reliquum? Nihil penitus: vmbra erit, aut quod minus eſt, ut Pindarus ait, ſomnium umbræ. At interea quo in loco erit Paulus, qui eſſe Eccleſiam dixit columnam veritatis? Hæc profecto ut corruerit neceſſe eſt, ille ut ſit vanè locutus. Tum vero ipſe Redẽptor Dominus quo in honore? Si iſte exequiarũ cultus idololatria eſt, vti nunc volunt pleriq;, infirma

ſuit petra, quæ Eccleſiam ſuſtinuit, validiores portæ inferorũ, quæ illam in tantã perfidiam præcipitem traxerunt.

Sed nimis multa de prima quæſtione: ad alteram veniamus: ut, cum ipſa exequiarũ iuſta Deo, certum eſt, probari, et cõducere mortalibus, quibuſnam & qua lege queant prodeſſe, ac inprimis Carolo Imperatori: ne hæc ſacra, impia eſſe, nec hi tanti apparatus inepti, aut inutiles omnino videantur. Ad cuius rei explicationẽ ſcitu neceſſaria ſunt: primum, quæ ratio Dei ſit ad animã defuncti, deinde quæ huius viciſſim ad illum: poſtremo, quæ noſtra deprecãtium ad vtrũq;. Ad Deum quod attinet, quoniam iuſtus eſt, peccatorem non exaudit, præſertimq; eum, quẽ ob lætale crimen lex diuina tenet reum. Quocirca homo, ſi aut noſtræ ꝓ illo, aut ſuæ pro ſe preces valere debẽt apud Deum, neceſſe eſt, vt ſit ab ipſo Deo per meritũ Chriſti iuſtificatus, amicus Deo factus ex inimico. Eſt autem duplex iuſtificatio, vna per lauacrum regenerationis, altera ꝑ claues pœnitentiæ: & niſi illa præceſſerit, hæc ſequi non poteſt. In priore iuſtificatione largitur

Deus

Deus gratis homini gratiam, & donum in gratia, fidem, ſpem, charitatem: fidem idcirco, vt poſſit credere ea vera eſſe, quæ Dei verbum pronuntiat: ſpem, ut ratam habeat Dei de ſempiterna vita promiſſionem: charitatem vero, ut incipiat facere mãdata Diuinæ legis.

Dona hæc quidem Dei ſunt, ſed homini data Diuinitus cum ſunt, eius fiunt propria, planeq́ue habitudines quædam ſpiritales, adeòq;, vt eis, ſi velit, recte queat, ad receptionem iuſtificatricis gratiæ vti: ſin nolit, ad reluctationem, abuti. Eamq; ob cauſam poſtea, quam baptizãdis inculcata catecheſis eſt, rogantur an credãt, an renuntient Sathanæ, an velint baptizari. Si adulti ſunt, aiunt ipſi: ſin paruuli, ſpondẽt pro eis patrini. Eadem hæc Dei bona homini ut obtigerint, continuo, quæ illa informet, vt poſſint meritoriè operari, iuſtificatrix gratia ſubſequitur, hominẽq; in ipſo lauacro regenerat, culpæ maculam abſtergit, nitorem gratiæ reddit, cõdonatq; æterni ſupplicij pœnam, & vitæ reddit ſpem ſempiternæ.

Eos ſane iuſtificati hoīs terminos ipſemet

circũſcripſit Tito ſuo D. Paulus. Apparuit, inquit, Gratia Dei, ſalutaris cunctis hominibus, erudiens nos, ut abnegemus impietatẽ cupiditatesq́ mundanas, vtq́ ſobriè poſſimus, & iuſtè, et piè viuere in hoc ſeculo, expectantes ſpem beatam ac reuelationẽ gloriæ magni Dei &c̃. Non nuda nobis gratia illa σωτήριος confertur, ſed, quemadmodũ Clemens Alexandrinus ait, ſubſtruuntur ei, tanquàm tres columnæ, (quibus illa veluti aliquod Dei templum nitatur) fides, quæ erudiat nos de veritate: charitas, per quã fides operans, nos faciat ſobriè, iuſtè, pieq́ viuere: ſpes, quæ expectet reuelationem futuræ gloriæ.

Hoc pacto cum iuſtificatus homo eſt, altera iuſtificationis opera nõ egeret, ſi non in alia peccata, quæ ipſe ſponte ſua cõmittat, relaberetur. At quoniam relabitur aliquando in lætalia, quotidie in delicta venialia: reperit et huic malo Deus remedium, Sacramentum pœnitentiæ, tanquàm facti naufragij ſecundam tabulam: vt huius beneficio liceat æternæ mortis diluuium effugere. Quoniamq́ cum hoc peccati genus nõ alie-

ni criminis, ſed ꝓprij facti culpam habeat, ad recuperandam iuſtificatricem Dei gratiam, non ſola fides, aut ſpes, aut dilectio requiritur: verum etiam præter has, & pœnitentia neceſſaria eſt, cuius partes ſunt tres: prima, ut homo corde contritus doleat odio criminis, quod cõmiſit, amore Dei, quem offendit: ſecunda, ut ſacerdoti ſigillatim nominatimq́ peccata ſua cõfeſſus dicat cum Dauide, Domine peccaui, audiatque viciſſim, Dominus abſtulit peccatũ tuũ, ſcilicet ut deleta culpa, & reddita gratia, æterna pœna dimiſſa, & vita reſtituta, iterũ ſit iuſtus: tertia, ut cum eodẽ rege Dauide ſuſtineat temporalem pœnam, legiq́ diuinæ vel temporaliter in hac ſocietate hominum ſatiſfaciat, aut quia libidine & gula peccauit, fame expiet facti pœnam & ieiunijs: aut iniuria in proximũ, eleemoſynis exoluat: aut in Deum negligentia diuini cultus, ſarciat precatione crebriori.

Quanquàm vero perbreuiter ego hæc nunc: non tamen dubito, quin ea habeat doctrina fundamentũ quidem veritatis in S. literis, ſanum vero illarum intellectum in

Eccleſia

Eccleſia Catholica. Proinde ut ſingula eius membra hoc in loco iam argumentis cõfirmem ſuis, nec opportunum cenſeo, nec neceſſarium, quando nuſquàm non obuia illa ſint, & in promptu ſtudioſis. Illud autem huius propoſiti noſtri propriũ eſt, accurate conſtituere, quæ hominis debeat eſſe ratio ad Deum, ut talis fuerit in hac vita, ut poſt mortem noſtris poſſit precibus iuuari.

Euangelij vox eſt, eum, qui baptizatus ſit, & crediderit, ſaluũ fore: qui non, illum iam eſſe condemnatum. Itemq́ illud Dauidis, Ab inferno non eſſe redemptionem. Quapropter vtrumq́ hinc recte ſanxit Eccleſia, quippe pro his, quorũ vita fuerit talis, ut certo eos conſtet cõdemnatos expiraſſe, orandum non eſſe: contraq́ pro his, qui in vera fide, ſcilicet per charitatem operante, obdormiuerint, ſpem nobis pro ſe orandi relictã. Sed ut propius veniamus ad rem, non ſola illic fides & mortua intelligi poteſt, ſicut quondam Eunomiani exiſtimabant, & nunc contendunt ſectarij: verum ea fides, quæ efficax eſt per charitatẽ, ut & ſpei ſuus quoq́ locus et pœnitentiæ maneat integer.

Etenim,

Etenim, Nihil valet in Chriſto, inquit Paulus, niſi fides, quæ per charitatem operatur: et Chriſtus, Niſi pœnitentiam egeritis, ſimiliter omnes peribitis. D. Auguſtinus igitur, vt iſtinc opinionem de ſola fide ſubmoueat, et reliquas virtutes etiam huc ſubiungat iuſtificatrici gratiæ, Non ambiendum eſt, inquit, iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus, qui ita vixerũt ante mortem, ut poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem. Nam qui ſine fide, quæ per charitatem operatur, eiuſq; ſacramentis de corporibus exierũt, fruſtra illis à ſuis huiuſmodi pietatis impendunt officia. *In uerbis Apoſtoli Serm. 32.*

Itáne vero Auguſtine? Quid? ſi gratis iuſtificatur homo abſq; ope legis, quorſum operoſa illa charitas? Aut hæc omittenda, vt gratis: aut abijcienda vox, Gratis, vt ſit per opera. Vulgo dici ſolet, Concilia tempora, & concordabis ſcripturam. Nihil certius quàm hominem iuſtificari à Deo gratis abſq; vllo pacto meritorum interueniente. Quicquid enim ſum, inquit Paulus, gratia Dei ſum. Non ſolũ igitur iuſtificatrix gratia, verum etiam ipſum donum in gratia, fides, ſpes, charitas, ſunt gratuita Dei mune-

ra: quæ in hac peregrinante vita hominem iuſtum conſtituunt: & ita iuſtum quidem, ut ex dignitate iuſtificantis gratiæ non peccatum modo remittant, ſed ut opera fidei per charitatē operātis etiam mereri homini iuſtificato queant & præſentis et futuræ vitæ præmia. Centuplū enim, inquit, recipietis, & vitam æternam. Itaq; D. Auguſtinus, ut eam diuerſi temporis notionē exprimeret, ſimilitudine vſus eſt non minus appoſita, quàm elegante. Non ideo bene currit rota, inquit, vt ſit rotunda, ſed quia rotūda eſt, bene currit: ſic nemo propterea operatur, vt accipiat gratiam, ſed quia accepit, operari meritoriè poteſt: merita etenim, ſicut idem Aug. alibi ait, iuſtificatum ſequuntur, nō præcedunt.

Ad ſimplicium de diuerſis quæſtio. lib. 1. q. 2.

De fide et operibus cap. 4.

Quæ cum ita ſint, nec ſecus queant ex catholico ſcripturarum intellectu habere, non importunè quæritur, quid homini ei, qui in Gratia Dei & vera fide per charitatē operante, & pœnitentia obdormiuit, deſit, quo minus illico in cœlum ſubuolet, cur hiſce ſacris egeat funebribus: nam ſi iuſtus deceſſit è uita, ſaluti illius nihil deeſſe poteſt: ſin iniuſtus, hæc illi iuſta nihil proderunt. Ita ſane

quidē,

quidē, niſi inter extrema iſta ſpatium Deus reliquiſſet in medio: de quo tametſi ſcriptura S. ſtrictim, copioſe tamen Patres S. & tota Eccleſia, inprimiſq; D. Auguſtinus cum ſæpenumero, tum in Enchiridio ſuo ad Laurentium. Cum ergo ſacrificia, inquit, ſiue altaris, ſiue quarumcūq; eleemoſynarum pro baptizatis defunctis omnibus offerunt̃, pro valde bonis gratiarū actiones ſunt, pro non valde malis propitiationes ſunt, pro valde malis, etſi nulla ſunt adiumenta mortuorū, qualeſcunq; viuorum conſolationes ſunt.

Enchiridio ad Laurē. cap. 110. De cura pro mortuis, ca. 1. 4. & 8.

Valde bonos intelligit haud dubie tales, quales ſunt Martyres, et hi, licet rari illi quidem, qui cum D. Paulo poſſint dicere, Gratia Dei ſum, quicquid ſum, et hæc in me inanis non fuit. Quamobrē vero Paule? Quia certamen pulchrū certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Deniq; reſtat mihi corona iuſtitiæ, quam mihi dabit Dominus in illa die.

Agnoſcit Paulus, libereq; fatetur paſſim ſe Chriſti merito non ſuo iuſtificatum eſſe, et à Deo receptū in gratiam gratis, nō operis precio, fidemq; pariter et ſpem, & charitatē

TECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

vti gratuita dona Dei diuinitus diffuſa eſſe in cordibus noſtris. Pœnitentiæ quoq; ſuæ varias reliquit querelas: nec diſſimulauit ſe temporales illas pœnas, quibus præſenti ſeculo ſatisfactum oportuit, hic luiſſe, cum ait: Nunc gaudeo in paſſionibus meis pro vobis, & recompleo ea, quæ defuerunt paſſionibus Chriſti, in carne mea, ꝑ corpore ipſius. Chriſti paſſio nō ſuſtulit temporales pœnas: ſed contra ſanciuit, vt qui gladium ſumpſerit, gladio pœnā ſoluat homicidij, qui furatus, ut ſatisfaciat pœnæ à legibus ꝑſcriptæ. A. D. Paulo igitur cum tertiæ parti pœnitentiæ ſatisfactum manifeſtè agnorit Eccleſia, nunq; pro anima illius, de cuius pleniſſima ſalute nullum erat dubium, obtulit ſacrificium, aut precata eſt.

Iam quos valde malos iudicarit Auguſtinus, non poteſt videri ambiguum: nimirum eos, qui gratia dei exciderint, qui aut fidem Chriſti non ſuſceperint, vt Maxentius, aut abiecerint ſuſceptā, vt Iulianus, aut deſperauerint, vt Cain, aut charitatis neglexerint officiū, vt vulgo fit contemptu Dei cultusq; Diuini: rebellione in parentes, in magiſtratus,

tus:ira,odio,libidine,gula,auaritia,menda-
cio,fraude,& ſimilibus in Deum & proxi-
mum delictis:tum quia talium,quæ cõmiſe-
rint, criminũ cauſa non pœnituerint intimo
corde contriti,nec ea ſigillatim confeſſi,pe-
tiuerint per ſacerdotem veniam & condo-
nationem à Deo. Pro talibus, (ſi tales tamẽ
liquido cõſtat mortem obiſſe)exequiæ nul-
læ ſolẽt fieri, ſacrificia nulla offerri,nec ero-
gari eleemoſynæ. Pro eiuſmodi etiam ge-
nere mortuorũ vetat D. Baſilius offerri atq;
vllas haberi preces. Nolite decipi, inquit,
Deus non irridetur. Mortuum ſup altare ne
offeratis:viuam,inquit,affer hoſtiam tuam:
non poteris ad reliquias menſæ tuæ ſplendi-
dos illos regios aulicos inuitare:ex reliquijs
enim quod eſt,ingratum eſt. Eas ne tu,quæ
tibi poſt vniuerſam vitã reliquiæ ſuperſunt,
offerre uoles? Baſilium explanat Damaſce-
nus. Bene Baſilius magnus, inquit,et loquit
& docet, ſed vide ad quos: quippe ad aua-
ros,ad raptores,& ad eos omnino,qui neq;
fœdus pacemq; vllam curauerunt,neq; mi-
ſericordiam. Hoc in numero habẽtur etiam
hi,qui è ſacro fonte ſuſcepti nõ ſunt. De qui-

 bus

bus Auguſtinus. Nulla ratione conceditur, vt pro non pabtizatis cuiuslibet ætatis hominibus offeratur ſacrificium Corporis & ſanguinis Chriſti. In eandem ſententiam et D. Chryſoſtomus & item alij: vnde poteſt non obſcure intelligi, quos extremum Dei iudicium nexu ſuo teneat irretitos, nequaquam eos precibus noſtris poſſe exolui ac reddi liberos.

Reſtant ergo medij illi, quos ait D. Auguſtinus nõ omnino malos, ſi hæc ipſis opitulari debeant, eſſe oportere: in quorum numero et ipſe matrem recenſet ſuam. De hac etenim ſic ſe in Cõfeſſionibus orantẽ introducit. Quanquam illa, inquit, in Chriſto viuificata, etiam nondũ carne reſoluta, ſic vixerit, ut laudetur nomen tuum in fide moribusque eius: non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptiſmũ regeneraſti, nullum verbũ exiſſe ab ore eius contra præceptũ tuum. Dictum eſt à veritate filio tuo, ſi quis dixerit fratri ſuo, Fatue, reus erit gehennæ ignis. Et væ etiam laudabili vitæ hominũ, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter ſperamus

ramus aliquem apud te locum inuenire in-
dulgentiæ. Quiſquis autem tibi enumerat
uera merita ſua, quid tibi enumerat, niſi mu-
nera tua? Dimitte domine, dimitte obſecro,
ne intres cum ea in iudiciũ: & quæ ſequun-
tur.

Non orat Auguſtinus, ut Deus Monicæ
pœnã condonet peccati lætalis, ſed pœnam
temporalẽ peccati venialis, quàm illa meri-
to debuiſſet precibus ad Deũ, eleemoſynis
in proximum, ieiunijs in ipſammet ſe rede-
miſſe, ut hac in parte ſatisfieret pœnitentiæ.
Nam etiamſi tũ, cum Dauid peccatũ ſuum
confeſſus dixiſſet, Peccaui Domino, & au-
diſſet uiciſsim à Propheta Nathã, Dominus
quoq; abſtulit peccatum tuum, fuit quidem
pleniſſima illa peccati remiſſio, culpa enim
erat & pœna æterna abolita: at pœna ta-
men quædam temporalis reſtabat: cui ut
Dauid ſatisfaceret, dixit Nathan, Verum ta
men filius, qui natus eſt tibi, mortem morie-
tur. Nec dubium eſt, quin Dauidem, ſi eam
nõn exoluiſſet pœnã in hac vita, poſt mortẽ
ut expiaſſet, fuiſſet neceſſariũ. Pro hac ſimi-
libusq; eiuſdem generis defunctorũ pœnis
orat

orat Eccleſia in exequijs, non ita dignitate cõfidens ſua, quàm pleniſſima ſatisfactione Chriſti: qui ex ſeſe, tanq̃ ex capite in ſingula Eccleſiæ (quæ ipſius corpus eſt) mẽbra pro analogia compagis, gratiã diffundens facit ut illa meritis non careant ſuis.

Hoc igiẗ iure noſtro, & illa lege Redemptoris Chriſti freti, pro Carolo Imperatore hæc iuſta ſoluimus, hæc offerimus ſacrificia, haſce preces fundimus. Et quanq; eum in prima claſſe eorum, qui (ſicut Apoſtoli, cæteriq; Martyres patresq; Sancti) nequaq; egent iſtis, nõ audemus ponere (tametſi ea in claſſe illum poſitum ſperare, dubito, cur non liceat): in vltima tamẽ ne locemus illũ, multa nos eius & dicta ſapienter, et piè, fortiterq; facta prohibent. Quæ ſi huc præter inſtitutum accerſiſſe videbor, uelim eum in finem id à me factũ norint omnès, ne, cum ſint quorundam varij, nonnullorum quoq; fœdi de hiſce Caroli exequijs ſermones, exiſtimetur, hic Imperator ita vixiſſe, ut nobis hæc cura prorſus ſit irrita, illi planè futilis àtq; inanis.

Geneologiã eius ego hîc non recenſebo: alias

aliâs enim illa et nota eſt et celebrata à plurimis: nec res ab eo geſtas, cum vix integris queant deſcribi voluminibus, decantabo: ſed vitam illius moresq́ curſim attingam, vt quid ex hiſce funebribus ſacris ad illum fructus rediturum ſit, cerni poſſit euidentius.

Carolum piè educatum fuiſſe, omniq́ instructum genere virtutũ, quæ vel ad priuatæ vitæ diſciplinam, vel ad munus imperatorium, vel ad cultum diuinũ, defenſionẽq́ Chriſtianæ reip. erant neceſſariæ, nõ ita nobis ex diligentia magiſtrorũ, q̃ ex præclaris illis, quibus orbem terrarum impleuit, rebus geſtis iampridem innotuit. Statim initio puer admonitus eſt, vt, quoniam ordine certo diſcendũ ſit, ipſe ſeſemet, quaſi viuum imitandi exemplum intueretur: quando homo ſit veluti mundus quidam paruus, ex cuius cõſideratione triplex ortum extet genus philoſophiæ: vnum quod ad rationis pertineat orationisq́ normã: alterum, quod in rerum naturaliũ cognitione uerſetur: tertium, in formãdis moribus ſitum eſſe, & honeſtis vitæ actionibus. Videlicet eam eſſe huma-

næ compagis ſtructuram, vt pars ima ſit cōmunis naturæ propria, ideoq; etiā naturalis appelletur: media, quoniam affectiones cōplexa ſit et ipſam adeo vitam, vitalis ſoleat nominari: poſtremā eò, quia ſenſus animantis regat, ſedemq; & rationis & orationis occuparit, dici animalē. Ac quamuis homo is, quem D. Paulus vocat ψυχικὸν, hiſce partibus integre conſtet ſic, inferiores vires vt obtemperent rationi tanq; præſtantiori: nec tamē ad bene beateq; viuendum ſufficere, niſi mens illius talis homīs vera ſit Chriſtianæ religionis doctrina recte imbuta: vt ſicuti brutæ vires menti ſubditæ debeant parere, ita mens viciſſim ſubiecta Deo pareat.

Carolus igitur eum diſciplinæ ordinem ingenio ſuo, ſtudijſq; aptum ratus, principio ſe diuerſarū cognitioni linguarū applicuit: breuiq; tempore tantum profecit, vt Hiſpanice perfectè, eleganter et Gallice et Italice loqueretur, Latine ſic ſatis, Germanice mediocriter. Quo in ſtudio admirabilis quædā illius, ac propemodum diuina memoriæ vis apparebat. Nec tamen rhetorum more ille, prolixe ut poſſit fuſeq; diſſerendo, ut Iſocra-

tes

tes volebat, ex re parua magnã facere, qđ popularе illi viſum eſt:ſed quod plane regium eſſe iudicabat, vt breuiter diceret & laconice, & multa paucis enuntiaret, ſibi elaborandum arbitrabatur:malebat etenim in his, quæ pulchra & honeſta ſunt, nõ tam diſerte eleganterq́ꝫ loqui poſſe, quã præclare agere velle, videri. Contempſit igitur illos ſemp̃, qui Herillum atq́ꝫ Ariſtonem ſecuti, ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν, hoc tempore philoſophabantur: cum, quemadmodũ Bias monebat, didiciſſe opportune ſilere, præſtet nonnunq́ꝫ, quàm ornate atq́ꝫ diſerte dicere.

Linguarũ ſtudio mox mirabilem quandam rerum ſcientiam adiecit. Quanquàm vero nullã philoſophiæ partem, quæ futuro Imperatori vtilis cenſebatur, neglexit, ſed integre attigit omnes, nullam præterijt: nec tamen in vllo genere vel ſuauius verſatus eſt, uel immoratus pertinacius, quàm in mathematũ diſciplinis, in geometria, in aſtrorum contemplatione. Animaduertit enim earum artiũ cognitione opus eſſe vel in primis, ſi bellum gerendum ſit, ſi caſtra metanda, ſi capiendus prælio idoneus locus, ſi

 exercitus

exercitus in remotiores orbis partes ducendus, ſi oppugnandæ vrbes, ne tormenta incertis ictibus, inaniq; ſumptu & opera diſplodantur. Nec illum certe ſua fefellit opinio: etenim quàm ille non modo alijs ſeſe ea in re ſolertem præbuerit artificem, ſed quàm ipſe ſibimet operam nauarit et neceſſariam ſemper, et bellis ſuis ſæpe peropportunam, euentus nobis patefecit. Aſtronomicis autẽ ſpeculationibus, credo eum voluptatis cauſa magis deditum fuiſſe, ut ſapientiam ſummi illius artificis Dei miraretur, quàm ut fideret aliquid ſuperſtitioſis prædictionibus ea ex arte profectis. Has ſane diſciplinas, quæ licet aut ipſa conſideratione, aut orationis exitu terminentur plerumq;, plus certe quàm credibile eſt, eis laboris impendebat: at minus tamẽ, quàm illis, quæ naturæ vires ſcrutantur, ut firma valetudine, ut temperanter cibo et potu, ut continenter caſteq; coniugio vti poſſit: cum id ſtudij genus & vtilitatem in ſe magnam habeat, & laudem virtutis, & quod præcipue ſpectandum duxit, præceptum diuinæ legis. Græci vtranq; virtutẽ, continentiam

dico,

dico, & temperantiam, σωφροσύνην, dixerunt, ſanæ mentis quaſi conſeruatricem. Non inſcite igitur Demoſthenes ſapientiæ fundamentum voluit eſſe, caſte temperanterq́ viuere.

Quàm vero Carolus Imperator vtriuſq́ virtutis amator ſtudioſus fuerit, & aſſiduus cultor, vniuerſa victus ratio et uſus edocuit. Cœnam omiſit ſemper, ſolo cõtentus prandio, eoq́ non tam opipere condito, quam reficiendis membrorũ viribus accõmodato. Conuiuia ipſe aliena rarus adijt, ſua nõ crebra habuit: ne ſibi malũ aliquod accerſeret crapula, nec alijs præberet crapulandi exemplum: vndę & animi & corporis vigor extingui ſoleat, & opes priuatæ exhauriri, & non raro omnis generis ſequi libido, temeritas, ꝑuicacia, & alia vitia, quæ luxum ebrietatemq́ comitantur.

Memini grauem quendam virum initio Smalcaldici belli interrogatum de euentu eius contentionis, quid ſibi videret̃, reſpondiſſe, Conſilia principum mero intumuiſſe, Cæſaris autẽ rationes diu ſale maceratas eſſe. Ex ſobrietate Imperatoris nõ obſcurum

 protulit

protulit iudicium de futura victoria, homo ſagax nec imperitus. Ferunt Cæſarem, cum Centurionem quendam inter prandendum ſobrium vidiſſet, mox à prandio ebrium, dixiſſe ſe vehementer odiſſe hoīem, qui dum ſitiat, paruis Cyathis, cū ſitim reſtinxerit, vti maximis poculis conſueuiſſet. Argutè notabat ebrioſorū hominū peruerſitatem, ꝙ, cum ipſa natura ſemper modū ſatietatis norit, ratio hoīs ſæpe ſciens volensꝗ; ignoret. Significabat etiam prudentiſſimus Imperator, uinolentorum hominū operam non modo inutilem ſibi eſſe, ſed infelicē quoꝗ;: cum ſi homini rationem demas, ut ſolet crapula, eum ſenſu beſtiæ ſimillimum eſſe, corpore, cadaueri: & ob id deteſtandum vtrobiꝗ;. Si in aliqua laudis parte tributum eſt Iulio Cæſari, quòd, cum alij ad euertendam Remp. acceſſerint ebrij, ipſe ſolus ſobrius: quanto encomio celebrandus Carolus Cæſar eſt, qui maxime ſobrius acceſſit ad inſtaurandū imperiū Chriſtiani orbis, vt iam vndiꝗ; fatiſcens colligaret, vt iam Turcarū faucibus penè vniuerſum exorptum perieret, ut collapſum, ut diſtractum, ut attritum

præſentibus

præſentibus periculis liberaret ab immani interitu? Sed hæc vulgo nota ſunt, interiora videamus.

De incredibili continentia ſua, de caſto inuiolatoq́ cõiugij thoro, quod ipſe alijs nõ ſtatuit in ſe exemplum? quàm legẽ non tradidit? Prolixũ eſſet recenſere. Sæpe ad longũ tempus coactus fuit abeſſe à cõiuge ſua, ꝙ eum aut bella in longinquis orbis partibus gerere oportebat, aut negotia imperij procurare in Germania, aut alijs in prouincijs regniſq́ conſtituere reſp, pacẽ firmare, ut non ſemper, cum liberet, liberis operam dare poſſet. Quis autẽ interea, vt nõ dicam ſiniſter aliquis rumuſculus de incontinẽtia illius, ſed quæ vel leuis oborta ſuſpicio eſt? Celebrant Alexandrum Magnum Græci, ſuum Scipionem Africanum Latini: ꝙ hic abſtinuit à ſpõſa principis Celtiberorũ, ille à filiabus deuicti regis Darij. Sed Carolus ſimillima multa, illuſtriora nonnulla nobis exẽpla reliquit. Etenim quando ille orbem Chriſtianum victor peragrabat, an nõ, cum omnes omnia ad nutũ illius facerẽt, earum, quas voluiſſet, amorib. potuiſſet frui, more

aliorũ

aliorũ principum? Cohibuit autẽ non ſolum ipſe ſe, ne alieno thoro corpus, proprio peccato animam inquinaret: ſed operam dedit quoq;, ut pudicitiæ fœminei ſexus, quantũ fieri potuit, vbiq; parceretur. Hiſtorias varias de hac virtute Caroli referre poſſem, ſi res iſta apertius dici de ſe permitteret.

Verũ minutiora adhuc iſta ſunt, ad maiora veniamus, in ipſumq; Cæſaris Caroli pectus et cor, quod ille virtuti nunquàm clauſit, penetremus. In cuius receſſu duæ eluxerunt, quaſi cuſtodes vniuerſæ reip. Chriſtianæ, iuſtitia & fortitudo animi: quarum altera vniuerſos ciues Cæſar complexus viriliter Chriſtianam remp. defendit ab iniuria externi hoſtis: altera ſic iura domi miniſtrauit ſingulis, ut rem priuatam poſſideant ac ſuum quilibet, citra moleſtiam alterius.

Sed in hanc iſtam cogitationem cum incidimus, infinita rerum maximarum copia, quæ tanq; varius quidam et locupletiſſimus exquiſiti theſauri cumulus, me, propter dubium, (ut fit in magna vbertate) delectum, prorſus facit inopem oratorẽ, ut neq; exordium reperire queam, nec exitum vllum euoluere.

euoluère. At enim cõſolatur me, quòd hæc aut copioſè ſint fuſeq́ tractata ab alijs, vt, ſi qui ea velint cognoſcere, deeſſe nõ poſſint: aut quia non magnopere ea deſiderent, etiã ſi præclarè extent conſcripta, fruſtra à me cõmemorentur: ne ergo in gratum ego his præſtem, illis inutilem laborẽ, per tranſennam euidentiora membra quædam perſequar, artus relinquam minutiores.

Qua autem conſtantia Carolus, qua animi celſitudine fuerit admirandus, & quàm generoſum ſpiritũ præ ſeſe tulerit ſemper, non obſcurum ſpecimen adoleſcẽtia illius cõfeſtim initio perhibebat. Continuò enim poſt obitum Ferdinandi regis, aui materni, tradita ſunt omnia auita regna ei gubernanda, adoleſcenti videlicet vix decimum ſeptimum annum ingreſſo. Quæ ille, Mediusfidius, non ſolùm puer ſuſcepit viriliter, eoq́ animo & virtute conſtituit, rexit, defendit, ab iniuria vicinorum tuta vt eſſent: verum etiam vniuerſis Chriſtianę reipublicæ principibus rectè imperandi quaſi legem ſanciuit atque tulit: idque ea quidem laudis opinione, cum pueri ſoleant vereri

 ſenes,

ſenes,illum ſenes ut veriti ſint puerū: vnde hoc etiam euenit, quod rarò accidit antea, ut, adoleſcentē annos vndeuiginti natum, ſeptem Electores vnanimes imperatorem deſignauerint abſentem. Nec in toto terrarum orbe aut rex, aut princeps vllus repertus eſt (excepto Franciſco Gallorum rege) qui non ingenuè Carolum ſolum idoneum iſtis temporibus, Rom. imperij moderatorem profiteretur.

Erat autē Franciſcus flagrante ingenio, rerumq; bellicarū percupido circumuētus, plurimumq; reputatis regni ſui viribus cōfidens, atq; ea perſuaſione adulatorū, ut Carolum ferre æqualem, iudicarit eſſe ſummæ ignauiæ, ſuperiorē, ancipitis pículi. Eamq; ob cauſam, cœpit illico Cæſarē magnis iniurijs et varijs laceſſere, atq; apto bello tandem deuexare Inſubres, nec obſcuro ſpū ſpem fouere potiundę totius Italię. Neq; hiſce eius immaturis cupiditatibus defuit arridens fortuna initiò: Mediolano. n. ſimul ac uim intuliſſet, potitus eſt, receptis nō paucis alijs oppidis præterea. Cæſar tanta affectus iniuria, ad Ticinum, prælio cum Franciſco

decertauit:

decertauit: & cum nobiliſſimi quiq;, & ducum, & procerum Gallorum, interfecti eſſent: ipſe rex quoq; captus in poteſtatē Cæſaris deuenit. At vero ea in victoria, quæ victoris Caroli clementia effulſit? quæ moderatio animi? quæ iuſtæ in pręmoleſtū hoſtem iræ cōpreſſio? Nam non ſolū ille captiuo regi, quem licuiſſet, vt inſolentem hoſtē perdere, vitam indulſit: verum etiam ei liberè abs ſe dimiſſo, ſororē ſuam iunxit matrimonio, & regnum amiſſum vltrò reſtituit. Libera omnium gentium confeſſione potuiſſet Carolus tum, cum illud regnum tāto perculſum terrore, in ſua haberet poteſtate, totius Europæ monarcha, dominusq; euadere: ſi ita voluiſſet priuatę potentię ſtudere, honoriq; velificari ſuo, vt ſaluam cupiebat eſſe Chriſtianā rempublicā, in qua, ne tàm ſolus dominari, quod tyrannorū eſt, quàm regum optimum quemq; habere ſocium liberi imperij & amicum, cupere videretur, ſatis omnino, abundeq́ue teſtatum fecit, reddito Gallis rege Franciſco.

At regnum Neapolitanū, inquis, ei eripuit, Mediolano eum priuauit, tota expulit.

Italia,in Belgio nihil iuris ei reliquit, conſi-
lijs eum ſemper tenuit irretitū, armis ſæpe-
numero oppreſſit. Fatendum quidem hoc
eſt: ſed quo iure factum, quæris, quaue in-
iuria? Deus ſolus nouit, opinor: ſiquidem
neuter iudicem, legē vterq; atteſtatur: quis
ergo ſe tantæ liti,tamq; ambiguæ arbitrum
audebit, aut diſceptatorem profiteri? Meo
quidem iudicio ſatius eſt id,quod plerunq;,
quàm rarò quod accidit,ſtatuere(quemad-
modum de Pompeij, Cæſariſq; cōcertatio-
ne euentus comprobauit) quòd

Victrix cauſa Deo placuit,ſed victa Catoni.

Neapolim Cæſar viriliter defēdit, animoſè
extorſit Mediolanū bis,tertio obtinuit,ob-
tinetq; etiam nunc,alterū in orbe lumen ex-
oriens, Rex Philippus, inuitiſſimis Gallis.

Iure autem hæc Cæſar,an iniuria fecerit,
leges exequiarum vetāt diſputari à nobis:
quanq; huc ego ſum, q̄ illuc ꝓpenſior: eoq;
cū varijs coniecturis,tum profectò non leui
argumento ducor,q; Carolus ſæpe,quando
in bellum inuitus trahebatur,fuit ſolitus di-
cere, ſe cum Chriſtianis principibus nō niſi
coactum grauiterq; laceſſitum bella ſuſci-

pere,

pere; cum Paganis vltrò, ſpontecꝫ ſua. An euidẽtius aliquod, certiuſcꝫ poſtulamus hac de re teſtimoniũ? Etenim quo ille ſumptu? quo labore? quo animo aduerſus Solemanum bellum ſuſcepit tum, cum iam ceruicibus iſte tyrannus immineret noſtris, cum liberos, cũ coniuges è conſpectu ad ſtuprum miſerabilemcꝫ ſeruitutẽ diriperet, cum aras diuorum & templa vaſtaret, cũ nihil, quod Conſeruatori Chriſto contumelioſum eſſet, nobis ꝓbroſum, omitteret? Quo animo ille tum, inquam, eam ſuſcepit expeditionem? Ambitionis ne, an extremæ neceſſitatis cauſa? Duxerat in fines Auſtriæ Solemanus ter centum millia equitum, peditũ millia centum, aut plura etiam. Pares quidem huic tyranno erant opponendæ copiæ, cum quadã dignitate Romani Imperatoris: ſed vnde? Ex ſola ne Germania? Hæc citra cõtrouerſiã per ſe impar fuit omnino. Ex aliis Caroli regnis? At ea exhaurire, priuatis cõmodis obſtabat, quibus ſolũmodo Carolũ ſtudere maleuoli homines dictitabãt. Verũ ille, ſicut de Fabio Maximo Ennius dixit,

Non ponebat enim rumores ante ſalutem.

 non

non modo nullis ſuorum regnorũ opibus, nullisque rebus, quas vſq; charas habebat, pepercit, ſed nec corpori quidem, nec ſaluti ſuæ parcendum putauit, laboranti patriæ modo vt opẽ maturam poſſet & efficacem afferre

Contraxit igitur Carolus, duxitq; in Pannoniam, talem virtute, ac tantum numero exercitum, qualẽ qantumq;, nec vllus vllo tempore in Germania imperator vidit, audiuit, non dicam. Et quanq; multitudine Solemanus fuit longè ſuperior, ut palàm compertũ eſt: nec tamẽ, quod Othomanis nunq; antea vſu venit, non ſolum ſigna conferre, tyrannus tãto inſtructus exercitu, nõ auſus fuit: ſed ne aſpectum quidem Auguſti Cæſaris ſuſtinere præſentis. Nec mirum, cum Caroli nomen abſentis audire non poſſit abſq; tremore, ſicut Hieronymi Laſci clades edocuit, quî præſentẽ ſine trepidatione intueretur? In fugã ergo turpem tyrannus cum eſſet coniectus, omnibus à tergo pontibus reuulſis, vt inſequenti moram iniiceret, dicitur ſubinde trepidans reſpectauiſſe, num à tergo inſtaret Carolus.

Sunt

Sunt etiam, qui, ꝙ id factum non ſit, tam præſertim opportuna occaſione, reprehendendum arbitrentur: cum tametſi Solemanus forſitan perſequēdus nō fuiſſet, propter ingraueſcentem adulti autumni intemperiem: tamen in Vngariam is tantus exercitus, uel ad oppugnationem regiæ vrbis Budæ, vel ad reprimendum æmulum regem Ioannem Voiuodam, ducēdus videbatur: quorum alterum neceſſarium, alterum ex dignitate Rom. Imperatoris fuiſſe, homīes pleriq; iudicabant. verum quia in diuerſam partē quas Cæſar rationes habuerit, vulgò non palàm cernebatur, difficile fuit in alterutram ſententiam certi quippiam pronunciare. Illud certè nihil habuit dubitationis, niſi Cæſar diuino inſtinctu exuſcitatus, tantus heros, tantaq; virtutis opinione tremendus, armis obuiā prodiſſet Solemano, quin hic tyrannus, igni ferroq;, vniuerſam Germaniam in cineres potuiſſet conuertere, ac deleta omni nobilitatis proſapia, cunctos gentis noſtrę populos, in perpetuam ac fœdam, miſerabilemque ſeruitutem adigere. Qua verò id bellum Cæſar prudentia ſuſce-

perit,

perit, quàm excelſo animo generoſoq́ geſſerit, quàm felici finiuerit rerum euentu, rog et nemo, niſi, qui prorſus, cur Solemanus ſecundò nõ reduxerit ſigna ſua in Auſtriã, confeſſus ſit, ſe non intelligere.

Tantam à tota Europa peſtem cũ diuinitus auertiſſet Cæſar, exiſtimauit id maximè eſſe officij dignitatiſq́ ſuæ, Eccleſiam etiam aliquando à nefarijs illis impiorũ, quæ Lutherus inuexerat, dogmatum cõtagijs liberare: in Italiam itaq́ profectus eſt, egitq́ ſeriò cum Romano Pont. concilium ut primo quoq́ tempore indiceret œcomenicũ. Sed de hoc ſancto illius pioq́ conatu, poſtea erit locus: nunc de inuicto Cæſaris animo, quo Chriſtianam remp. tutatus eſt, pauca quædam adijciam.

Pulſis ex Pannonia Turcis, Cæſar, inaudito claſſicę expeditionis apparatu, in Africam traiecit ad eum locũ, vbi quondã celebris illa Carthago Romanis nobilitata armis, ſita fuit, et nunc vrbs Tunetũ eſt, vnde iam totũ illud Pœnorum regnũ Tunetanũ appellatur. Annis aliquot ante, id regnum inuaſerat fraude quadam, incredibiliq́ aſtu

Hariadenus

Hariadenus Barbaroſſa, et exacto Muliaſſe legitimo rege, aliquandiu tenuerat nomine Turcici Imperatoris. Et cum ille aliàs ſemper, tum multo magis etiam id temporis nixus et opibus Tunetani regni, & opportunitate loci, mare Mediterraneum piraticis claſſibus adeò reddiderat cunctis Chriſtianis infeſtũ, vt pleræq; gentes nauigationẽ intermittere fuerint coactæ, nõ abſq; dubio quarundam prouinciarum exitio, quas inopia mercimoniorũ ſenſim concidere oportuiſſet. Neq; incerto hominum rumore conſtabat Hariadenum extremam perniciem Siciliæ, ſcilicet copioſiſſimo totius Italiæ horreo, illaturũ fuiſſe, niſi Cæſar celerrimo conſilio vſus, ad Hariadenum Barbaroſſam in ipſo pœnorum Tunetano regno opprimendum, vires conuertiſſet.

Quamobrem Cæſar, nulla interiecta mora, rẽ ſibi eam nomine vniuerſi orbis Chriſtiani prouidendã eſſe, ſceleratosq; Hariadeni conatus anteuerdẽdos iudicabat. Mari itaq; terraq; Tyrannũ inuaſit Cæſar, conflixit, uicit, claſſe exuit, regno ſpoliauit exulem regem Muliaſſem reſtituit patriæ atq;

dignitati auitæ,ſed ea lege,beneficiario iu-
re vt regnũ illud poſſideat, acceptiꝗ bene-
ficij memor in perpetuum, tanꝗ vectigalis
regni tributa reddat regibus Hiſpaniarum.
Verum hoc in bello quæ virtus Cæſaris nõ
emicuit? quę non inuicti roboris cõſtantia?
quę in eo animaduerſa nõ eſt militaris diſci-
plinæ peritia? Non tantũ prudentiſſimi Im-
peratoris munera obiuit,ſed impleuit etiam
pugnaciſſimi militis officium. Nam Barba-
roſſa cum ex vrbe Tuneto,Turcas equites
& Numidas acie inſtructos produxiſſet,
emiſiſſetꝗ in confertas turmas Hiſpanorũ:
cumꝗ hi Turcarum vim, impreſſionemꝗ
minus ſuſtinerent viriliter, ad vlteriorẽ ca-
taphracti equitatus ſinũ confugiebant,non
abſꝗ trepidatione et periculo exercitus re-
liqui. Sed Carolus inſitæ ſuæ memor con-
ſtantiæ,priſtinæque virtutis,ex confirmato
vſu militaris diſciplinę, primum verbis ca-
ſtigauit fugientes,deinde vniuerſum exer-
citum ſic cohortatus eſt. Meminiſſe vos de-
cet Milites, inquit,hoc bellum à me nõ pri-
uati emolumenti cauſa ſuſceptum eſſe, ſed
pro liberis, pro coniugibus, pro libertate

Chriſtianorum,

Chriſtianorum, quorum viginti milia ſcitis Tunetano in carcere fædiſſime perire, pro vera religione Redemptoris Chriſti, cõtra impiam ſuperſtitionẽ pſeudoprophetæ Mahometis, pro ſalute deniq; animarũ noſtrarum, et pro vero cultu ſempiterni Numinis. Hãc ob cauſam cũ huc appulimus maximis ſumptibus meis, et nõnullo periculo virtuteq; et mea, et veſtra, ecquid nõ turpiſſimũ erit nobis, alijs exitioſum, nos frontẽ hoſti negare, terga obuertere? Meſequimini nõ ducem modo, ſed militem quoq; & ſocium cõmunis fortunę. Hæc ſimul ut edixerat, primus in ordine Cæſar, ingenti fortiq; impetu facto, multos ſua manu proſtrauit, quod idẽ illius exemplo fecerunt alij. Sed diu variaq; prælantium fortuna cum pugnatum eſſet, hoſtẽ deniq; fugauit, oppreſſit, maximaq; ex parte deleuit: nec mora, quin nõ ita multum poſt & vrbem Tunetum, & Goletam munitiſſimam arcem, vi ad deditionem coëgit; ac toto eſt confeſtim Tunetano regno potitus.

Has aũt tot tantasq; impenſas, quas fecit Cæſar, hos ipſos labores, quos immẽſos po-

ſuit, hæc deniq; tã ardua pericula, quę adiſt, ſi quis ponderet ingenuus, quid? priuatę nè poterunt hæc, an publicę vtilitatis cauſa ſuſcepta videri? ambitionis ne tyrannicæ, vt hoſtes dictitabant, an verò ut pij cordatiq; viri omnes, Chriſtianæ libertatis ſigna exiſtimanda ſunt?

Maleuoli iudicij, animiq; ſiniſtra ſuſpitione laborantis argumentũ euidentiſſimũ edidit Gallus cõtinuo, ex Africa in Italiam cum triumphans reuertiſſet Cæſar: meminimus enim quæ huius habita ſit Romæ ea de re oratio in celeberrimo illo orbis theatro, cũ Cæſar ſtans in corona aduocatę concionis, præſente Paulo Tertio, cunctoq; ſenatu Cardinalium, & multis diuerſorum principũ regumq; legatis, de iniurijs Franciſci Regis non minus generoſa, q̃ facunda atq; graui oratione perorauit. Veteres odiorũ cauſas eſſe inter domũ Auſtrianam & Gallos, neq; Franciſcum modo, ſed nec ſuperiorum etiam temporum Galliæ reges vllorum fœderũ legibus vnquàm ſtetiſſę. Sibi vero Burgundiam ereptam eſſe, & repudiata atq; iniquiſſimè interçepta connu-

bia.

bia. Franciſcũ bello abſ ſe victũ captumq́ꝫ fuiſſe, & cũ perhumaniter dimiſſus ſit, nihil eorũ, quæ pro obtinenda libertate pepegerit, præſtitiſſe: ſed vt cuſtodia egreſſus, abrupta fide iuriſiurandi, totũ propè terrarum orbem aduerſum ſe tam ingratè, quàm impiè concitaſſet, cum ad Turcas vſqꝫ miſerit legatos, vt hoſtilia pari odio aduerſum ſe molirentur, ſcilicet, vt, inania et exoleta iura oſtentans, Ciſalpinæ Galliæ dominatum inuaderet: quem auguſtali atqꝫ legitimo iure partum, tanqꝫ tuendis reliquis regnis ſuis maximè opportunum, ſibi omnino retinendum ſtatueret: ne ſibi maritimum adeundæ Hiſpaniæ, aut terreſtre adeundis Germaniæ & Belgarum regnis tutum & liberum iter præcidatur: quãdoquidem nequaquàm ſit dignitatis in Cæſare, per alienas terras tranſitus facultatem precarió petere.

Propterea Franciſcũ nefario auſu Caroli Sabaudij anunculi ſui Allobrogum regiones in Tranſalbinis, & Ligurum in Subalpinis immaniter occupaſſe, vt inde ad inuadendũ Mediolanenſe imperium ire pergeret, Gallorũ conſuetudine, qui nouarum

 prouinciarũ

prouinciarum auidi, quin aliena & proxi-
ma quæque occupent, neque pudore, neque iure
contineri queant. Quarum rerum in veſti-
gio eos ſæpe pœnitere oporteat, quũ vi et
armis, æquo ſemper Marte iudice, eorũ in-
ſolentia retundi reprimique ſoleat.

Id vero agreſtis impudentiæ ſibi videri,
qđ Franciſcus Mediolanenſis imperij poſ-
ſeſſionẽ, ideo ſibi concedi expeteret, vt ſin-
guli minores eius liberi, ſublata oĩ honoris
atque potentiæ obtrectatione, pariter exor-
nentur atque ditenẽ, ne ſcilicet Henricus iuſto
dolore angi poſſit, quum in fratre minore
Carolo, Aurelianenſem principatũ, in Fran-
ciſco autem maiore, non Galliæ modo, ſed
Britanniæ etiam citerioris coronam, ex pa-
terna hæreditate conſpiciat. Non ſanè hoc
eſſe vel dignitatis vel fortunæ ſuæ, vt alie-
nos potius, quàm ſuos liberos exornet, &
ſtultiſſima ratione intempeſtiuæ liberalita-
tis laudem quærat, qua inimicæ ſtirpis du-
biæque fidei hominum opes augeantur, qui-
bus aucti rurſus aduerſum ſe inſtructiores,
vti ſemper fecerint, inquieta arma reſumãt.
Itaque neque hæc inſolenter poſtulanti tribu-

turum,

turum, neq; paſſurum, vt Subaudius Carolus tanta cum iniuria ſpoliatus dimidia parte regni, diutius ab ſe, vti antiquitus in Romani imperij clientelam receptus, iuſtam atq; certiſſimam opem imploret. Proinde ſe rectà ad Alpes, & in Galliam vſq; progredi ſtatuiſſe, ut propinqui ſui, ſocijq; principis, & Romani imperij clientis iniurias defendat. Hæc adeò graui concitataq; facundia, oreq; flagranti protulit, vt ſubiungeret, ſe inuitum in id bellum trahi: in quo multæ gentes nihil mali meritę et inſontes, ipſorum principum iracundia atque obſtinatione, cladem eſſent ſubituræ: propterea pietate Chriſtiana tacto ſibi ſatius videri, & Reip. quidem vtilius, vt ipſe & Franciſcus ad ſingulare certamen deſcenderent; enſeq; & pugione dimicantes, controuerſiam finirent. *Nota fortiſſimi Herois.*

Eam ego Cæſaris orationem non ſolum quia generoſæ ſolertisq; facũdiæ plena eſt, quod forſitan in imperatore nemo admodum deſideret, recitaui: ſed etiam, quia video ſapientes viros quoſdã & ſacratos, vt cætera bella Cæſaris iuſta fuiſſe dederint;

at cum

at cum Gallo quæ geſta ſunt, quo iure cen-ſenda, ambigere: proinde, cũ Cæſar ea oratione omnes eius tam ſiniſtræ de ſe opinionis fibras exciderit, partim, quia probabiliter iniuſta ſemina Gallici in Auſtrianos odij euoluit: partim, quia de iure ſuo nõ dubitauit experiri velle Dei ſententiã, euentu duelli, aliâs varij atq; ancipitis: eò ſanè trahor, vt exiſtimem Cæſarem ſemper bona conſcientia rectè factorum nixum, cum rege Franciſco concertauiſſe: nec ob eam cauſam nos metuere, an hæc vota noſtra illi proſint, vllò modo oportere. Qua in ſententia tanto cõfirmor efficacius, quãto Cæſarem intelleximus ſemper alacrius ad defenſionem Chriſtianæ religionis pericula contempſiſſe, quàm alibi nuſquam priuatæ dignitatis ſuæ cauſa.

Secundo in Africam Cæſar traiecit: quo conſilio id factum putamus? Algerium oppugnare, vires Barbaroſſæ retundere, mare turbatum placare, tutamq; Chriſtianis nauigandi facere ſecuritatẽ volebat. Sed quanta eo in conatu ſuo adijt pericula? quas procellas terra mariq; ſuſtinuit Cæſar? quàm

cladem

cladem accepit. Quanq; vero inuiſtis pene elemẽtis eam aggreſſus Algerij oppugna-tionem videri poſſit Carolus, q minus ſecũ-da fortuna, q̃ ſolebat, vſus eſt: non tamen æquè nos exitum decet, ac voluntatem op-timi Imperatoris perpendere: qui in iſta adeò infauſta cõtentione, nequaq; ſicut mi-lites fidem Imperatoris, ita fiduciã ipſe præ-potentis Dei Imperator deſeruit. Etenim inuſitata nimiſq; ſæua tempeſtate, cũ Cæſa-riana claſſis diſiecta partim, & partim ſub-merſa miſerabiliter affligeret: cũq; ipſe ex-ercitus ad expugnationẽ, Algerianis mœ-nibus diſpoſitus, diro ventorũ turbine, per-petuiſq; irati cœli imbribus, impeditus, nuſ-quam progredi auderet, ſed quaſi panico timore perculſus in fugam ſe ad claſſem di-uertiſſet, ac ſi perfugium tutum futurum eſſet in perditis diſſipatarũ nauium ruderi-bus: tũ Cęſar ore minimè pauido, diſtrictoq; gladio ad Germãos cõuerſus, In Deo, inqt, & dextra vobis ſpes repoſita ſalutis eſt, nõ in ſiniſtra quaſſatæ claſſis fortuna: ad dex-teram enim Algeriũ fuit, ad ſiniſtrã mare. Qua Cæſaris tã animoſa cohortatione mi-

H lites

ſites ſubſtiterũt, donec per ocium rebus ad nauigationem ritè compoſitis, cum honore exercitus reduci in patriam ſaluus poſſet. Aduerſus infidelem barbariem id bellum ſuſceperat Cæſar, quid? priuatæ ne potentię ratione ductus, an emolumento Chriſtianæ reipub? In ea nauali expeditione, Cęſar virum profectò ſe præbuit, & planè virum: quid virum dico? imo talem heroa atq; Imperatorem, qualem priſca ætas parem vidit neminem. Difficile non eſt in rebus ſecundis, ingenio eſſe elato, minutioresq; irridentis fortunæ petulantias contemnere: at certe ſicut Poëta ait,

Fortiter ille facit, qui miſer eſſe poteſt.

Idcirco eũ verè eſſe fortunatũ putauit Bias, qui ferre poſſet infortunium. Non ſolũ tulit Cęſar, ſed magnanimus tulit, vicitq; omnes iratæ fortunæ inſultus. Quas ille ea in tempeſtate miſerias? quas difficultates et anguſtias nõ pertulit? q̃ varios non expertus eſt communis fortunæ caſus? q̃ diuerſas intereuntium voces, atq; imagines non ſenſit præſens in eodẽ conſtitutus periculo? Longa eſt hiſtoria, quis cuncta recenſeat?

Illud

Illud autem certè ſilentio præterire non poſſum, eximiæ cum ſit pietatis monumentum. Claſſem Cæſar ex Africa reducturus in Hiſpanias, à Tipaſa vrbe ſolu it: ſed maxima nauium parte naufragio abſumpta, cum paucæ onerariæ naues tantam militum multitudinem vehere nõ poſſent, quòd Hiſpanici equi multum loci occupaſſent, ferũt fuiſſe, qui viliora militum ſeruitia potius, quàm generoſos equos, in mare præcipitanda eſſe, vt naues hoc iactu alleuarentur, cenſuiſſent. Cæſar autem hoc ab omni pietate alienum ratus, etiam viliſſimi lixæ aut calonis ſaluti, pretioſiſſimi equi vitam præferri: equos ergo ad vnum omnes in pelagus dari mandauit, ſignificans, quod pietati debeat, id ſe vtilitati nullius velle debere. Denique in Hiſpanias, tot tantiſq; acceptis detrimentis, ſic appulit Cæſar, vt, cum duriſſimis, terra mariq;, iniquæ ſortis, caſibus, inuicto ſemper animo, diu cõflictatus eſſet, non ſolum admiratione ſuorum, ſed iudicio hoſtium multo magis, ipſe ſeſe viſus ſit auguſtior, qui nec vlli ducum, militumue communicata laude, de deuicta

 fortuna,

ſortuna,triumphum reportaſſe iudicaretur.

Sed eam Cæſaris cladem, quã pro Chriſtianorum commodis acceperat,noui belli ſtudio excepit Franciſcus rex Galliarum, tali deceptus perſuaſione, quaſi ad Algerium ita fractæ ſint, atq; contuſæ vires Caroli,ut nequeant in poſterũ recuperari. Cæſar vero, tametſi iniquã pacis conditionem maluiſſet, vt aliquantũ quietis datum eſſet reſpirationi:ipſe tamen diuinę vltionis memor, cum iuris humani obliti eſſent Galli, infracti pectoris vigore ita tumentes iſtorũ hominũ ſpiritus repreſſit:vt Franciſcus deinceps nunq̃ arma reſumenda eſſe duxerit in animum.

Vix illud Cæſar in Gallijs reſtinxerat incendium, continuò aliud ortum eſt, & vehemens & tumultuoſum in Germania. Sed vulnera iſthęc noſtra refricare nõ libet,Cęſaris animum exquirimus nunc: qui,vt nũquã antea,profectò tunc ipſe ſeſe apparuit diuinior: quando imperatores alij ſoleant bellorum euentus ex vatum augurijs penſitare,hic ex bonitate et iuſtitia cauſę:vnde non exitum tantũ contentionis,ſed modum

quoq;

quocꝫ illius belli gerendi diuinitus metiri viſus eſt. Nam Sigiſmundi regis Polonici legatus, cũ de pace ageret apud Cæſarẽ & principes, et inter cætera Sigiſmundus Cæſarem obnixè hortaretur, ne tanta Chriſtiani ſanguinis effuſione Germaniã, patriam ſuam, pateretur inquinari. Cæſar ad eã orationis partem leniter quidem, at commotus tamen, reſpondit, ſe diuina gratia longè ante, ꝙ in id certamẽ pertractus ſit, eam prouidiſſe viam, vt non dubiè ſperet breui controuerſiam diremptũ iri, abſꝙ cruenta victoria. Num certius aliquid potuiſſet prædici, ꝙ hoc prædictum à Cæſare eſt? Non multo poſt ad pugnam Cæſar prouocatus, id dedit verbo reſpõſum, quod ſequenti anno, re perfecit. Illud hercule prouidere, ſagacis prudentiæ fuit: hoc perficere, inuſitatæ fortitudinis. Ecquid nõ vtrunꝙ euenit? Fuit Cæſar admiranda ingenij perſpicacia præditus: potuit enim ex obſcuris ſæpe paruiſꝙ indicijs grauiſſima maximarum rerũ conſilia euoluere.

Accidit in eodem bello, citra intermiſſionem cũ magna illa, quę muralia dicunt, tor-

menta in caſtra Cęſaris diſploderẽt, vide-
retq; Cæſar nõnullos eo perpetuo tormen-
torũ boatu exterritos, dubitare de euẽtu
rei: tũ ille, Metum deponite, inquit, crebri
enim iſti bombi, morbidi ſunt, breuiterq;
interituri vẽtris indicia. Ex arcaniore qua-
dam militaris diſciplinæ ſcientia, animad-
uertit Cæſar duo vitia, in eo facto hoſtis:
vnum, quod fuit ignaui timoris, ex quo col-
legit, hoſti non ſatis animi affuturum in eo
bello: alterum erat temerariæ profuſionis,
quæ maxima fiebat tot vanis in ſua Caſtra
tormentorũ ictibus: vnde perſpexit breui
aduerſarijs neruos belli defuturos.

Multa poſſem, propemodumq; infinita
eiuſdem generis exempla cõmemorare, ſi
tempus orationẽ admitteret prolixiorem.
Nõ enim bellicæ laudes Caroli Cæſaris ce-
lebrantur ſolum noſtris, quæ minus facun-
dæ ſunt, ſed omnium pene gentium literis
atq; linguis, quę nunquam res tantas, vllius
ætatis iniuria, obliterari patientur. Confe-
rantur ſanè omnes Rom. imperatores, oẽs
exterarum gentium, populorumq;, oẽs cla-
riſſimorum regum res geſtæ, cum Cæſaris:

reperiemus

reperiemus profectò, nec magnitudine cõtentionum, nec pręliorum vehementia, nec regionũ varietate, nec, quod uel maximum eſt, prudentia conficiendi belli, nec confecti moderatione atq; clemẽtia, vllo pacto cõparari poſſe: cum licet fortaſſe depugnarint illi quidem contentioſius, at certe nec potiti victoria ſunt iuſtius, nec vſi ſanctius.

De bellicarum virtutũ laudibus, quibus Cæſar meritò celebrandus eſt, hic ego forſitan nimis longe, cum alibi nullum vllius tantum orationis flumen, nulla dicendi aut ſcribendi tanta vis, tantaq; copia queat reperiri, quæ exornare (quid dico exornare?) q̃ enarrare res geſtas Caroli Cæſaris poſſit. Eò igit̃ ſe oratio cõuertat noſtra, quò nõ minor laus iuſtitię in Cæſare refulſit, q̃ quò illa ipſa eius inuicti animi fortitudo eluxit ſemper: ſed breuius aliquanto de ea, licet multo fuſius, quàm hæc, patere exiſtimetur.

Carolus Cæſar non ſolum ſtudio præclaro, omni generi virtutum ſeriam operã nauauit, ſed penè omnis honeſtatis, iuſtitiæq; ſemina ex parentum, auorumq; propagine, & quaſi cum ipſo Matris lacte ſuxiſſe videtur.

tur. Audierat puer, legerat adoleſcens, vir cognouerat, iuſtitiæ baſin eſſe, aliena non concupiſcere, ut Ariſtides definit, nec id alteri faciendum, quod tibi nolis fieri, vt lex naturæ conſtituit. In hoc igitur iuſtitiæ fundamento, omnẽ gubernãdi imperij ſui Carolus adminiſtrationẽ exædificandam ſtatuit: idq; eo modo quidẽ, ne, quamuis ſe legibus exemptum noſſet, eis tamen, quibus ipſe in alios efficacibus viuisq; vteretur, in ſe voluerit vti mortuis tabulis. Etenim non hunc ille verè iuſtum dici poſſe, qui tam cõſtrictus ſit, vt iniuſtè agere non queat, ſed eum omnino, cui cum liceat iniuſta facere, abſtineat tamen, iuſtum arbitrabatur.

Eius ſuę in iſtam normam aſſuefactę voluntatis principiũ, ordiri domi malebat inter ſuos, q̃ foris inter alienos. Sorores ergo, quas habuit quatuor, tam æquali iuſtaq; paternæ hæreditatis dote locupletans, elocauit, vt non iuſtitiæ ſolũ limites non coarctatos ab illo, verũ liberaliſſimę pietatis etiam vt terminos vltra communem ſortem prolatos, poſſis dicere. Oẽs quatuor, vti regiam ſobolẽ & Cæſaream, ſingulis regibus iun-

xit

xit matrimonio, Eliſabetã Chriſterno Daniæ, Mariam Ludouico Vngarorum, Leonorã Franciſco Gallorũ, Catharinam Ioanni Luſitanorum regi. Quanꝙ iſta cõnubia dubijs ſint varijsꝙ iactata caſibus, iuſtis tamen herculè de cauſis contracta atꝙ celebrata fuiſſe, culpare poteſt nemo: vt vel vllum iuſtum in Carolo fraterni amoris deſideret officiũ, vel in regia ſobole honeſtam educationem.

Cum fratre autem Ferdinando auguſtiſſimo Imperatore noſtro, paternorũ regnorum, quàm ille æquabilem, quàm iuſtam, ꝙ ad dignitatẽ Auſtrianæ domus in diuidendo rationem neceſſariam conſtituit, iniuit, erexit? Non fuit in his, vt Ennius Rom. de Romulo et Remo fratribus, conqueritur, ꝙ

Omnis cura uiris, uter eſſet induperator:

nec illud, quod de ipſo Rom. Imperij primordio lugent poëtæ, quaſi violenti regni infauſtum initium:

Nam primi fratrum maduerunt ſanguine muri.

Alexander Arrium ducem ſuum odit propter induſtriam, Clitum propter bellicæ virtutis opinionem confodit. Quid vero

Octauius, Pater ille Patriæ? Lepidum, quia minus blandiebatur, ſubmouit, Antonium, quia ſtrenuus erat vir, oppreſſit. Quid autẽ Carolus? nõ ſolum manus ab omni tali ſcelere puras, ſed mentem quoq; mundam habuit ſemper. Solitus enim erat dicere, neminem alterius, qui ſuæ cõfideret, virtuti inuidere. Hoc idẽ Carolus, hoc idẽ cum ſentiret Ferdinãdus frater, tanto pacatiori hæc, tantoq; tenaciori ſaluæ concordiæ vinculo tractata ſunt & conſtituta inter hoſce potentiſſimos duos Europæ Monarchas: quanto illuſtrius mutui erga ſe ſuosq; amoris ſignũ in Auſtriana domo ad ſempiternã rei memoriam erexerunt.

Tum vero Cæſar qua iuſtitia turbatas Italiæ res non compoſuit? Quoties ille Pfortias cum Gallo, & Gallum cum Sabaudis in pacem redire conatus eſt? Genuenſes ciues ſeruitute per iniuriã oppreſſos iuri veteri reſtituit & ſuo. Rebelles Mediceæ domui Florentinos parere coëgit, nihilq; tamen eos indignum, præter iuſta onera, ferre volebat. Andagauẽſes autẽ fœdæ defectionis crimine reos, grauiter Carolus quidẽ,

at

at iuſta lege tamen caſtigaſſe dicitur : non ꝙ vſitatæ ſuæ, veteriſq; Clemẽtiæ oblitus, ſummũ ius maluerit in patriam, quàm moderatæ æquitatis legem exercere : ſed quia intellexit ſapientiſſimus Imperator, alibi ſuum gratiæ locum dari oportere, alibi iuſtitiæ non peruertendum tribunal : proinde hac lege hîc agendum cenſuit, alibi alia. Optimo iure VVirtẽbergenſem ditionẽ fratri potuiſſet, non exuli reddere: et ſibi ſuiſq; Palatinatum, Heſſiam, Turingiam reſeruare, nõ gratuito reſtituere ſupplicibus. Quin etiam alijs donare Electoratũ, alijs Saxoniam diſtribuere, alijs partiri Miſniam fuiſſet Carolo victori integrũ: ſed ille malebat his, quos ſibi aliquando gratos, imperio fideles futuros eſſe rebatur, ꝙ ſibi adiungere aut ſuis. Galliam vero non Franciſco licuiſſet, ſed hæredi Philippo filio ſuo aſſignare. Ita Cæſar iuſtitiæ munera cũ æquitatis clementia cõmiſcere didicerat, vt euidentius ille, quæ naturæ ſint aut gratiæ propria, quæ vtriuſq; cõmunia, quæ diuerſa, potuerit ipſa re diſcernere, quàm ſubtili diſputatione Philoſophi.

Si explicare nunc, non percurrere facta Cæſaris nobis propoſitũ eſſet, quam putamus fore non prouinciam dico in Europa, non in Italia vrbem, non oppidum in Germania, nõ in Hiſpanijs aliquod municipiũ: ſed quod ſolum, in tot illius florentiſſimis regnis, in quo ille non impreſſerit ſempiterna quædam veſtigia iuſtitiæ ac benignitatis ſuæ? Verè ſic ille temperandas Chriſtianæ Reip. habenas iudicabat, vt, ſicut Pallas in Eumenidibus ait, τὸ μήτ᾽ ἄναρχον μήτε δεσποτούμενον. Quanq̃ homines nũc ſunt pleriq; malitia quidẽ occulti, maleuolentia autem ſatis retecti, qui illis tam præclaris Caroli luminibus nubẽ inuidiæ obducere conentur: at certè nulla vnq̃ ætas de tantis laudibus conticeſcet, nec eũ adeo tot coruſcantiũ virtutum ſplendorem patietur obſcurari. Habet enim hoc ipſa virtus, quod homines inuidi ne de facie quidem norunt, vt fortes viros iuſtosq; ſpecies eius & pulchritudo, etiã in hoſte poſita, delectet. Nobis ergo, cunctisq; alijs cordatis viris ſat argumenti debet eſſe de Caroli Cæſaris iuſtitia, de æquitate, de beneficentia, de liberalitate, q vulgò, et ab

ipſis

ipſis hoſtibus cognomentum accepit, vt Probus vocitetur, der frumme Kaiſer.

De pietate autem illius, de ſtudio Catholicæ religionis, de aſſiduo cultu diuino, vnde ſumam principiũ, vbi finẽ conſtituam? His rebus puer inuigilare cæpit, hiſce eiſdẽ ſenex immortuus eſt, his domi militiæꝗ vacauit certis diei horis ſemper. At quoniam facilis lapſus eſt in re ardua, aliorum principum Cæſar periculo cautus, ne à recta diuinæ legis linea vel ad dexterã reſiliret ardor deuotionis ſuæ, vel ad ſiniſtram imprudens imitatio: verum ſcripturæ S. intellectum, non ex priuato ſenſu vllius hominis, ſed ex Catholico totius Chriſtiani orbis cõſenſu, tanꝗ è viuo fonte, nullius hæreſeos veneno, corrupto hauriendũ exiſtimauit. Quo in ſtudio ſuo, duorum theologorum, quos excellentiſſimos habebat, Petri et Dominici Sotorum opera potiſſimũ vſus, veram Chriſtianæ religionis analogiam tam in contextu Sripturæ S. quàm in Catholico eiuſdem et orthodoxo intellectu, perſpexit atꝗ recepit. Vidit enim fidem eam, qua hominem iuſtum oportet fieri, Catholicã eſſe

debere,vt ſemper et vbiq; ſui ſimilis ſit, diuerſa nuſq;. Spem vero fiduciamq; illã,qua pro ſeſe quiſq; niti poſſit, non eiuſdẽ eſſe, ſed diuerſi generis, cum tantũ præmij quiuis ſperet meritò,quantũ cuiq; Deus ſecundũ opera ſua redditurus ſit ex gratia.Eamq; ob cauſam intellexit Cæſar, niſi interuentu dilectionis viua fiat fides, & ſpes ardore charitatis incitata expectet reuelationem gloriæ magni Dei noſtri, mortuam eſſe fidem,ſpem inanẽ: cũ, etiamſi vtraq; maior ſit dilectio, ratione finis:has ipſas tamẽ virtutes Gratia ea, quã Chriſtus gratis ex plenitudine ſua vnicuiq; propriã largitur, tali dignitate imbuat,taliq; informet gratiſſimi cõcentus ſuauitate,vt fides et ſpes per charitatem efficaces queant operari meritoriè.

Hac iſta Chriſtianorum orthodoxa fide cũ rectè eſſet, ſolideq; inſtitutus Cæſar,triplicẽ animaduertit tota vita ſibi laborem in Chriſtianæ religionis cultu, ꝑpetuò ſumendũ:primo,ut doctrinã catholicæ fidei,et oris confeſſione,et gladio magiſtratus ſui uiriliter, ſicut fidelem Eccleſiæ aduocatũ decet, defendat, atq; incorruptã cõtra hæreſes tu-

tet:

ter; deinde, ut deuoto corde ſemp Deũ prẽcibus colat, pauperes iuuet eleemoſynis, ſe ipſummet caſtiget ieiunijs, tẽperantia, caſtitate, pudicitia: poſtremo, ne ſpem felicitatis ſuæ in potentia tot regnorũ, in rerum feliciter geſtarũ gloria, ſed in futura cœleſtis regni poſſeſſione collocare ſemper meditet.

Non fucatè Cæſarem, ut hi, quorũ oratio conſentit, pugnat ratio, nec languidè, ut illi, quorum oratio pugnat, conſentit ratio, ſed corde ad iuſtitiã, ore ad ſalutem, catholicæ fidei doctrinam confiteri ſolitũ, ubiqꝫ animaduerſum eſt. Ac ut pro multis unum adducã exemplũ: quæ uero illius iſta ad proteſtantium principes in frequenti Imperij Senatu oratio? quæ fulmina? quæ dolentis animi feruor? Dixerant quidam confeſſionẽ, quã exhibuerant, ita certis niti manifeſtiſqꝫ ſcripturarum teſtimonijs, ut putent refelli poſſe à nemine: proinde nec ipſos ab ea debere, aut uelle, ſalua fide cõſcientiæ, recedere. Ad hoc Cæſar, nequaqꝫ ſe illud, quod iactent de firmitate cõfeſſionis ſuæ, ipſis aſſentiri: falſò .n. aſſeri, euinci nunqꝫ poſſe. Nec minus ſe de propria ſalute, atqꝫ ipſos de ſua

ſollicitũ eſſe. Quam ſit amplexus, eſſe religionem ab ipſis traditã Apoſtolis, ab horum diſcipulis propagatam, traditamq́ per manus maiorũ ad nos perueniſſe: multo ergo minus ſeſe religionẽ eam, quæ fundata ab Apoſtolis, exædificata ab horum ſucceſſoribus ſit, ꝙ illi ſuã nuper natam ſectam poſſe aut uelle deſerere. In decreto igitur, qđ comitiali iudicio factũ, ſe nihil mutaturũ eſſe. Id autẽ ſi proteſtantiũ principes nolint ratum habere, ſibi fore neceſſarium, ut alio decreti genere agat deinceps, quo tandem pullulantes ſectæ extirpari & ſua Germaniæ pax, et uetus religio Eccleſiæ incolumis tandem reſtaurari poſſit: cum certo compertum habeat, proteſtantium concionatores nõ obſcurè cõcitaſſe ruſticorum in Germania tumultũ: in quo propè centũ millia hominum calamitoſè periſſe conſtet. Huc accedere, quòd vi ſacerdotes exterminent, bona eorũ occupent, violentq́ humana iura, ac diuina pariter. Se itaq́, niſi ab impijs iſtis deſiſtant inſtitutis, iure vti ſuo oportere, ne, qđ principes ipſi cõmuni calculorum ſuffragio ſibi tuendũ tradiderint,

ius

ius turpiter absq; fœda nominis ſui macula abieciſſe videatur. Hæc & quæ ſubtexta ſequuntur, Cæſar Auguſtæ per Georgium Marchionem Brandeburgenſem reſpondit proteſtantibus.

Neq; tecta illa fuit Cæſaris, neq; vana confeſſio oris ad ſalutē (ſi de ſalute tamen ſua admoneri ſubditi voluiſſent ab Imperatore:) neq; eiuſdē ſuæ fidei cōfeſſione tanq; inani, oſtendit ſe vſurum ad iuſtitiam, ſiquidem ſalutis admonitionem non admiſerint, iuſtitiæ vt ferant executionem. Bellum igitur in Germania eſt atrox exortū, dum ſubditi pro noua hæreſi, pro veteri & Catholica fide dum Cæſar arma induit. Sed dum vota vtrobiq; ad Deum vtriq; facerent, iuſtiori parti vt victoriam, iniquiori vt interitum certum afferre palàm dignaretur: ibi Deus quidē vtroſq; audiuit, ſed exaudiuit Cæſarem, hunc incredibili triumpho exornans, illos humilians ad panem doloris, vt luerent pœnas.

Ea Cæſar victoria potitus, nihil prius duxit, nihil ſanctius, nec impenſius egit quicquam, nec ante oio acquieuit, quàm à Pau-

K lo

lo Tertio indictum œcomenicũ Concilium videret Tridenti. Nam in varijs illis, quæ habuit, Comitijs, cũ Catholici proceres non ſolum de peſtiferis ſectis, quas proteſtantes diſſeminabant: ſed etiam lamentabundi conquererentur, contra ius & æquum ſpoliari ſe, pelliq́ à poſeſſionibus, indicta cauſa: & cum Vuormatiæ ex S.C. decretũ ſit, debere ſpoliatos reſtitui in integrũ, nihilq́ tamen hactenus effectum eſſet: tum ad hæc, ꝓteſtantes iſta ſemꝑ vti ſolere exceptione, (vnde etiã, vt proteſtantes dicerentur, ſunt adepti nomen) quoniam res illa ex vniuerſi orbis iudicio pendeat, in comitiali diſceptatione finiri non queat: ſe ad liberum prouocare concilium, in quo tam de doctrina ſua, q̃ de ſpoliatis ſacerdotijs cleri, iuſtas rationes velint reddere. Etſi autẽ Cæſar clarè cernebat, proteſtantes nõ ideo expetere cõcilium, in eo vt cõtrouerſiæ finirentur, cum non obſcurè, ſi aliquando habendum eſſet, id detrectaturi videbantur: ſed vt prætextu concilij, quod facile abs ſe impeditum iri ſperabant, litium dijudicatio extraheretur, donec plus virium ſibi accederet, decederet

aduerſarijs:

aduerſarijs: Cæſar tamen ne vel ficte pro‑
uocantibus renuiſſe cenſeretur, non ſolum
effecit, vt non minus ſecurè proteſtantes
poſſent, quàm Catholici, iter facere Tridentum:
verum ipſemet quoque in alpes ſeſe recepit,
conſeditque Oeniponti, vt in vicinia eſſet,
vtque, ſi opus foret, præſens adeſſe poſſit, ac
ſi forte pars vna ſe grauari arbitraretur, ſuæ
eam leuaret æquitatis præſentia.

At verò hi iſti tàm pij, quàm neceſſarij
conatus Cæſaris, quem euentũ habuerunt?
Eum profectò, quem Cæſar ipſe multo ma‑
nifeſtius ante fore præuidit, quàm auertit ſatis
maturè, ſed alieno potius, quàm ſuo iudicio du‑
ctus. Conſpirant enim duces contra Impe‑
ratorem, coniurant alumni in perniciem pa‑
tris: qui illos ſuſceperat, educarat, inſtitue‑
rat: qui illos inſtruxerat copijs, opibus cu‑
mularat: qui illos honore, qui dignitate, qui
omni ſplendoris ornamento inſigniuerat:
hunc illi ſuo exercitu inuadunt, hunc ſuis
proprijs oppugnant viribus, hunc ſenem ſe‑
de ſua pellunt iuuenes, quid? imò hunc ſuũ
parentem filij ad necem inquirunt. Prote‑
ſtantes theologi cũ non ſperabant fieri poſ‑

 ſe con‑

ſe concilium, proteruè concilium poſtulabant: Cæſar vero cũ potuit fieri, indici curauit, & ad indictum vtramq; partẽ vocauit: quoniam enim proteſtantes ad concilium prouocarint ſemper, liberum nunc eſſe Tridenti concilium: quoniamq; in eo iudicio ꝓmiſerint ſe velle cauſam dicere: in eo igitũ nũc vt dicãt, audiantq; viciſſim, id ipſorũ fides data poſtulet. Hinc illæ lachrymæ. Qui malam fouent cauſam, quia malè egerunt, fugiunt lucem, iudicem non ferunt. At ne tamen malam, quàm habent, cauſam habere videantur, à præſente iudice, ad alium quempiam, quem tamen futurum non ſperent, prouocant: & ad hunc, vbi ventũ eſt, eum vt ſuſpectum reijciunt, vel, ſi poſſunt, vt hoſtem oppugnant armis.

In hæreſe iſtud facinus mirandum nõ eſt, nihil enim facit alienum à ſe: in principe autem Chriſtiano ſtupendum certè, nõ mirandum duntaxat: quem hoc ſacroſanctũ Cæſaris ſtudium iuuare, non tam nefaria ſectariorum conſpiratione impedire decuiſſet. Sed factum eſt: nos actum agere non volumus. Atqui eſto: egerit Carolus nihil, ſe

Imperatore,

Imperatore, niſi quod œcomenicam Synodum Tridenti collegit: tamen haud equidem ſcio, an vlla alia re potuiſſet melius de tota Eccleſia mereri, munificentius aliquod vniuerſo orbi terrarũ conferre beneficium, aut ſingulis Chriſtianis rectius conſulere, aut ſanctius deuincire vniuerſos, quàm q̃, ſe Auguſto Imperatore, doctrina de iuſtificatione impij hominis, per eã occaſionem, tam perſpicuè, tam ſolidè, tam ſuccinctè explicata ſit: vt omnes mortales vel hoc nomine immortales gratias Deo agere, & Cæſari, quas poſſint, maximas referre ſemper, pro inæſtimabili illo ſalutis humanæ theſauro, exiſtimem iure oportere.

Præclarum vero hoc, magnumq́ fuiſſe pietatis opus in Cæſare, quis inficietur, cũ ne hoſtes negent quidẽ? Sed extant adhuc maiora. Quota pars Europæ in fide remanſerit videmus: quanta autem ſit ea, quæ defecerit, omnes ſane deploramus, meritò lugemus: quando id Eccleſiæ detrimentum nonnulla etiam culpa euenerit noſtra. Pio autem ſtudio, ſecundum Deum, Cæſaris, triplo plus Occidenti, & Meridiẽi acceſ-

ſit,q̃ vel Turca in Ortu abſtraxit,vel in Septentrione Lutherus, ab orbe Chriſtiano, dum in Abyſſinorũ regnis,dũ in America, dum in Praſilia,alijsq; nup inuentis per Luſitanas claſſes inſulis, quaſi nouo in orbe, religionem fidemq; Chriſti curat inſtaurari, hominesq; ad Chriſtum conuerti: vt rectius de Carolo poſſit, q̃ de Alexandro Magno dici, victi populi meliorẽ eſſe conditionẽ, q̃ victoris: q hic labore defatigetur,illi ex barbaris, homines culti, & quod maximum eſt, Chriſti cohæredes efficiantur. Cum autem non plus ex hoc lætitiæ caperet Cæſar, quàm ex illa defectione doloris, quatuor grauiſſima bella pro vera fide Chriſti, contra perfidiam Antichriſti ſuſcepit atq; geſſit, primũ quando Solemanum fugabat ex Pannonia, ſecundũ, expugnato regno Pœnorũ, tertium, cum Algerium oppugnabat, quartum, vindicato rebellionis crimine. Omitto hic alia partim terra, partim mari geſta bella, quæ aut duce Auria habuit Cæſar, aut per alios legatos adminiſtrauit: ſed hæc quis enumeret? multa ſunt enim, tempus non patitur referre.

Omnia

Omnia certè ad defenſionem Chriſtiani nominis, ad propagationem Catholicæ fidei, omnia deniq; eum in finem, & facta eſſe & geſta à Cæſare, vt Deo debitum cultum præſtaret, & neceſſarium Eccleſiæ officiũ, nemo dubitare poteſt.

Interea nunq; omiſit, quod Auſtriana domus vel inprimis ſemper magnifecit, domeſticæ pietatis ac priuatæ exercitiũ. Eam Cæſar ab ipſa pueritia conſuetudinem habuit, non vt ſucceſſiuis, ſed vt certis diei horis quotidianarum precum abſolueret penſum, ordinem penè eum ſecutus, qui Dominicanis monachis vſitatus eſt. Ceremonias vero Eccl'iæ ſanctè ille coluit ſemp̃, feſtiuos dies minimè neglexit, ſacrificijs intereſſe quotidie quaſi ex fixa lege obſeruabat. Ex Chryſoſtomo enim didicerat, duas eſſe neceſſarias precum alas, quibus illæ poſſint in cœlum ſubuolare, ieiunium, atq; eelemoſynas. Quapropter tametſi ex determinata cibi potuſq; diæta viueret ſemper Carolus, vt nullo alio ieiuniorũ opus eſſet nouo præſcripto: non intermiſit tamen, quin vltra cõmunem moderatè viuendi rationem, etiam

in

in certis quibuſdã Sanctorum vigilijs ſub iugum redigeret & ſub ſeruitutem corpus ſuum: quo & precibus poſſet, & ſecretioribus diuini cultus myſterijs animũ intendere efficacius. Nã in eũ finem ieiunia D. Petrus inſtituta docet, cum ait, Sobrij eſtote, et ieiunate, vt precari poſſitis. Nec id ignoraſſe videnẽ philoſophi quidã gentiles, cum homini nihil mali euenire poſſe affirmant, qui ſapientiæ fundamentum iecerit temperantiã atq; caſtitatẽ. Sapientiã vero intellexerunt eam vitæ inſtitutionem, quæ à terrenis abſit longè, & proximè cum cœleſtibus conuerſetur: varietatemq́; , quæ terrenæ voluptatis mater eſt, fugiat, delectetur ſimplicibus: idcirco enim aiunt Homerum cœlites vocare ξάορ ἄγοντας. Carolum Cæſarem igitur vel hac de cauſa in terris vitam egiſſe prope cœleſtẽ, nobis licebit dicere: quandoquidem plus voluptatis ſe ex frugali victus temperantia percipere affirmabat: q̃ eos, qui nihil, quod genio libeat, nihil, quod placeat gulæ, ſoleant omittere, quiq; ingenioſius palato ſapere, q̃ corde videantur.

Eleemoſynas

Eleemoſynas præterea ſic ille erogari, ſic diſtribui curauit egentibus, ſibi quidem vt in cœlis æternū theſaurū colligeret, nobis vero vt relinqueret in terris neceſſariū Chriſtianæ liberalitatis exemplum. Meminimus hic Auguſtæ (non ita enim pridem accidit) Cæſarem vna die viginti quinq; millia ducatorū diſpartire inter pauperes. Quid autem alibi factum putamus? Quid in Belgio, vbi natus, & in patria? Quid in Hiſpanijs, vbi educatus? Quid in Italia, in Sicilia, regniſq; alijs, vbi rectius ſe poſſe vidit, cui det eleemoſynā, ut Chriſtus iubet, attendere, ne det ſcilicet hæreſi, ne pſeudoprophetis, ne degeneri ſectariorum propagini? Nuſq; ille non vel erogauit piè quippiam, vel erexit ſanctè, quod memoriam ſui commendaret gratæ poſteritati, quod præberet alijs pro ſe deprecandi occaſionē.

Cæſar itaq; his vitæ inſtitutis, atq; eo tali curſu, in dolore & labore, magna fortunæ varietate, multa hominum perfidia, graui morborū ſenijq; oppreſſione defatigatus, non (vt Iulius Cæſar) quia ſatis vel naturæ vixiſſet vel gloriæ; ſed quia minus Deo,

plus peccato, quàm lex diuina velit: ſtatuit mundani imperij ſui curriculũ abrumpere, & ad cœleſte regnum flectere noui itineris curſum. Quapropter cum duas filias Carolus, Mariam Maximiliano Bohemorum, Ioannam Emanueli Luſitanorum regibus elocaſſet matrimonio, dediſſetq́; filio Philippo Eliſabetam Henrici Octaui regis Angliæ filiam vxorem: tum ille ex Anglia filium, ex diuerſis prouincijs proceres euocauit Bruxellas, & in corona circumfuſæ nobilitatis, dixit ſe iam Germaniam velle deſerere, in Hiſpanias proficiſci: & cauſas, cur illud decreuiſſet facere, cũ grauiter peroraſſet, cœpit etiam ſtrictim, at facundè tamẽ, & bella, quæ ab initio imperij ſui geſſiſſet, & curſum adminiſtrati ſui muneris cõmemorare: videlicet vt filio nõ ſolũ omnia tot florentiſſima regna: ſed rectè etiam pièq́; regnandi diſciplinam ſe ſimul tradere, exemplo gubernationis ſuæ, teſtificaretur. Regnis itaq́; filio Philippo ritè traditis, proceribus filium, filio viciſſim cõmendauit proceres, ꝓlixa oratione vtroſq́; cohortatus, proceres quidẽ, vt fideliter pareant

reant

reant filio, filiũ vero, vt iuſtè, vt prudenter, vt moderatè imperet, & quæ honeſta ſint, iubeat, quæ noxia, vetet fieri: inprimisq́ vt luẽ illam Lutheranicæ contagionis arceat à regnis ſuis viriliter, & legitimam præſtet Apoſtolicæ ſedi obedientiã atq́ honorem.

Non ita multum poſt & ipſe rex Maximilianus cum Maria coiunge ſua, filia Cæſaris, Bruxellas venerũt, vt patri valedicerent. Cæſar itaq́ filiã, ſcilicet fœminã et moribus et pietate verè Cæſariã, deoſculatus, et pijs paternisq́ affectibus cõplexus, mox filium Philippum ad ſe et Maximilianũ accerſiuit, et grauiſſimè ambos admonut. Cernere illos, quam imperij amplitudinẽ Dei beneficio adepta ſit breui tempore Auſtriana domus: et cum inuidia plerumq́ ſit periculoſa comes fortunæ, non deeſſe, partim occultos, partim manifeſtos etiam, tantæ maieſtatis æmulos principes: qui, rebus Auſtrianæ domus integris, in metu facile poſſint contineri, eiſdem diſtractis, non facile: ſed vltrò occaſionẽ illos quæſituros, vt, quod diu cogitarint, re ipſa ſeſe declarent facturos eſſe. Quamobrẽ hortari ipſos,

vt ſeſe diligant fraternè, ope mutua iuuent, pariꝗ ſtudio ac animo incolumitatem Auſtrianæ familiæ complexentur, ornent, tueantur; nec ſe aut ullo prætextu priuati boni, aut vllo publici, ſinant in mutuum trahi diſſidium : ſed meminerint tandiu vigorem, Auſtrianæ ſtirpis florentem fore, quandiu ipſi agnati ſint concordes, quandiu eadem ſumant arma contra communē hoſtem, eandem colant cum comunibus amicis pacem. Nec quicꝗ certius eſſe, q̃, quod vulgò dici conſuetum, Cõcordia res paruas creſcere, diſcordia magnas dilabi.

Semina autem diſcordiarū aliunde nuſq̃ oriri pernicioſiora, q̃ vel ex nimia ambitione regnandi, aut peruerſo nouarum opinionum ſtudio. Regna Auſtrianæ domui abūde iam ſatis eſſe, & plura, ſi concordes ſint, affutura ſemper: nec ita laborandū quoꝗ, q̃ multas quis enumeret prouincias, ac quàm prudenter eas, feliciterꝗ gubernet: cum non æquè in magno bonum, atꝗ in bono magnum ſitū exiſtimari debere, ſapientes arbitrentur. Auſtrianæ domus faſtigiū in hanc creuiſſe ſublimitatem auſpicio, cul-

tuꝗ

tuꝙ Catholicæ fidei, & obſeruantia Eccleſiæ Matris: vnde pariter & imperiȷ dignitatem acceperint maiores ſui, & ita vixerint in hac mortali vita, vt ſpem ſempiternæ felicitatis non dubiam reliquerint de ſe poſteris: quorũ veſtigia dum Auſtriani principes imitati ſint, rectè cũ illis ſemper, cum vel paululũ deſeruerint, malè actum eſſe. Eamꝙ ob cauſam ſe illos monere ſanctè, hortari paternè, Catholicam fidem vt colant conſtanter, hæreſes omnes vt vitent ſtudioſè: atꝙ ne ipſi contaminentur, ſectariorum repellant commercia, ne imperitus populus, armis coërceant nouitatum authores: ita .n. ipſos in terris feliciter imperaturos eſſe, beatè ſemperꝙ victuros in cœlis.

His ſanè rebus, aliȷſꝙ ritè confectis, Cæſar Fratri Ferdinando Regi Romanorum, & ſceptrũ & diadema Rom. imperiȷ primo quoꝙ tempore tradi per legatos ſuos curauit, & huic ſuo nomine optari de hoſtibus victoriam, in ſubditis felicem gubernationem, &, cum in terris ſe amplius conſpecturi non ſint, vt in beato illo, ſempiternoꝙ conſortio Angelorum iterum con-

 iungantur,

iungantur, fruituri præſentis Dei conſpe-
ctu in omnem ſeculorum æternitatem. In
Hiſpanias igitur, neceſſariјs ſuis vbi cun-
ctis perhumaniter valedixiſſet, enauigauit
cũ ſorore Maria vidua, contulitque ſe in reg-
num Caſtiliæ, & rectà in illud Cœnobium
S. Iuſti, quod Eremitæ habent non procul
ab vrbe Valdoleta. Annis enim multis an-
tè, propè id Cœnobium ſibi ædes nonnul-
las eum in vſum, vt aliquando ibi, abdicato
Imperio, priuatim poſſit viuere, totusque va-
care diuino cultui, adornari curauerat. Eo
itaque in loco Cæſar, continuo vt venerat, il-
lam eſt, quam diu multumque ante ſibi pro-
poſuerat, priuatæ vitæ normã auſpicatus,
ſed tanto maiore hominum admiratione,
quanto admirabilius eſt, ſummũ, quod te-
nuit, in orbe terrarum culmẽ ſponte abs ſe
deſertum ſpernere, quàm hoc ipſum adipiſci,
quod admirantur omnes, quod potẽtiſſimi
quique affectant. O ſempiternũ, et nunquam
interiturũ humilitatis monumentũ. Quàm
diuerſum ab hoc ſummi Imperatores olim?
Iulius quidem Cæſar virtute, rerumque ge-
ſtarũ gloria vix vlli ſecundus: at, quo tamen
ambitionis

ambitionis furore agitabatur? Quos ille ex Euripide verſus ſemper in ore habebat?

Nam ſi uiolandum ius, regnandi gratia
Violandum eſt: alijs rebus pietatem colas.

Quàm fœda fuit etiam in Alexandro Magno ambitio? Et quanquam natura iſtum principem omnibus regiarum virtutũ numeris quaſi abſolutum reddere conata eſt: ſed illum tamen quo rapuit faſtus? quô ludentis fortunæ flabrum? Decreto publico volebat haberi ac coli Deus. Et cum Philoſophũ quendã audiſſet multos eſſe mundos aſſerentem, lachrimans exclamaſſe dicitur, O miſerum me, qui vix unũ obtineo. Tantum malum eſt regnandi libido: quæ nonnunquam mouet chordas, vt Græci dicunt, immobiles. Qualis vero illa fuit Atrei regis ſermocinatio?

AEqualis aſtris gradior, & cunctos ſuper,
Altum ſuperbo uertice attingens polum.
Nunc decora regni teneo, nunc ſolium patris.
Dimitto ſuperos.

Hæc profecto, vt cõmunia omniũ regum non ſint, ſunt certè principũ nonnullorum: qui licet ſermone iſthæc nõ iactent coràm, corda gerunt talibus referta cogitationibus.

bus. Quapropter iſta Cæſaris non ficta, ſed vera, planeq; vera humilitas, eò maioribus laudibus efferenda eſt, quò exempla eius extant rariora. Quis è tanto, tamq; ſublimi ſolio ad infimum iſtum humilitatis gradum ſeſe vnquam demiſit? Athanaſius Imperator, inquis. Sed ille rebus Græciæ penè deſperatis: Carolus cõtra, rebus florentibus, imperio cõſtabilito, hoſtibus deuictis, celebratis et de Africa, et de tota Europa triumphis: ille propemodum vi coactus, hic volens ſponteq; ſua: ille ſubito, hic re diu ante & deliberata, & decreta, vt vltimum quaſi actũ vitæ, iſtiuſmodi tam pia, q̃ rara cataſtrophe feliciter placideq; concluderet.

Cæſar hoc genere vitæ annos pene tres tranſacto, vſq; ad annũ, qui eſt à partu virginis 1558, menſe Auguſto, articulorum dolore correptus, cõflictatusq; aliquandiu, tandẽ eo, qui ſecutus eſt, menſe Septẽbri, accurrente etiã febri, cepit periculoſè decumbere. Et quamuis alij nihil eſſe periculi perſuadere conabantur: ipſe tamen, vti minimè ignarus ſui, codicillos iubet conſcribi, rem omnem parat ad non incertũ iter. Confeſtimq;

feſtimq́ ſacerdotem, quem à S. confeſſio-
nibus habebat, accerſit, confitetur, veniam
delictorum contritus petit: abſoluitur: nec
mora, quin mox ſacram percipit Euchari-
ſtiam, extremi etiam Chriſmatis oleo vngi
tur. In ore autem præter cæteros pſalmos,
ſemper habebat eum, cui eſt initiū, De pro-
fundis. Aderat Epiſcopus Toletanus, vir in
S. literis eximiè doctus, & cum multa con-
ſolandi Cæſaris cauſa dixiſſet, de infirmita-
te et peccatis noſtris, viciſſimq́ quæ Dei ſit
erga genus humanum clementia, quæ me-
ritorū Chriſti in nos effuſa vbertas: tū Cæ-
ſar ad Deum ſuſpirans, ſententia vſus Au-
guſtini, dixit, Væ etiam laudabili vitæ ho-
minum, ſi, remota miſericordia, diſcutias
eam. Et continuo pſalmum De profundis
recitauit, quem etiam petijt ab Epō Tole-
tano ſibi breuiter, cum plenus eſſet conſo-
lationis, exponi. Fecit Epiſcopus. Interea
Cæſar iam inſtare horā intelligens, cereum
ſibi in ſiniſtram dari, in dexteram crucifixi
Chriſti imaginem mandabat. Hanc ille ſu-
binde, dū Epiſcopus enarrat pſalmum, exo
ſculatus, alta ſuſpiria ducens, ſignificabat

M ſe,

ſe, animamq́ ſuam non ſuis, ſed Chriſti meritis, diuinæq́ miſericordiæ commendare. Vix Epiſcopus Pſalmũ finierat, confeſtim Cæſar ſpiritum ſuum in Dei manus commendans, quaſi placidè obdormire cunctis circumſtantibus eſt viſus. Fuit autẽ is dies S. Mathæi Apoſtoli, & 21 Septembris, cũ vixiſſet annos 58, menſes ſex, dies 26.

O beatam mortem Caroli Cæſaris, ſi tamen mors dici poteſt ea tam placida, tamq́ felix ex hac vmbra mortis in illã vitæ lucem migratio. Non ille, medius fidius, mori viſus eſt, ſed ſuauiter obdormire, non mortem obire, ſed ipſam quaſi vitam geſtire tunc primum ingredi. Quæ res circumſtantibus amicis tantũ peperit mœrorem, quantum nulla alia calamitas potuiſſet parere: non quia mortem Cæſaris tantopere lugendam ſibi exiſtimarint, ea etenim, cum eſſe beatam illam viderent, non luctum ipſis, ſed gaudium aliquod ſpiritale afferebat: ſed quia, cũ illa Cæſaris mors, vel ipſa vita viſa ſit auguſtior, dolebant ſe non vnâ cum principe ſuo migrare hinc, non vnâ rapi in cõmunem illam, felicemq́ tam auſpi-

cati

cati itineris ſocietatē, ſe hic in ærumnis relinqui, illum tranſportari in angelorū contubernia: vt, quando in hac lachrymarum valle multas cū eo moleſtias ſint, laboresq́ perpeſſi, nunc vnâ cum eo quoq́ æternæ quietis vſura confeſtim frui non liceat. Sed illud optare fuit facilius, q̃ adipiſci cōtinuo: nam ita ferme eſt, vt inquit Poëta,

Dulce mori miſeris, ſed mors optata recedit.

Quamobrem ſi Cæſarem ideo beatum credimus, quia in gratia Chriſti, quia in vera fide, quia in conſtante ſpe, atq́ ardente charitate Dei ſui, placidè hinc, pieq́ diſceſſerit: nos ideò miſeros, quia in hac ſimus ærumnoſa miſeria relicti: ita vitam inſtituamus noſtram oportet, vt illas, quas dixi, virtutes in eo imitemur, vitia fugiamus, itàq́ feramus huius præſentis ſeculi fortunā, labores, miſerias: vt in futurum illud, vbi fortunæ ludibria ceſſabunt, et labor erit quies, et luctus gaudium, ſemper migrare geſtiat animus.

Iam fortaſſe mirabitur quiſpiam, quid in mentem nobis veniat, q̄, cum Cæſari tot tribuamus, tantasq́ virtutes, & eam hone-

ſtorum operum laudem, vt vix vllus Im-
perator ei comparandus videatur: nihilo-
minus tamen hæc ſacra ſic faciamus, quaſi
dubium nobis, non certum ſit, illum conti-
nuo cœlitum commercio frui. Quanꝗ vero
huic nos quæſtioni ſupra reſpondimus, &
quidem, ſicut opinor, abunde ſatis, vt alio
opus nunc nõ ſit reſpõſo: niſi, ꝙ nos Carolũ
Cæſarẽ neꝗ eo in ſtatu locamus, vbi ꝓpter
ſupremũ gradum Chriſtianæ perfectionis,
non egeat precibus noſtris, neꝗ in illo, vbi
propter malè actæ vitæ cõditionem his ſa-
crificijs iuuari non queat: ſed in hoc ſtatu,
vti arbitramur, vbi tum indigeat ille, tum
nos eum poſſimus iuuare vtiliter. Qua au-
tem lance vtrumꝗ ponderandũ, antea eſt
dictũ, nunc repeti non neceſſarium. Nam
gratia Baptiſmi regeneratus fuit, Eccleſiæ
aſcriptus ciuis, Dei factus amicus, ac hæres
regni cœleſtis.

In peccata deinceps recidit? Eluit pœni-
tentia. Deũ offendit? contritus doluit, con-
feſſus veniam petijt: culpamꝗ eius deleuit
gratia, pœnã æternã exoluit Chriſtus. Ea
lege ſuſceptus Carolus in Eccleſiam eſt, ea

lege

lege & vixit, & vltimũ clauſit diem. Atq; ne hæc ipſius morientis obſcura eſſet, aut incerta nobis confeſſio, imaginem Chriſti in cruce pendentis ſibi porrigi in dextram iuſſit, in ſiniſtram, candentẽ cereum: videlicet vt in hoc ſigno vitæ ſuæ conditionem teſtaretur, in illo miſericordiã Dei atq; gratiam. Etenim quid imago illa paſſi Chriſti aliud vult, quid monet, niſi quod mors Chriſti ſit victoria totius ſalutis noſtræ? Eò itaq; Cæſar reſpexit moriens, vnde viuens Chriſtianæ vitæ hauſerat exordiũ, vnde incrementum ſumpſerat, vnde id demum, ad finem vſq; vt perſeuerare poſſet, donum ſupplex morienti ſibi concedi precabatur: ne cum Dei gratia præſto ſit nõ obluctanti, ipſe ſibi defuiſſe, maleq; illis in Gratia donis vſus reperiretur: ac, ſi quid in his etiam deliquiſſet, Deus propter eundem crucifixæ imaginis archetypum velit condonare.

Eumq; in finem altera manu cereũ candentem tenebat: quia enim in candela & lumen eſt, & ardor, & ipſa ſpecies rei: lumen, fidei ſymbolum eſt, quæ apprehendit verum illud lumen, quod in tenebris lucet,

Chriſtum Dei Filium: ardor vero ignem charitatis ſignificat, quã Spiritus S. diffundit in cordibus noſtris: tum etiã, quia nunc ſpe ſalui ſumus, & per fidem ambulamus, nondum per ſpeciem: itaq́ , cum apparuerit, quod erimus, tum videbimus eum ſicuti eſt. D. Auguſtinus & Hieronymus omnia opera ea, quæ ab homine Chriſtiano exigit diuina lex, docent exprimi ardente lucerna, ſeu candela: cuiuſcemodi illud Chriſti eſt, luceat lux noſtra coram hominibus, vt bona opera veſtra videant, & glorificent cœleſtem Patrem.

Quocirca Cæſar tametſi nulli rei, nulliſq́ vllorum hominum meritis, niſi gratiæ ei, quàm ſe ex plenitudine Chriſti accepiſſe rebatur, confidendum in remittendis peccatis credebat: nec tamen interea neglexerat, quin, vt, ſi vitam ingredi vellet, ſibi neceſſe eſſet mandata ſeruare diuinæ legis in vera fide, in ſpe non dubia, in charitate non ficta. Qua in parte Cæſarem viriliter elaborare conatum videmus, ſi omnẽ illius anteactæ vitæ curſum placet, & morientis exitũ perpendere: ſed vtrumq́ tamen ſic, primum vt

neq́

neque cum D. Paulo queat dicere, Pulchrum certamen certaui, ſæpe deliquit enim: Curſum conſumaui, imò ſubinde impegit, lapſus non rarò: Fidem ſeruaui, non deſeruit quidem omnino, at certè indefenſam neglexit aliquando, in ſectarios indulgentior, quàm par, aſperior in clerum, quàm æquum. Deinde vt neque debeat dicere cum Cain, Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Cum igitur è tribus mediam nobis viam, qua Cæſari in cœleſtem patriam pergendum eſt, integram & viuentis eius honeſta ſtudia, & morientis pia ſollicitudo reliquerint, nos haud quaquam deſperamus, ſed eadē miſericordia Dei freti, eiſdemque Caroli veſtigijs innixi, cereos noſtros accendimus, Crucifixũ Chriſtum inuocamus, eiusque tum merito, tũ gratia credimus hoſce cereos noſtros, quibus iſta ſacrificia et preces et eleemoſynas nos offerre teſtamur, Deo placere, animæ defuncti Cæſaris prodeſſe.

Nec, dũ id facimus, noui facimus quicquam: Diuus enim Athanaſius in funebri oratione ſua, Poſtquam is, inquit, qui piè diem obijt, in aërem poſitus eſt, tu Chriſtum Deum inuocans,

cans,ne recuſes oleum & ceram ad ſepulchrum accendere. Grata.n. Deo hæc ſunt, multumq́ ex ſeſe afferunt retributionis. Nam oleum & cera holocauſtoſis ſunt: incruentũ vero ſacrificium,propitiatio eſt: in pauperes autẽ, beneficentia, augmentũ eſt omnis bonæ retributionis. Non ſolũ ita nos D. Athanaſius docuit olim, ſed etiam Hieronymus, Auguſtinus, et cæteri omnes doctores catholici.

In eiuſdem autem rei notationẽ et puero, nuper nato, cereũ præferimus et Chriſmate illũ inungimus, vt per ſacramentũ Babtiſmi regeneret, in hoc gratiã Dei miſericordiamq́ ſignificantes, in illo fidẽ, ſpem, dilectionẽ: in eiuſdemq́ rei notationẽ & morituro cereũ miniſtramus, & imaginẽ paſſi Chriſti, vt & hoc, & illo ſigno admonitus, per ſacramentũ pœnitentiæ credat ſe Deo aut eſſe iã, aut mox iri recõciliatũ: in eiuſdẽ deniq́ rei notationẽ, et nos defuncto Cæſari nũc Cereos pullati accẽdimus, id præ nobis ferentes, qđ deceat nos eã in defuncto pœnitentiæ partẽ, quæ tẽporales pœnas exoluere ſatisfactione iubet, ſubleuare conniti

ieiuniјs,

ieiuniꝭs, eleemoſynis, precibus: ſed merito illius tamen, cuius imago crucis typum gerit, cuiusꝗ memoriam celebramus iam in his ſacrificiꝭs. Nam quemadmodum cereus inutilis eſt puero abſꝗ Baptiſmo, & cereus ſtultè verſatur in manu morientis, abſꝗ ſacramẽto pœnitentiæ: ſic & hæ faces accenſæ, id eſt, preces & ieiunia, & eleemoſynæ noſtræ, futiles ſunt abſꝗ virtute incruentæ hoſtiæ.

Has deniꝗ ſimilesꝗ ob cauſas fiunt à nobis hæc ſacra, & hæc iuſta exequiarum. In quibus tametſi multiplices cernuntur, variæꝗ ceremoniæ, in eundem tamen fontem reuoluuntur, vt nihil ſint, niſi eiuſcemodi delictorum expiationes, quæ natura ſua cadunt in lancem veniæ, vel ſunt temporaliũ flagellorũ mitigationes quædã. Iam igit ſi inſtes, rogesꝗ, q́d ſibi velit ea tãta cereorũ cõgeries, tanta panni atri partim ſubſtrati, partim affixi copia, tot inſigniũ ſplendor, tantus vexillorũ, cericatorumꝗ equorum apparatus: quorſum etiam tot inſulati antiſtites, ea tanta pullatorum caterua. Quid, inquis, hæc proſunt? quò ſpectant? quid aut

N viuis

viuis illa, aut mortuis afferūt emolumenti? D. Auguſtinus, vt in ore populi eſt, reſpondet, ſi hæc mortuis non proſunt, eſſe tamen qualeſcunq; conſolationes viuorum.

Et rectè quidem, verèq; præclarus Doctor Eccleſiæ: ſed quemadmodum nec illud falſum antiqui Poetæ Aeſchyli, γωνίας πετρῶ, βαθὺ πτῶμα: ita hoc verum quoq; eſt, vt non perperam Græci, q̄ πολλὰ πράττων, πολλὰ ἁμαρτάνει. Eo etenim in ſtatu reipublicæ, qui ſummus eſt, quiq; aliorum corrector eſſe debet, ſui conſeruator, nec ab alijs tam conſtitui, quàm alijs conſtituendi legem tradere, neceſſe eſt, per officiarios multa delinqui incuria, plurima peccari temeritate, iniuſtè multis ſuū perire, iniquè alijs tradi alienum: adeoq; vt nihil pene certius ſit, quàm quod Romanus ſenatus reſpōdit Zenoni Legato Attico, magnas Reſp. regi non poſſe, ſine maximis multorum iniurijs: non quia ſic Deus, vt fiat, planè aut velit, aut impellat homines, ſicut olim Manichæi, nūc ſectarij docent: ſed quia ea talis eſt plerunq; principibus ratio gubernandi, vt, cum ipſi omnia inſpicere; rectè an, ſecus habeant, non poſ-

ſint,

ſint, multa illi cogantur officiarijs commit-
tere.

Sed nimis magna, inqs, hæc iſta funebris pompa eſt. Magna ſane: at magnum quoq; fuit peccandi theatrũ Cæſari. Infiniti cerei, pullati innumerabiles. Non paucioribus eget tantus Imperator pro ſe, deliᶜtisq; ſuis deprecantium turbis, qui eleemoſynis, qui ieiunijs, qui precibus Deũ placent, pœnas temporales mitigent, afferãt defuncto Cæſari iſtis officijs conſolationem.

Quid autem inſignia illa imperatoria quæ oſtentantur, ſibi volunt? Ad aram ea vides offerri, vt Deo, vnde Carolus accepta ferebat, intelligas referri. Diadema autem hoc imperatorium à cæteris regum coronis diuerſum eſt, & multo auguſtius: duo enim illa, quæ cernimus biſulcati verticis acumina, vtriusq; imperij occidentis & orientis regale ſymbolum habent: quorum tametſi alterũ Turcarum tyrannus vi iamdudum obtinuit, alterum optimo iure Germani, vtrumq; tamẽ Carolo ſubiectum parere debuiſſe, monet forma diadematis. Globus huic aureus additus eſt, vt conſtet

totius orbis terrarũ ambitu, Rom. Impĳ iuriſditionẽ, quæ Carolo Cæſari comiſſa fuit, terminari, atq́ cõcludi. At vero Imperator ne cũ priuatis affectibus de tanta Reip. mole ignoraret ſeſe minimè cõſultare debere, ſceptrum gerit & gladium: hunc, vt meminerit imperatoriæ virtutis eſſe, heroicæq́ fortitudinis, vniuerſos ciues æqualiter ſibi gladio tuendos eſſe aduerſus oẽm vim hoſtilem: illud, vt iuſtitiæ cuſtos ſit domi, curetq́ Reſp. legitimis officĳs in pace adminiſtrari, res priuatas quemlibet ſuas tuto poſſidere. Chlamys vero aureis laminis cõtexta, & galea, & aurea pelta, arma ſunt ipſius, quibus indui debet, Imperatoris, vt corpus muniat ſuum contra vim atq́ iniuriam: etenim qui multorũ cuſtodem ſe profitetur, eũ ſapientes ſui primũ capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. Holicericati equi, et quæ his ſingulis ſingula attributa ſũt vexilla, ſymbola habent regnorũ, quæ Carolus ſua habuit, quæ rexit, q̃ defendit. Duodecim autem equi cũ ſint, totidemq́ vexilla, tot ergo regna ſignificari intelligimus, Rom. Germanicũ, Caſtilienſe, Leonenſe,

Arrogoniũ,

Arragoniũ. Neapolitanum, Siculũ, Nauarrenſe, Granatũ, Toletanum, Auſtrianum, Burgundicum. Quæ regna quoniam optimo iuris titulo accepit atq; poſſedit, excelſo animo & generoſo tutatus eſt, ſumma clementia atq; æquitate gubernauit, ornauit, auxit. Iam vero officio defunctus ſuo Carolus, more maiorum illa ad aram, Deo, à quo ſibi tradita meminerat, integra hiſce exequiarũ ceremonijs reſtituenda reliquit.

In iſtorum vero tot, tantorumq; regnorum imperio, nihil deliquiſſe Cæſarem, aſſerere, nimium adulantis eſt, perditè etiam flagitioſeq; vixiſſe, iudicis vehementer inhumani. Etſi autem (quia Dei miniſter eſſe debebat, non cupiditatis priuatæ) haud ignorabat ſe illis tam auguſti imperij inſignibus non abuti, quod forſitã accidit aliquando, ſed rectè honeſteq; ad laudẽ diuini nominis, ad Chriſtianæ Reip. incolumitatem vti debuiſſe: tamen dubium non eſt, quin abuſus ſit nonnunq;, quin deliquerit ſæpe, quin vnà nos, cum D. Iacobo fratre Domini, illum confeſſum oporteat aſſeuerare, Quod in multis offendimus omnes. cum;

 etiamſi

etiamſi ſanctè vixiſſet et inculpatè ſemper; (quod ſperamus) omitti tamen ab ipſo inter precandum; hæc precis pars non potuerit, Remitte nobis debita noſtra. Eam ſane ipſam ob cauſam, caſtrum doloris, vbi cenotaphium Cæſaris eſt, exſtructum tali (ſicut videmus) eſſe forma oportebat: vt, cum ad id omnia regnorũ inſignia adduci cernimus, agnoſcamus eſſe Cæſaris peccata quædã in adminiſtratione tot regnorum commiſſa: ob quæ forſitan, & ipſum dolere, & mœrere nos deceat. Verum tamen ne aut nos de noſtris meritis ſtultè confidere exiſtimemur, aut ille de gratia Dei deſperare, eadem regnorum inſignia ad altare offerimus. Ad quod altare autem? ad id prorſus quidẽ, in quo pro delictis in gubernatione imperij à Cæſare fortè commiſſis, offerĩ corpus & ſanguis Domini: vt huius pleno quidem merito, ſed precum noſtrarũ eleemoſynarumq; interceſſiõne, Carolo Deus peccata ea, quorũ ipſum aut, quoniã agnouit illa, pœnituit; aut, quoniã ignorauit, pœnitere debebat, clementer condonare dignetur.

Hæc

Hæc de exequijs, vitaq; Caroli Cæſaris breuiter nunc dicenda videbantur: quanq; res geſtæ illius latius patent, quam vel hæc occaſio fert, vel ſacra iſta permittunt explicari: ſat ergo, quod tempori ſufficit, quod huic loco præſenti non eſt importunũ, quod quoquo modo adumbrare tantæ rei magnitudinem poſſe videbat̃. Iam vero id nobis cogitandum relinquitur, quantum Deus Chriſtiano orbi bonũ elargitus fuerit, cum daret Carolum imperatorem, quantumq; viciſſim malum nobis videatur imminere, cum eum eripuerit, non cõmuni hominum ſorte, ſed inuſitata imperij abdicatione, ſed ſacratiori quodam vitæ generis inſtituto. Diuinitus Carolum his temporibus datum Imperatorem, dubium eſſe poteſt nemini, niſi forſitã ei, qui, quæ iſthæc tempora ſint, & qui fuerit Carolus, planè ignoret. Si ſua cuiusq; hominis natalis dies, non ſui eſt, aut humani arbitrij, neq; fortuiti caſus, ſed ipſius Dei prouidentia, omnia ad bonũ aliquẽ finem, ſuamq; inprimis gloriã ordinantis: arbitror non male iudicare illos, qui cenſeant nullũ heroa, virumq; magnum naſci

vnq;,

vnq́, abſq; afflatu diuino, ſiue ethnicus ille ſit, ſiue Chriſtianus, tametſi hunc potius, quã illum: quemadmodum D. Auguſtinus non obſcurè paſſim.

Quapropter non tam fortaſſe ad perſonam debuit, quàm ad naturã, quæ Dei opus eſt, referri, qđ vſitatum fuit heroas vocari Diuos, quia ſint tales viri dona Dei plerumq́. Alexandrum Magnũ & Cæſarem Octauium Diuos dici ſolitũ meminimus. Scimus enim Octauiũ Auguſtũ in menſe Auguſto, cum puer adhuc eſſet, præter morem eius Reip. et legem, factum conſulem: ſcimus etiam eodem menſe & ſtatum popularis Reip. in monarchiæ formam ab eo tranſmutatum eſſe, & plurimos illum in eodem menſe felices habuiſſe & ſecundos ſucceſſus, in eodemq́ eſſe mortuum. Quin et ſuum Alexandro Magno natalem diem plenum fuiſſe felicis auſpicij, commemorant hiſtorici: etenim ſexto die Aprilis natum illum accepimus, & eodem die victum ab eo Darium Regem Perſarum, & eo ipſo die mortuum. De Carolo autem Imperatore nõ diuerſum modo, ſed ſimillima,

vel

vel potius eadem poſſumus dicere. Natus ille eſt in anno Iubilæo, & ipſo die D. Mathiæ Apl̃i: quo die & inauguratus Bononiæ, accepit diadema, & ſceptrū Romani Imperij: quo die et Franciſcū regē Galliarū inſigni prælio vicit, captiuū tenuit: quo die demū Auguſtiſſimus Imperator Ferdinandus ei has exequias Auguſtæ fieri curauit.

Eum vero talem principē, talem heroa, talemq́ Imperatorem nobis ademit Deus die Mathæi, quem die Mathiæ Apoſtoli dederat. Quid putamus? vterq́ Apoſtolus, quia à verbo matan, quod donum ſignificat, nomen accepit, fortuitò ne eos Apoſtolorum dies, alterū in natalem, alterum in mortē Cæſaris incidiſſe, credendū eſt? Non equidē opinor, ſed Deo ſic ordinante, Deo ſic ponderante ad certā legis ſuæ regulam, cum rata ſit, ſtabiliſq́ diuinæ prouidentiæ in rebus humanis certitudo. Quapropter ſi naſci Carolū, ediq́ in lucem hanc, ipſo die Mathiæ, Dei donum fuit, ſignumq́ gratiæ: certè diuinæ iræ indiciū eſſe videtur, idem donum nobis eripi die Apoſtoli Mathæi: quaſi, cuius tēporis notatione illud donum

obtigerit, eiuſdem ereptum exiſtimare debeamus. Sed hoc, quale ſit, cogitantibus nobis, ò Deum Immortalem; quæ ſubit in mentem omnium rerum conuerſio, qui imperij huius, & Germaniæ totius extremus agon, ac veluti vltimus vitæ conatus?

Atqui de Religione noſtra vt taceam, ea enim adeo in tot diuiſa & lacerata partes eſt, vt nemo pius reminiſci poſſit abſq; ingenti dolore, nemo recordari abſq; gemitu & lachrymis: ſed de ciuili ſtatu huius imperij ſi licet, quod res ipſa palàm clamat, muſſitanter effari, quid remedij ſupereſt nobis? quæ ſpes ſalutis apparet amplius? quæ conferemus conſilia, vt ſaltē reliquias tueamur, non dico, vt recuperemus integrum corpus? Omitto inteſtina mala, prætereo clades partim in occidente acceptas, partim in ſeptentrione, nec refricabo, quæ mala illinc iam videantur impendere nobis: hoc ſaltem refero nunc, vt etſi vndiq; pax appareat, vndiq; ſecuritatem ſperemus: à Turcico tamen Tyranno reor nobis timendum eſſe, cum ille fidem ſeruet nemini, omnibus Chriſtianis natura hoſtis ſemper, li-

cet

cet verbo amicitiam colat aliquando, re ipſa tamen nunquam.

Nec ſane mirum. Apertas enim ille habet, & paratas in Germaniam vias duas, hæreſin & anarchian: quarum illa Deum à nobis alienauit, hæc vires Reip. diſtraxit, illa cōſilia perturbauit domi, hæc foris effecit vt arma ſint noſtra infelicia. Hiſce Germaniæ lætalibus malis medicum Deus Carolum Imperatorem dederat, vt collapſum Imperij ſtatum erigeret, vt fulciret miſerabilem labentis Eccleſiæ ruinam. Eundem verò Carolum, cur Deus recepit, præſertim tempore minus opportuno, magis periculoſo? Quia erigere conantē impediuimus, quia fulcientem penè oppreſſimus, quia demum omnia ornamenta huius imperij, omnem Eccleſiæ authoritatem abijcere maluimus, quàm paululum à peruicaci recedere opinione noſtra. Multa ſigna ſunt non veriſimilia tantū, ſed ipſa penè veritas, prorſus ruiturū fuiſſe hoc imperium, niſi ineffabili Dei benignitate nobis Ferdinandus tā deſperatis rebus obtigiſſet imperator. Cui vtinam æquè fideliter, prompteque obtem-

perent ſubditi, ac ille imperaturus eſt piè, moderatè, prudenter. Dabit ille operam, credite mihi, ſi pertinaces non fuerimus, vt, ſublatis de religione diſſidijs, animi ciuium vera fide Chriſti & charitate mutua iterum coaleſcant, vt collatis viribus Chriſtianorum, bellum legitimè ſuſcipiatur aduerſus Turcicum Tyrannum, vt non à finibus modo illum noſtris, quos iam vaſtantem cernimus, propulſare, ſed etiam regna amiſſa recuperare poſſimus.

Non contemnendus ſane is hoſtis eſt, ſed metuendus vehementer, ſi ſolum ſucceſſus barbari victoris conſiderabimus, non cauſas victoriæ. Etenim res nobis cum eo hoſte, & cum hoc Tyranno eſt, qui totius Aſſyriæ, qui totius Aegypti, regniq; illius florentiſſimi Sultanici dominus eſt: qui Græcorum tenet imperium: qui Bulgariam, Vallachiam, Seruiã, Thraciam occupauit: qui Vngariam penè vaſtauit vniuerſam, potiſſimam partem nobis eripuit: qui pium regem Ludonicũ, memoria noſtrà, iſigenti prælio ſuperatum in eum locum compulit, in quo illi moriendũ fuit. Cuius Tyranni

pater

pater Solymus Capſonem, Tomonbeumq́, Sultanos ſæpius iuſta acie victos, alterũ in fuga obtriuit, alterum curauit laqueo ſtrangulari. De Mahomete autem huius, qui adhuc in viuis eſt, Solymani auo, quid dicam? Conſtantinopolin ille expugnauit, ipſumq́ Imperatorem Conſtantinum fortiter quidem pugnantem, ſed vi oppreſſum, interemit. Idem Mahometes regno Boſnæ debellato, regem Stephanum victum captumq́ iuſſit obtruncari capite: idem Trapezuntium Imperatorem Dauidem Vſuncaſſanis Perſici regis ſocerum occidit, crudeliterq́ cunctam eius deleuit proſapiam. Quid vero Amurathes huius ſecundi Mahometis pater? Magno conflictu Vngarorum exercitum apud Varnã ad internecionem deleuit. Similiq́ crudelitatis ſucceſſu Baiazetes primus pater Amurathis, Marcum trucidauit principem Seruianorũ, vniuerſamq́ & Bulgariæ & Seruiæ nobilitatem funditus eradicauit.

Hæc certè, aliaq́ generis eiuſdem, quæ plurima omiſi conſultò, non minus horrenda ſunt extremæ immanitatis exẽpla, quam

 haud

haud incerta monumẽta Dei nobis iraſcentis, fortunæ rebus noſtris valde reluctantis: quorum neutrũ videre, inſani ſtuporis eſt, alterutrũ contemnere, infinitæ temeritatis: hominumq́ non ita caſus humanos deſpicientium, quàm aſpernantium iram diuini numinis. Eum itaq; hoſtem qui leuem exiſtimat eſſe, qui facilè ſuperari poſſe cõfidit, qui vires illius, & tot, tantisq; ſuperbum victorijs, metuendũ non putat, errat is profectò, & errat vehementer atq; periculoſè: qui etiam vinci non poſſe arbitratur, in eodem verſatur errore. Aio equidem illum non vinci tantum, ſed etiam funditus deleri poſſe, ſi ipſos victoriæ neruos malimus, quã victoriæ euentum ponderare. Mihi verò tres eſſe videntur cauſæ, quæ, ſi rectè poſitæ ſint, felices ſucceſſus, ſin perperam, infelices euenire ſolere: multum enim momenti poſitum eſt in cauſa ſuſcepti belli, in diſciplina moribusq́ ciuium ac militum non parum, in æquali numero viriũ aliquid magnum certè.

Quis enim non expertus eſt, quantum in contentione ſoleat cauſæ bonitas valere?

quantum

quantum ponderis habeat in vtramq; partem, fauente ne, an aduerſante Deo, res aliqua geratur? Tametſi, vt Homerus ait,

Partem ſæpe ſolet meliorem uincere peior:

at hominum tamen id vitio plerumque, non ipſius cauſæ ſcimus euenire: cuius in hoc, quod Chriſtianis cũ Turcis eſt, bello, tantò nos ſuperiores ſumus iuſtitia ac veritate, quantò illi nobis gladio. Non.n. rarò accidit, vt bona cauſa, malè tractãdo, fiat deterior. Non, mediusfidius, religio Chriſtiana in culpa eſt, non fides Catholica noſtra, nõ hi ritus, & hic iſte Eccleſiæ, quem maiores noſtri ſecuti ſunt, ordo: ſed perfidia, maliq; mores noſtri, ſed hæc carnalis libertas, qua ſibi quiuis putat, quid libeat, licere, atq; vel inprimis hoc exitiale inter nos nuper ortæ diſcordiæ incendium: quod plurimi accendunt ſubinde, rari reſtinguere conantur. Annis abhinc plus minus noningentis, cum Græcia diuerſis redundaret hæreſium fluctibus, gens ingenioſa quidem, at cũ contentionũ eſſet, quàm veritatis amantior, malletq; ſuperbæ dominandi libidini obſequi, quàm exhibere debitum Apo-

ſtolicæ ſedi honorẽ: eſt tum ſtupenda quadam Dei permiſſione oriens ab occidente reſectus atq; auulſus: vnde confeſtim inexpiabilis diuina vltio ſecuta, Turcico furori carcerem, quo ille diu continebatur, effudit ſic, vt iam liberè poſſit, quocunq; velit, euagari, pœnasq; ſumere de immaniſſimo flagitio patrati ſchiſmatis.

Dependerunt Græci pœnas hactenus, luuntq; in hunc vſq; diem, non fœdiſſima ſolum corporis ſeruitute, ſed multò magis etiam (quo nihil miſerabilius eſt) ſempiterno animarum exitio. De ſingulis non loquor, ſed de vniuerſa apoſtaſia. Admirabile Dei iudicium. Animaduerſum eſt in Iudaico populo priuatæ opinionis labẽ, quam Græci hæreſin vocant, cauſam fuiſſe ſchiſmatis, ſchiſmaq; viciſſim eò reducere ſolitum iſtam inſtabilitatis conuerſionem, vt quod in Spiritu Dei ceptum, in ethnicam degeneret idololatriã. Exempla non multa recitabo: cognitæ enim ſunt hiſtoriæ ſacræ de duobus filijs Noe, de Eſaũ filio Iſaac, vnde etiam Edomitarum extitit ethniciſmus: nec opus eſt vel Aegyptiorũ hic, vel Afrorum,

rum, de Chriſtiana fide defectionem cõmemorare: nec, quæ Aſianos peruerterũt, nec quæ ſubmouerũt Arimonos, nec quæ Græcos à Catholicæ Matris gremio alieniores effecerunt, peruerſa ſtudia: quis enim ea non dolet? quis non deplorat ea tot Chriſtianorum exitia?

Domeſtica inſpiciamus, & enatá domi noſtræ mala: quæ non minus Germanis eundem infidelitátis exitũ, quàm cæteris, quæ defecerunt, nationibus, allatura videntur. Quid enim nos aliud nunc, quàm illi quondam? Veſtigia maiorũ relinquimus: nouis rebus ſtudemus: veteres non ita oſcitanter negligimus, quàm ſtudioſè conàmur delere, memoriam illorum extinguere, antiqua illorũ inſtituta euertere radicitus, ſuffercire noua & noſtra, plurimum à primis illis, vnde Chriſtianiſmus ad nos permanauit, diſſidentia. Feret ne hoc Deus in nobis, quod hactenus in nulla gẽte tulit vſquàm? Non feret, creditote mihi: vlciſcetur autem tantò ſæuerius, quantò nos peccamus grauius, idque ſcientes, minime ignari, quid nos deceat, quid lex diuina iubeat. Quapropter

 alterutrum

alterutrũ è duobus neceſſe eſt, aut nos eaſdem pœnas Deo ſoluere perpetua ſeruitute corporis et animæ, quemadmodũ exemplo nobis gentes ſunt pleræꝗ : aut certè Deum placare pœnitentia: vt, quia diſcordes fuimus, ſtudeamus concordiæ: vt, quia ſummis magiſtratibus rebelles obluctati ſumus, eiſdem obedientes pareamus in poſterum: vt, quia ab Eccleſia receſſimus, redeamus ad Eccleſiam: vt, quia ſalutaria inſtituta maiorum abiecimus exoſa, eadem repetamus adamata : hæreſesꝗ relinquamus, reuertamur ad mentem ſaniorem: ſatis enim, ſatis inquam, illuſum eſt innoxiæ plebi, ſatis indultum priuatæ libidini, ſatis inſanitum animo, ſatis maledictum Eccleſiæ, & huius ſponſo Chriſto Ieſu.

In hiſce nobis elaborandũ eſt, huc omne ſanctioris pœnitentiæ ſtudium conuertendum, hisꝗ ante domeſticis medendũ vulneribus, ꝗ aut vlla nobis ſperanda foris victoria de hoſte, aut domi inſtauratio ruentis imperij, aut præſentium cladium auerſio ſalutaris. Nec morã res patitur, cui vel hæc ipſa hora noxia poteſt eſſe mora; ſed cõniſ-

tendum,

tendum, dum tempus eſt, dum Deus pœni-
tendi ſpaciũ largitur, & deliberandi diem
cõcedit Tyrannus: ne citius iuſta pœna no-
bis luenda ſit, ꝙ iniuſta culpa expianda. Ni-
hil, hercule, certius, ꝙ, quod Græcis iampri-
dem euenit, Vngaros iã incepit attingere,
malum inſtare nobis: vt, cũ veram Chriſti
libertatẽ concordes ferre in Eccleſia nõ po-
tuimus, crudelẽ impij Mahometis feramus
ſeruitutem in extrema barbarie, diſcordes,
varijsq; diſtracti hæreſium cõtentionibus.

Hæc profectò eiuſmodi eſſe reor, vt non
dubitẽ his iſtis domeſticis malis ſtantibus,
ſtare Germaniam nõ poſſe, ſed ruere illam
oportere, ſpemq; nõ præſentis uitæ tantum,
ſed multo magis etiã futuræ illius cœleſtis
omnem neceſſariò nobis labefactatum iri?
Annales Romani Imperij cõſulite: euolui-
te Sacras Hiſtorias: quoties enim Iſraelitæ
victi profligatiq; leguntur, toties cauſam
cladis legimus fuiſſe eam: quia Dei le-
gem violauerint, quia de peccatis nón pœ-
nituerint, quia nec admoniti prauos vitæ
mores correxerint. Sic etenim ipſe Deus
& felicis ſucceſſus cauſam, & calamitatis

expoſuit Iſraelitis. Si audieris, inquit, vocem Domini Dei tui, vt facias atque cuſtodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Deus excelſiorem cunctis gentibus. Dabit tibi Dominus inimicos tuos qui conſurgunt aduerſus te, corruentes in conſpectu tuo: per vnam viam venient, per ſeptem fugient à facie tua. Dum igitur Rex Achab, populusque obtemperarent concionibus Eliæ, dum Baalitas ſacerdotes reſpuerent, dum altaria Baal vitarent, & ſacris vacarēt traditione maiorum receptis, dum de commiſſis erroribus, nouisque Baalitarum ſtudijs pœniterent, & lætarentur de reſtituto vero cultu diuino: domi tū reſpublica florebat, populus tranquilla pace fruebatur, foris Rex feliciter pugnabat aduerſus Benadad regem Syriæ: contraque dum idē Rex Achab Eliā aſpernaretur, ſacerdotem Dei, conſilium ſecutus promiſcuæ multitudinis, populusque diuinū cultum à maioribus acceptum relinqueret, nouis Baalitarum diuerticulis inſiſtens: ſunt tum confeſtim oīa verſa in contrariū. Nam vbi Rex Achab, renouato bello, iterum

prælianţur

prælíaretur in Ramot Galiad, iaculo ipſe transfixus interijt, hoſtis integra victoria potitus eſt.

Poſſem multa exempla recitare, ſi tempus orationem deſideraret longiorem. Legimus Conſtantinum cognomento Magnum, multis à Deo varijsq́ ornatum victorijs, quòd Catholicũ ſcripturæ ſenſum tuebatur, Arianam hæreſin refellebat, ꝙ antiquas leges valere volebat, noua ſectariorũ placita delere conabatur. Quod ſane cum principum nonnulli, qui ſucceſſerunt Conſtantino, negligerent, vel quia eiſdem erroribus implicati faciebant cum ſectarijs, vel quia ſupina incuria ſerpentem peſtem nõ ſatis maturè auertere cõnitebantur, ortis tandem paſſim in Græcia hæreſium factionibus, eò imperium prolabi paſſi ſunt, vt & ipſi imperatores prorſus deleti, fœdiſſimè perierint, & populus ſit in miſeram ærumnoſamq́ ſeruitutem redactus. Moueat nos hoc deplorandum Græci ſchiſmatis exemplum: abſtereat ab imitatione imminentis mali, ſimilitudo: pœniteat domeſtici ſchiſmatis, pigeat alieni: redeamusq́ ad concor-

diam Eccleſiæ catholicæ, ad cultum auitæ religionis, quam Chriſtus inſtituit, Apoſtoli tradiderunt, maiores propagarunt ad nos cum florente Rep. Chriſtiani orbis. Atqui id ſi ſedulò fecerimus & maturè, præcipuum & inſtaurandi imperij, et obtinendæ aduerſus Turcam victoriæ fundamentum rectè firmiterq́ iactum, ſanctè polliceri poſſum: ſin minus, fruſtra, fruſtra inquam, foris bella ſuſcipiemus, planeq́ infeliciter, niſi prius domi in concorde religionis noſtræ conſenſu, Deũ ſtudeamus iratum placare, & ſeriò orare placatum, vt ipſe conſilia ſalutaria ſuggerere, & copias & opes ſuppeditare velit.

Hæc meo, quidẽ iudicio, domeſticis diſcordijs medicina eſt, hæc potiſſima obtinendæ aduerſus perpetuum Chriſtiani nominis hoſtem victoriæ cauſa: ſi nos de voluntate Chriſti ducis noſtri nõ ſimus diſcordes, ſi de fide religioneq́ Chriſtianorũ non diſcrepemus diſtracti, ſi vno ore, vno corde Dei opem imploremus: ne, cum ſalus noſtra ab ipſius ſola pendeat benignitate, contrarijs votis Dei iram potius, quam miſeri-

cordiam,

cordiam, mereri intelligamur. Etenim quâ fidæ ſocietatis ſpe ſtabo cũ cõmilitone meo in eadem acie pro fide Chriſti depugnaturus contra pfidiam Turcicam, ſi ſciam illum de eadem hac, pro qua præliandum nobis eſt, fide digladiari mecũ? Non uideo equidem, nec ulla ratione aſſequor, quî illum fidum mihi ſocium belli fore queam perſuadere, quẽ in ipſa fide Chriſti infidelem iudico. Non ignorat hoc Solemanus Imperator, non inſcius eſt Turcius miles, eoq; fit, ut Chriſtianorũ exercitus ſociæ fidelitatis uinculo diſſolutos, tanquam eneruatum ſediciosæ plebis gregem contemnat extremè, inuadat animoſè ſemper, uincat plerumq;. Quæ autẽ eius perfidæ militiæ noſtræ alia cauſa adduci poteſt, niſi exitioſum hoc religionis noſtræ diſsidium? hoc etenim exulcerati ſumus, hoc diſſociati, hoc in vatinianum coniecti odiũ, hoc impellante in mutuas clades irati deſcendimus, in mutuas cædes furioſi ruimus.

Bellum à Turcis cum denunciatum eſt, ſe, qui quoquo modo poteſt, domi continet, auxiliatum exoſis fratribus non prodit: vel

ſi

ſi qui prodeunt tamen, illi aut quia trahuntur inuiti, parum pugnant ſtrenuè, aut quia ſic plerique omnes affecti, vt hoſtem malint vincere, quàm vinci, ne domi cogantur metuere ſectariæ religionis emendationem. Quare quemadmodum hæc fœda noſtra de Chriſtiana religione diſſenſio nobis præcipuum malū eſt, ad infelicem militiam, et ad omnes haſce clades noſtras: ita viciſſim eadem Turcis præcipuū eſt bonum, quo nos oppugnēt, quo Chriſtiana regna nobis eripiant, quo nos, liberoſque noſtros, & coniuges abducant in ſeruilem illam, & perpetuā miſeriā. Concordiæ igitur operam demus neceſſe eſt, maximeque tollēdo religionis diſſidio, vt, depoſitis priuatis odijs, animiſque ſtabili religionis cōſenſu firmatis, verè ſtatuere poſſimus, quemadmodum Rex Cyrus monuit, nullam phalangem neque robuſtiorem eſſe, ad pugnandum, neque ad obtinendam victoriam, feliciorē, quàm ciuiū concordiam, vera inter ipſos amicitia coniunctorum.

Altera verò cauſa rei nunc melius, quàm hactenus gerendæ, in diſciplina militari, moribuſque

busq; ciuium poſita videtur. Quæ, proh Deum, iam neſcio, quo Chriſtianæ libertatis obtentu, ſic diſſoluta effluxit, vt vix, vnde diſceſſit, reuocari vllo modo poſſe videatur. Libertas creditur illa eſſe, planeq; Chriſtiana, & antiqua Germanorum, ſic viuere vt velis, id licere, quod libeat: contraq; ſeruitutem eſſe, facere quod lex iubet, omittere quod vetat. Ea in ſtulta perſuaſione, aut inſana potius, dum verſamur, falſis circumuenti decretis ſectariorum, vereor ne, cum maximè liberi eſſe elaboremus, in extremam trahamur ſeruitutē. Quis enim libertatem ferat eam, quæ honeſtati inimica ſit, ſacratis legibus aduerſa?

Lex iubet, vt Deum timeas, honores regem, vetat contrariū. Si libertas neutri volet obſtringi, vtrumq; ſibi liberū eſſe, quid futurum eſt? Quæ rerum omnium conuerſio? Qui diuini pariter atq; humani iuris interitus? Deum legitimè timere quis poteſt, niſi etiam regem honoret ſuum? Etenim, quia Imperator tuus, Dei miniſter eſt, huic vt obedias, oportet, hunc vt reuerare, eſt neceſſe. Tum etiam, vt poëta inquit,

Q 5 Eſt

Eſt multos regnare malum, rex unicus eſto.

Ei itaq; obtemperemus, quem ſcimus Imperatorē diuinitus nobis obtigiſſe: ei præſto ſimus conſilio, auxilio, manu, qui omnes defenſos eſſe ſtudet, deſertum neminem: eum, quô vocat, ſequamur: vocat autē in ſacrum bellum, in Chriſtianam militiam, in neceſſariam cōmunis patriæ defenſionem.

Nec dubium eſt, quin & ipſe Imperator, vt heroico eſt excelſoq; animo præditus, ſi videat cætera eſſe paria, ſi cum dignitate Imperatoriæ Maieſtatis queat fieri, ſit proditurus in acrem, felix haud dubiè in iuſtiſſima cauſa bellator, princeps iuſtiſſimus aduerſus nefarium ſceleratumq; Tyrannum, ſui ipſius dux exercitus. De Rege autem Maximiliano, quid nos oportet humile, aut abiectum ſentire? Illius animoſæ virtutis exempla, tanquàm ſtrenui militis, collaudauit Carolus Imperator edita in Gallijs, deſignata in Germania: tanquàm clariſſimi ducis etiã nunc in Hiſpanijs celebrant teſtes oculati. Ferdinandũ vero Archiducē quis non cœlitus demiſſum agnoſcit, diuinitusq; datum gaudet hoc tempore nobis ſacri bel-

li duce? Huic enim natura corporis robur, cum infracti animi viribus coniunxit, exornauitq; vtrumq; illuſtri ingenio, mirabiliq; mentis ſagacitate atq; iudicio. Senſerunt iã hoc Turcæ profligati nuper in Vngaria, ſentient deinceps, auxilio diuino, efficacius. De Carolo autem, an mediocre aliquid generoſa illa, & imperatoria, quæ apparuit in puero, quæ in adoleſcente eluxit, indoles ſperare iubet? Quid habent Turcici Tyranni cum horum aliquo comparandum? Hi piè honeſteq; educati, vera fide Chriſti Redemptoris à teneris imbuti, artibusq; inſtituti præclaris, ad rectè iuſteq; imperandum neceſſarijs. Illi contra ab ineunte ætate ad libidines & ſtupra aſſuefacti, ad immanitatem barbaricam informati, ad cædem, ad ſanguinem edocti, alijs ad perniciem nati, ſibi ad perpetuum animæ interitum.

Firmius ne iſtius Tyranni imperium eſſe credendum eſt, quod omnium bonorum oppreſſione nefandum; quod omnium ſceleratiſſimorum libidine, auaritia, crudelitate, abominabile? an verò hoc noſtrum, quod iure legum, quod æquitate, quod iu

 ſtitia,

ſtitia, quod humanitate & manſuetudine magis temperatur, quàm regitur: quod approbante Deo ſanctum, iuſtumq́ exiſtit: quod à legitimo hærede ſuſceptũ, et iureiurando vltrò citroq́ & dato & accepto, iuſtam imperandi cauſam habuit ſemper. Tale imperium fuit quondã in Germania, & quidem memoria maiorum: quanq́ vereor ne, ſi ad antiqua Patrum inſtituta non reuertemur, fuiſſe talè rectius nobis liceat, quàm eſſe, dicere. Sed vtcunq́ illud ſit: quid Solemano in hæc regna noſtra, et prouincias iuris eſt, homini nimirum Scytæ, ex obſcuris Caucaſi montis latebris erumpenti? Nihil. At vincit tamen. Fateor. Voluit Deus iſtam peccatis noſtris iniectam eſſe ſecurim. Sed, vt Propheta inquit, Ecquid gloriabitur ſecuris aduerſus ſectorẽ ſuum? Tametſi quidem, vt ait Syneſius, magiſtratus vtitur lictorum carnificumq́ opera nonnunquam, vt boni defendi queant, caſtigari petulantes: non tamen infamia iſtorum, nec immunitate impurorum hominũ delectatur: ita quamuis vtitur Deus Turcici Tyranni ſæuitia, tanquã inhumani Carnificis,

vt

vt nos correcti tandem redeamus ad pœni-tentiam, & ad obediendi legem: nõ tamen hoc Deus abominandum flagellum feret vlterius, quàm vbi nos ſuos filios uiderit ad emendationem conuerſos eſſe.

De corrupta autem militum noſtrorum diſciplina nõ eſt inſtituti noſtri, mentionem injjcere aliam, niſi quæ cuiuis poteſt, etiam me non admonente, ſuccurrere, cum nemo, quàm fæda illa ſit, quàm dedecoroſa, nõ videat palàm. Germani militis virtus quondam terribilis erat cunctis exteris nationibus, nunc riſui pleriſque & ludibrio eſt, omnibus propemodum ſpreta ac vilis. Quod malum ego tamen nõ ita ex aliquo natiuo degeneris naturæ vitio metior, atque ex peruerſiſſimis diuerſarũ hæreſiũ licentia ac corruptelis: quæ etiam in generoſis hominibus ſimul ac mentes eorum à Deo auerterint, cõfeſtim ſic animos reddunt effœminatos, ſic eneruant corpora, vt imbelles et ſint & merito habeantur, victi ſemper, victores nunquàm. Quid Græcos, & Thraces, quid Aegyptios effœminatos imbelleſque effecit, niſi Chriſtianæ fidei, morumque corruptelæ,

 ſtudium

ſtudium ſectarum & contentionum, nimia libertatis cupiditas, rectè obediendi faſtidium? Sed aliena iſta ſunt: proferam noſtra. Qua enim illi, noui euangelij aſſertores, vnquam potiti victoria ſunt? In Heluetia ſunt multi à paucis cæſi, in Germania ruſticorũ infinita multitudo, exigua pricipum manu deleta, in Vveſphalia oppreſſi Anabaptiſtæ. Quid deinde ſecutum, victore Carolo, non repeto. Quoties vero exercitus noſtri ad internecionẽ trucidati in Vngaria? An ignotæ clades acceptæ primũ ad Sectium, deinde ad Budam Vrbem, poſtremò ad oppidum Palaſtum? Fœdè pugnatum, & minus viriliter, quàm vſitatum Germanis, res edocuit: omnem militaris diſciplinæ, omnem bellicæ virtutis laudem opinionemq́ tunc noſtros milites penitus amiſiſſe, fatentur omnes: adeòq́ etiam, vt Germano perdite Turcis nihil ſit vilius, nihil cõtemptius. Quid gente Boẽmica olim pugnacius? Sed quò virtus ea Huſſitarum ſtudio defluxit? Quanquàm iam diſciplina Ferdinãdi, vnà cum fide, omnem breui videntur belli gloriam recuperaturi. Sed noſtros quæ res alia

eneruauit

eneruauit, niſi quia hæreſes Deum alienarunt, diſcordia odiumq́ ex hæreſe natum animos debilitarunt, corpora ſic effecerunt effœminata, luxus, gula, libido, & carnalis nimiũ illa prædicata libertas: vt ſpes nulla appareat vllius felicis pugnæ amplius, niſi, vnde temerè ſeducti ſumus, dãno accepto facti cautiores, redeamus ad vnitatẽ Chriſtiani orbis: vtq́ huius publica authoritate & hæreſes deleantur, & diſciplina morum inſtauretur.

Germania, quamuis potens eſt, quamuis equitatu iam ceperit valere, peditatu ante abundarit ſemper, ſeſe tamen Turcicis viribus, omnium peritorũ hominũ iudicio, nequaq́ poteſt, vt par ſit, opponere. Quamobrem autem, vt ſint, qui animæ ſalutem non faciant tanti, tamen profectò quod, natura duce, omnes animantes ſolent, vel perpetuum crudeliſſimæ ſeruitutis iugum vt à ſe, ſuiſq́, & à cõmuni patria amouere poſſent; debebant nullam moram interponere, nullam conatum, nullum intermittere ſtudium, quo Germani alijs Chriſtianorum populis reconciliarent, quo ex vno eiuſdem religionis

nis

nis cõſenſu, vires poſſent coniungere, vnanimes in aciem prodire aduerſus communem hoſtem Chriſti Redemptoris noſtri. Atqui eo ſtudio quantum vel ritè effectum viderimus, vel neglectum temerè, tantum quoq; aut proſperi ſucceſſus, aut infelicis exitij, nobis polliceri poſſe, vna voce clamant omnes ſapientes viri.

Intellexit hoc & expertus eſt Turcicus Tyrannus: nõ enim ille bellum Chriſtianis infert temerè, aut quouis tempore, ſed tum ſemper, cũ videt Chriſtianos principes domeſticis intricari cõtentionibus, mutuis ſeſe armis, cædibusq; conficere. Græciã Mahometes ſubegit tum, cum de Sicilia & de Neapoli decertantes Hiſpani cum Gallis, cunctam Italiam conturbarent, & Huſſitæ vaſtarent Germaniam. Baiazetes Methonem Venetis ademit & Naupactum, & Dyrachiũ, dum Carolus Rex Galliæ repetebat regnum Neapolitanum, & Maximilianus ardens bellum cum Heluetijs gerebat. Quid Selimus? Nonnè in Aegyptum ille arma tranſtulit, victisq; duobus Sultanis, Campſone & Tomonbeio, totum illud

regnum

regnum ſibi vindicabat eo tempore, quo Maximilianus internecinum bellum habebat cũ Venetis? & Rex Sigiſmundus cum Alberto Marchione de Pruſſia cõcertaret? Belgradum tunc cepit Solemanus, quando Carolus recepit Mediolanum, Franciſco Rege Galliarũ ad Papiam victo & capto. Quid Solemanum in Vngariam pertraxit, niſi, quia vidit Carolum Cæſarẽ Italico bello et Gallico irretitum, Ludouico affini ſuo præſto eſſe non poſſe? Quæritis adhuc quo modo creuerint res Turcarum, quo modo noſtræ conciſæ? Dicam. Ignauia noſtra, vigilantia hoſtium, diſcordijs inteſtinisꝗ diſſidijs noſtris, hoſtium inter ipſos concordia, deniꝗ tot, tamꝗ diuerſarum hæreſium peruerſis ſtudijs, tot domeſticis noſtris ſeditionibus, tantæ opes viresꝗ Turcarũ factæ ſunt, quantas iam totus Chriſtianorum orbis meritò extimeſcit.

Quid igitur? fruſtra arma noſtra foris eſſe non volumus? Conſilia ſana ſint domi, ſubditi pareant principibus, principes Imperatori. Vincere hoſtem volumus? Pares vires hoſti copiasꝗ vt opponamus, neceſſe eſt.

R At

At vero vnde? AEraria exhauſta ſunt, Imperium attenuatum. Dolendum quidem profectò, ſed quid futurum? quia alterum priuatæ inopiæ eſt, alterum publici detrimenti, finis autem vtriusq́; interitus. Interitum dico, niſi ſarciatur vtrũq́, occurratur ambobus, & deniq́ ſic viuatur in poſterũ ex præſcripta lege frugalitatis, vt remoto luxu, vt ſedatis domeſticis tumultibus, vt pace conſtabilita, liberaliter ſubditi, quod ſatis eſt, contribuere in ſacrum hoc bellum & velint & poſſint. At quoniam nos Germani impares ſumus potentia Turcis, odiorum ſemina, hæreſes, eradicemus domi, foris cum cæteris populis, regibusq́ Chriſtianis conſpiremus, in auxilium illos vocemus, in communem illos accerſamus fidei Catholicæ, religionisq́ noſtræ defenſionẽ, ſocios atq́ fratres: quoniamq́, cum vna nobis eademq́ cauſa vniuerſis ſit, honeſtè viuendi libertas, certa doctrina de vero cultu Dei, de ſempiterna animarum noſtrarum ſalute: æquum omnino eſt quoq́, vna contra eundem hoſtem arma vniuerſos induere, vno conatu, vno ſtudio barbariem repel

lere,

ſere, vim immaniſſimi Tyranni propulſaré à ceruicibus noſtris, à libertate Patriæ, ab impolluto Chriſtianæ fidei noſtræ ſacrario.

Eo pacto Tyrannum vinci poſſe nemo dubitat: nec ipſemet eius ſui vrgentis fati inſcius eſt: quo enim et quanto animi angore dubius hæſitare ſoleat, quando rumuſculum aliquem perſentiſcit, Chriſtianos reges pacem inter ſe, concordiamꝙ inire conari? Quam anxius animi Solymus fuerit tunc, cum Sigiſmundum Poloniæ, & Vngariæ Vladiſlaum reges Viennæ apud Maximilianum Cæſarem intellexiſſet conueniſſe? Quàm mitis etiam Solemanus, quàm blandus, quàm ille fucatam ſtabilis amicitiæ ſpeciem præ ſe non ferebat, vbi Carolum Cæſarem in Gallijs, cũ in Belgium ꝓperaret, fuiſſe audiret apud Regẽ Franciſcum? Quid facit nunc? vtinã vero minimè. Sperare id forſitan potius, ꝙ obtinere licebit: quia quid minus ſit veriſimile? aliud enim agit, aliud ſimulat hic Tyrannus. Etenim quàm res lubrica, ꝙ dubiæ fidei Tyrannus ſit, ſi habitet in vicinia, Demoſthenes animaduertit olim in Philippo Macedone, nos

in Ottomanis experti ſumus: quàm nec ipſa tyrannis in alijs modo, ſed in ſe quoque perfida ſit, & crudelis, exempla nos monent, malitia ipſa ex ſe teſtis eſt. Nam tyrannis, quàm oderunt omnes, domi nuſquam tuta eſt, propter occultam inuidiam, foris in acie vehementer anceps, propter iuſtitiam Dei vindicis, & incertos fortunæ euentus.

Ea etiam de cauſa Tyrannus cum, quid agatur, animaduertat minimè obſcurè, tantò circumſpectius ſe cõtinet intra fines, aut certè exploratius prodit cõtra hoſtẽ, quantò videt ſecũ agi periculoſius, quàm cum vllo rege Chriſtianorum. In occaſionem igitur intentus eſt: temerè confligit cum nullo: ſcit enim ſi ſemel res ſuæ inſignem aliquam cladem acceperint, regnum ſuum nutare, hæſitare ſubditos, militeſque more ſuo, fortunæ ſpectare euentum: & cum homines aliquanto elegantiores, præſertimque Græci, Schyticæ feritatis pertæſi ſint, ad Chriſtianos potius, quàm ad barbariem, illorũ animos propendere, certum eſt. Huc accedit, quod præcipuum Turcici exercitus robur, potiſſimè ex ſeruili captiuorum hominum turba

turba conflatur: qui magna ex parte coacti militiam exercent, plurimiq; prædandi cauſa magis, quàm præliandi, Tyrannum ſequuntur. Nam, quemadmodum in ſeruili homine nihil eſt generoſum, nihil liberale, nihil fidum, nihil quod ad preclarè agendum ſplendeat, nihil quod ſit ad virtutis laudem comparatum, ſed ſordida omnia, cuncta humilia atq; abiecta: ſic tamen ad rapinas, ad prædam, ad furta, quaſi effigiati à natura videntur ſeruiles iſti homunculi.

Quis ingenuè natus, quis educatus liberaliter, aut vllo verſatus honeſto in loco, volens iſtius ſequi poteſt militiam Tyranni? Qui omnes vult aut ruſticos eſſe, aut milites: ſi ſors obtingit, vt ſis ruſticus, à ſeruo vt nihil differas, oportebit: ſin miles, ne vſquã domi tuæ ſis, exul vbiq;, nec quicquàm ſperes honorificentius, quàm militare ſtipendium, quaſi diuturni laboris mercedẽ. Nulli ſuum proprium ſit prædium, nulli ſuus ager cultus, nulli præſtanti in ſuos agricolas dominium. An firmum tale imperium eſſe, & diuturnum poteſt? Non ſanè videtur. Vnus tenet omnia, cæteri nihil habent,

 quod

quod poſſint proprium ac ſuum, ſuorumue dicere, ſeruorum inſtar, atque viliſſimorum mancipiorum: quorum, ad nutum Tyranni veluti ad lætiferum Baſiliſci intuitum, omnis vitæ neciſque poteſtas collata eſt. Liberalis inſtitutio, & natura egregium faciunt fortemque militem, liberalia præmia alunt, honor inflammat ad virtutem, ad decus, ad gloriam ſempiterni nominis. Quæ vt apud nos mediocria ſint, danda opera eſt, cum apud hoſtes penè nulla, aut certè perexigua eſſe, cõmemoretur. Ea ſanè adeo ſeruilis conditio, animos militum frangit, fidei ſacramentum ſoluit, ad defectionem incredibiliter impellit mentes hominum.

Subditi etiam, in Græcia & Aſia, in Aegypto, in Thracia, paſſimque oppreſſi, tametſi audientes dicto quidem ſunt, at ſolius tantum metu crudeliſſimæ immanitatis: ſiquidem, quo animo verè ſint, cum aliâs fortaſſe obſcurius, tum profectò apertiſſimè oſtenderũt Græci annis abhinc ſexaginta, quando Carolus rex Galliæ, Italiam victricibus armis penetraſſet, occupato regno Neapolitano: vnde rumor in Græciã emanauerat,

nauerat, Gallos ad libertatē Chriſtiani populi, orientem inuaſuros eſſe. Arrecti tum fuerant & concitati Græci, ſpemq́ libertatis ardentius fortè, quàm tempeſtiuè, præ ſe minimè diſſimulanter ferebant. Si inanis fama tantum ſolatij fiduciæq́ oppreſſis afferebat, quid futurum arbitramur, ſi rem ſeriò videant, feliciterq́ geri aduerſus Tyrannum? Poſſe autem illum vinci, poſſe in fugam verti, poſſe à finibus propelli Chriſtianorum, oſtendit Rex Ladiſlaus, edocuit Rex Mathias, demonſtrauit tum Carolus Imperator, cum ad prælium inuitaret Solemanum, ſed hic ſortis ſuæ haud inſcius, fuga ſibi certa mallet, quàm dubio Marte in malam affectam Græciam parare reditum.

Quamobrē, quod præcipuū eſt, quodq́ vel in primis ſpem nobis facit, tum vt domi Rempublicā inſtauremus collapſam, tum vt foris vim, iugumq́ turpiſſimæ ſeruitutis repellere poſſimus, neceſſe eſt, ſtabilem concordiam inire Chriſtianos principes, et pro ſe quenq́, ſuaq́ conditione, mores corrigere, ſe ad Deum conuertere, atq́ eniti pro viribus, vt, refutatis erroribus, conſtan

tes

tes deniq; permaneamus ſemper in vera Catholicæ fidei cõfeſſione. Nulla enim virtus expeditior, nulla efficacior potẽtia, nulla arma feliciora eſſe poſſunt his, quàm quæ Deum exercitus noſtri ductorem nobis, et cõmunis militiæ cunctos populos, omnes reges, vniuerſum deniq; Chriſtianum orbem ſocios adiungant.

Imitemur Conſtantinos noſtros, Theodoſios, Carolos, Ottones, Fridericos, innumerabileſq; alios: qui hanc Chriſtianam Remp. ſapienter conſtituerunt: qui armis fortiter defenderunt: qui compleuerunt virtute, honeſtis legibus, præclaris rerum geſtarum monumentis, ſummoq; religionis ritè propagandæ ſtudio: cuius vbiq; adhuc paſſim in orbe Chriſtiano clariſſima veſtigia extare videmus. Amemus patriam, veneremur Eccleſiam, pareamus authoritati Sanctiſſimi Senatus, Cæſari fidem præſtemus & obedientiam, afflictis conſulamus, ſeruiamusq; poſteritati et futuræ gloriæ, atq; id putemus optimum eſſe, quod conſenſu maiorũ receptum, quod iudicio totius Chriſtiani orbis cõſtitutumq; approbatũq;

eſſe

eſſe, omnes pij prudentesq; viri teſtificantur. Hic enim conſenſus naturæ tenebras depulit, lucem cœleſtis philoſophiæ accendit: hic deleuit idololatriam, religionem veram confirmauit: hic immanitatem edomuit barbararum nationum, pietatem docuit, mores honeſtos introduxit, leges conſtituit & reſpublicas, orbemq; vniuerſum aſſuefecit & ſacerdotibus & regibus ſuis legitimè parere. Speremus itaq; quæ honeſta, quæ iuſta, quæ pia ac ſancta ſunt, et quicquid acciderit, feramus viriliter. Sunt corpora noſtra mortalia, caduca fortunarum ludibria, plena eſt hęc iſta vita noſtra ærumnarũ: cauſa verò, pro qua pugnamus, ſempiternæ ſalutis noſtræ culmen cõplexa eſt: quam cum in Apoſtolorum ſanguine conſignatam videamus, in tot millium Martyrum cruciatibus conſtabilitam, non exiſtimemus hos minus, quàm illos, qui Chriſtianam rempublicam conſilijs adiuuerint, pijs laboribus auxerint, forti infractoq; animo defenderint, immortalem gloriam conſecuturos.

S DE

DESCRIPTIO EXEQVIARVM,

QVAS AVGVSTISSIMVS IMperator Ferdinandus, Carolo V. Maximo, imperatori defuncto, chariſſimo fratri ſuo, Auguſtæ Vindelicorũ fieri curauit, Anno humanæ Salut. 1559, diebus 24. & 25. Februarij.

QVanquàm vero Carolum Imperatorem conſtet anno 1558, die viceſima menſis Septembris, vltimum vitæ diem feliciter pieq́ clauſiſſe, in regno Caſtiliæ, apud Cœnobiũ S. Iuſti, nõ procul ab vrbe Valdoleta: eum tamen chariſſimi fratris ſui obitum Auguſtiſs. Imperator Ferdinandus non ante reſciuit, quàm, cum, adulto iam autumno, conuentum Boëmicæ nobilitatis habuerat Pragæ: planeq́ ipſo tempore, quo ad hæc comitia Rom. imperij celebranda iter propè eſſet ingreſſurus. Eaq́ de cauſa neceſſe fuit, cum nec alibi tam citò, nec tam celebri in loco, vſitata exequiarum iuſta, more maiorum, perſolui poſſent, differri ad cõmodam

opportu-

opportunitatẽ huius Vrbis Auguſtæ. Quare cum huc aduenisſet Imperator Ferdinandus, re cum peritis talium ceremoniarũ deliberata, ſiquidem varijs ad id negotium rebus fuit opus, decreuerat ad decimũ diem Februarij certò parẽtare fratri, qđ ipſa dies Dominica, Reminiſcere, nos mutuæ deuotionis admonere poſſe videretur. Eſtq; id tempus, idemq; dies Illuſtriſſimo principi Alberto duci Bauariæ, itemq; Reuerẽdiſſimo Michaeli Archiepiſcopo Saltzburgenſi, et Reuerendiſimo Ottoni Truchſes Cardinali, Epiſcopo Auguſtano, alijsq; illuſtribus perſonis determinatè præfinitus. At enim verò, Deo forſitàn aliud diſpiciente, ne ea, quam dixi præfinitam fuiſſe die, exequiæ fierent, varia intercedebant & ardua negotia, neceſſitasq; ipſa quaſi elegit diem D. Mathiæ Apoſtolo dicatã; quo die & natus Carolus Cæſar fuerat, & vicerat Franciſcum Regem Galliæ, & diadema Bononiæ & ſceptrum acceperat Rom. imperij: quæq; dies illi fauſta ſemper apparuerat, nunquàm aduerſa: vt fatali quadam Dei prouidentia has Caroli exequias ſic incidiſ-

ſe in hoc tempus poſſes dicere. Quo autem modo eæ iſtæ exequiarum ceremoniæ habitæ ſint & peractæ, ex breui hac deſcriptione mediocriter poſſe intelligi, exiſtimamus.

Confeſtim Imperator Ferdinandus, vt venerat Auguſtam, in Cathedrali Baſilica B. Mariæ Virgini dicata, locum iuſſit futuris exequijs conuenientem parari. Sunt autem eo in templo chori duo, alter vetus appellatur, qui in occaſu finem templi claudit, alter nouus ad ortum, in quo quotidiana ſacra peraguntur. Inter hos duos Choros directè in longum, et inter columnas obuerſè in latitudinem, medium eſt & ob longum ſpatium, in quo conciones haberi conſuetum. Huius verò ſpatij vtrumque latus aſſeribus cõtabulatum eſt, & vndique concluſum, hoſtijs ſolummodo binis, in vtroque latere vtriuſque chori relictis. Tabulatio autem ex ſolido aſſere confibulata, non altius aſſurrexit quinis pedibus, cum inſuper ad quaternos pedes fermè cancelli lignei contabulatis aſſeribus inſerti eſſent, vt qui extra hoc ſeptum ſtarent, forinſecus intra concluſum

ſum palatium introſpicere poſſent, & quomodo omnia ſacra adminiſtrentur, animaduertere.

In hoc intermedio palatio templi (vulgò à ceremoniarũ magiſtris, nauis dici ſolet,) conſtructum fuit ligneum ædificium, quaternis erectum trabibus, tignisq; multis ſic extranſuerſo conclauatum, vt, quaſi totum latioribus clatris, perſpicuum eſſet. Parietes erant quatuor, quadrangulares quidem illi ſed inæqualibus lateribus longi: bini enim columnis templi oppoſiti, erant pedum triginta ſex: & bini, quorum alter antiquum, alter nouum chorum aſpiciebat, pedum viginti duorum: omnes autem quatuor parietes æqualiter alti pedes octonos. His impoſitum tectum è quatuor trabibus, ex ſuo cuiusq; parietis angulo, accliui aſcenſu protenſis, leniter aſſurgens, accuminatum quidem, ſed obtuſum tamen verticem effigiabat. In cuius apice inſtar tenuioris columnæ, trabs alia ſtabat erecta, ſed multis variata crucibus, ad numerum cubice multiplicatis, ad magnitudinem ex analogia rationis, prout quælibet crux minor cedens

 maiori,

maiori,ab ima parte omnes cruces obliquè conſurgentes, corymbi figurã efficiebant. Acumini huius biceps aquila infixa fuit, quaſi volatilis, adeo in altum alleuata, vt dorſo propemodum cauum fornicis ventrē attingeret. Ea tribus erat redimita coronis, Cæſarea vna, quæ poſita inter duo colla aquilæ, duabus regijs, vtraq; ſuo vtrilibet capiti accommodata. Conſimiles trabeatæ columnę erãt quatuor, è ſuo cuiusq; parietis angulo in altum porrectæ, pari forma ac numero cruciũ, ſed abſq; aquila. His ſane trabeatis quatuor colũnis ſingulis virilis ſtatua affibulata fuit ſub baſe eius corymbi, quem ex varijs formari crucibus, ſupra dictũ eſt. Quæ ſtatuæ pulla veſte, more antiquo indutæ, in manibus binos cereos habebant, & in pectore auorũ inaurata inſignia, vt hæ ipſæ quatuor ſtatuæ, ſymbolũ eſſent antiquæ ſtirpis Auſtrianæ, quæ è proximis quatuor auis ad antiquiſſimã atauorũ propaginē reuolui poſſe intelligerētur. Cruces verò pariter omnes, inſertis candelabris, quælibet albũ cereum candentem ſuſtinebat. Eadē ratio etiam in tecto Caſtri doloris

cernebatur:

cernebatur : nam erat hoc tignis palmum
latis, quoquò verſum, quaſi quadratis can-
cellatum feneſtris : in quarum angulis can-
delabra ſingula infixa, ſuum quodqꝫ album
candentem cereum habebat: vt vniuerſum
Caſtrũ velut ſtellati cœli ſpeciem præbere
videretur. Quanqꝫ tigni trabeſqꝫ omnes
atro colore tincti fuerant. Duæ præterea co-
lumnæ Herculis aureo argenteoqꝫ colore
incruſtatæ, vna in dextro latere meridiem
verſus, in medio pariete tectum Caſtri ful-
ciebat, in ſchedula aurea habens inſcriptã
hanc vocem, PLVS: altera in ſiniſtro late-
re ad ſeptentrionẽ pari modo, vt prior, ful-
ciens in medio pariete tectum Caſtri, habe-
bat vocem, VLTRA.

In hoc Caſtro doloris inane pheretrum
ſeu Cenotaphium poſitum fuit, planè in me-
dio: de quo poſtea fiet mentio: nunc de na-
ui, vt vocant dicam cætera. Fuerat enim il-
lud ſpatium ab vno choro ad alterũ totum
atro pulloqꝫ panno veſtitum, idqꝫ nõ ſolum
cõtabulati parietes et columnæ templi vſqꝫ
fermè ad dodrantem vniuerſæ altitudinis,
nec ſolũ cuncta altaria & vetus chorus cir-

cumquaqꝫ

cumquaꝗ: verum etiam & ipſum vbiꝗ in circūſepto eo ſpatio, quod nauim appellant, pauimentum, ſimili panno ſubſtratum erat. Aſſuta etiam, ad certa tamen & diuerſa parietum interualla, depicta inſignia defuncti Caroli Cæſaris viſebantur. Imagineſꝗ remotæ ab aris fuerunt, & albæ cruces illarū loco, aſſutæ panno ei, quo et ipſæ aræ & columnæ pariter & vniuerſi parietes veſtiebantur totius circumſepti Palatij. Circumquaꝗ autē ad omnes parietes cerei accenſi continua ſerie diſpoſiti fuerant, ſicut cereus à cereo diſtaret vno pede, aut paulo plus etiam. Cum vero aliàs eo in ſpatio, quod inter nouum chorū, & caſtrum doloris fuit, eſſet altare, viſum id erat ſatis ad peragenda harum exequiarum diuina opportunū. Proinde cōſtrata ea ara fuit holocerico panno, & loco imaginum crux è filis argenteis holocerico attexta habebatur.

Hactenus ſanè de apparatu loci. Iam proximum eſt, de ipſo exequiarum actu referre ea, quæ potiſſimum acciderunt: primumꝗ de proceſſione habita.

Quoniam autem quò hæc parentalia ſacra

cra ſolennius poſſent, decentiusq; perfici, deputati eam ad rē fuerūt Epiſcopi quinq;, Suffraganeus vnus, Abbates duodecim. Epiſcopi fuerunt Otto Truchſes Cardinalis, Epiſcopus Auguſtanus, cui, tanquàm loci huius ordinario primæ partes peragendi ſacri debebantur, præſuli aliâs rebus ſacris peragendis mirè idoneo. Michael Archiepiſcopus Saltzburgenſis antiſtes certè, nulli ſecundus, ſiue pietatem, ſiue doctrinam ſpectes, ardenſue ſtudiū religionis Catholicæ. Vtinā decē tales Germania. Ambroſius Epiſcopus Gurcēſis Cæſareæ Maieſtatis aulicus Concionator, eloquentia & eruditione celeberrimus. Martinus Hercules Epiſcopus Lauantinus, doctrina inſignis et induſtria, vt negotijs feliciter conficiendis natum poſſis dicere. Sequitur, quem ante nominaſſe oportuit, Georgius Draſcouicius, Epiſcopus Quinqueeccleſienſis, vicecancellarius Vngariæ, Cæſareæ Maieſtati à ſecretioribus conſilijs, vir vitæ ſanctimonia, rerumq; experientia, et oīs generis doctrina ſuſpiciendus Suffraganeus huius loci Michael Dornfogel, æque theologus ex-

cellens, ac concionator diſertus. Abbatum ſanè primus, meritoq; principē locum occupauit, Georgius Campidonenſis, princeps imperij et Pater egregius, deinde Iacobus Abbas S. Vlrichi, itemq; Leonardus S. Montis abbas, Caſparus Abbas Ottenbairenſis, Ludouicus Benedictbayrenſis, Sebaſtianus Abbas Elchingenſis, et reliqui: nomina enim, cum hæc ſcriberentur, non erant omnia ad manum.

Hi quidem Antiſtites & Prælati omnes ornatu & pontificalibus induti ſuis, die B. Mathiæ Apoſtoli circa horam primam ſe contulerunt in ædem S. Mauritij, q̄p id templū vicinum erat aulæ Imp̄atoriæ. Ad eandemq; ædē & reliquus clerus & monachi conuenerūt, ſuo quiſq; ornatu indutus. Nec multo poſt incepta proceſſio eſt hoc modo.

Principium proceſſionis inchoauerunt tres nobiles, aulici Reuerendiſſimi Cardinalis Auguſtani, qui tanquàm antiſignani ductores ante omnes ibant. Poſt iſtos continuò magna turba libitinariorum ſecuta eſt. Geſtabat quidam Crucem cathedralis Auguſtanæ Eccleſiæ: quā mox aliarum

rum eccleſiarũ cruces binę in ordine ſeque-
bant. His ſubiũcti thutiferarij: quos ſchola-
ſtici pueri ſubſecuti, ex oĩbus enocati ſcho-
lis,ſuiſq; induti linteis veſtibus:quorũ finẽ
ſex lectores cathedralis Eccleſiæ claude-
bant. Hinc monachi procedebant,primum
Dominici, mox Bernhardini, deinde om-
nes vicarij, & continuò canonici & præ-
lati, Decanus S. Mauritij, Præpoſitus, S.
Georgij, Præpoſitus S. Crucis, Decanus
ad B. virginem Chriſtophorus à Freiberg.
Qui pallijs ſuis holicericis nigris amicti fue-
runt omnes. A tergo horũ geſtabatur crux
Cardinalitia. Et mox duo ſacerdotes ibant
argenteis candelabris cereos duos portan-
tes. Quos duo ſacerdotes ſequebantur,al-
ter argenteum thuribulum geſtans mag-
num, alter argenteum vas aſperſoriũ. Hinc
Abbates procedebant infulati; binis comi-
tati miniſtris, altero,qui ferebat pedum,al-
tero,qui demendæ infulę ſeruiebat, Eodem
modo in ſuo quis loco & ordine Epiſcopi.
Sed horum quiſq; cereum geſtabat ſuum.
Hoc ordine ſpirituales perſonæ & cle-
rus ex æde S. Mauritij egreſſi,flexo paulu-

lum itineri ad ſiniſtrũ latus Cæſareæ aulæ, procedebant eò vſq;, quoad ſeſe cōmodè obuertere, & prope ad ianuam Cæſarei palatij præterire, & Cæſar ipſe, cum ſecularibus perſonis, imperatorioq; apparatu, proceſſionem cōtiunare poſſent. Quia enim ad idem hoc tempus iam in palatium Cæſaris conuenerāt, Archiepiſcopus Moguntinus, & Hiſpaniarum, & Poloniæ Regum oratores, itemq; Carolus Archidux Auſtriæ, et Albertus dux Bauariæ, et reliquorum principum, cōmuniumq; ſtatuum legati, & pſe ſenatus Auguſtanus, cũctaq; aula Cæſarea. Ad idemq; hoc tempus omnia in palatium Cæſaris congregata fuerant, vt vexilla, vt equi, vt reliqua ornamenta, & arma militaria.

Verum poſtea, quam Spiritualium proceſſionis finis ianuā Cæſarei palatij attigiſſet, ibi quaſi noua proceſſio ſecularium inſtituenda fuit, ſed ita, vt continuò hæc cum illa connecteretur. Quapropter mox è veſtigio Cardinalem et Archiepiſcopũ Saltzburgenſem, (hi enim ſpiritualiũ proceſſionem claudebant) primum pueri Symphoniaci

niaci ſecuti ſunt, & Phonaſci, ipſeq; horum præfectus Petrus Maſſenus, & mox Cæſareæ Maieſtatis ſacellani, omnes habitu cõuenientе ornati. Inde ſecuti ſunt præſides ſenatusq; Ciuitatis Auguſtanæ, & reliquarum imperialium ciuitatũ legati. Hinc continuò ſecretarij & ſcribæ Cæſarei, & poſt hos & Ducis Bauariæ, & Caroli Archiducis & Imperatoris pueri nobiles vnà cum præfectis ſuis, & pædagogis. Inde principum, qui aderant, & Imperatoris aulica familia, præcipuiq; conſiliarij, vt Ludouicus Schradin, et Doctor Schober, et alij. Archiepiſcopi Saltzburgenſis cancellarius Seba ſtianus Hofflinger, Eraſmus à Kienberg frater iſtius Præſulis, Georgius à Thurn, Vvlfgangus Haunsberger: Duciſq; Alberti conſiliarij, vuiguleus Hund, & Ioannes Zanger, antiquæ nobilitatis Bauaricæ lumina, et Onoffrius Berbinger uir fide do ctrinaq; præſtans, & alij cõplures: itemq; Cæſareæ Maieſtatis cõmunes officiarij, dapiferi, pocillatores, & ſimiles. Confeſtimq; iuniores barones & comites. Sed omnes pullati & in ordine terni ſemper. Huic ſpa-

tio inſerti tubicines Cæſarei fuerũt, imis tubarum partibus ſurſum obuerſis, vexilliſq; citra brachium dependentibus.

Directores verò ex parte ſecularis ſtatus, videlicet vt proceſſio ritè fieret, vel ne quid etiã perperàm eueniret in tẽplo, ſupremus aulæ Marſchalcus Ioannes Trautſam Baro ſummæ authoritatis vir, nec minus ſapiẽtia, quàm genere illuſtris & opibus: Bernhardinus de Moneſis Baro, Cæſareæ Maieſtatis cubicularius: Geórgius Ilſing antiqua familia ortus, Prætor in vtraq; Sueuia; literis & virtute clariſſimus. His adiuncti fuerunt auxiliares, Gabriel Strein Baro, Adam Schencken, Marquardus à Stain, Hãman Truchſes Baro, Iacobus Kun, Iohannes de V velſperg.

Poſt omnia iſta & vexilla regalia, & equi, cæteraq; inſignia ſecuta ſunt hoc ordine.

Illico poſt tubicines, duo caduciatores, qui Heroldi dicuntur, alter Bohemico fœciali veſtitu inſignis, alter Vngarico. Hinc vexillum & equus Burgundici regni ſymbola; illud geſtabat Dominus de Perla-

monte

monte, equum Cōradus à Freiberg & conradus iunior à. Bemmelberg ducebant. Hinc vexillum Auſtriacum, quod ventis expāſum geſtauit Dietmar de Loſenſtain, equus ad Auſtrianum ſignū pertinens, ductus eſt à Iodoco Ioſepho Barone de Turre, & Ferdinando Helfreich de Meckhaw. Hinc Toletani regni vexillum & equus, illud geſtauit Georgius à Fronſperg, hunc duxerunt Sebaſtianus Liſchcower & Michael Vvelden. Hinc ſecutus Ioachimus Comes de Furſtenberg geſtans vexillum regni Granati, & equus ductus à Ioanne Rechberg, et Marquardo de Stain ſeniori. Hinc Vvolfgāgus Dietrich Comes de Hardeck geſtauit vexillū Siculi regni, & equū Ioan. de Vvartenberg Baro Bohemicus, & Ioannes de Landaw duxerunt. Hinc regni Neapolitani vexillum geſtauit Ioachimus Schlick Comes, Bohemicæ cameræ præſes, equum duxerunt Georgius Spæten, & Georgius Ludouicus de Sausheim, vterq; Cæſari à conſilijs. Hinc vexillum Arragonij Regni geſtatum ab Henrico Comite de Furſtenberg, & equus ductus ab Eberhardo

hardo à Freiberg , & Ioanne Philippo
Schad de Mittelbiberach. Hinc vexillum
Regni Leonenſis geſtatum à Petro Fock,
qui ex præcipua Bohemicorum Baronum
de Roſenberg familia eſt, vir inſignis, &
equum Ioachimus à Lemnitz & Caſpar
Baro de VVolckenſtain duxerunt. De-
niq; geſtabatur regni Caſtiliẽſis vexillum
à Ludouico Comite de Leonſtain, equus
vero ductus à Friderico Hofman Barone,
& VVolffgango Vuilhelmo de Mechſel-
rain Barone Bauarico. Poſt hæc omnia con-
ſpiciebantur duo imperatoria vexilla: quo
rum alterum campeſtre vexillũ Germaniæ
eſt, Imperiali aquila inſignitũ, quod geſta-
batur ab Vlricho Comite de Montfort, &
equus, qui ad id vexillũ pertinebat, ductus
à Felice Comite de Lodron, & Vuilhelmo
de Grauenegg Barone. Vltimo loco maxi-
mum illud Romani Imperij vexillũ aqui-
la imperiali conſpicuum, portabatur à Fri-
derico Comite ab Ottingẽ. Et quoniam tan
tæ molis id ſignum fuit, vt ab vno nequaq;
potuerit ſuſtineri, adiuncti ſocij ſunt Geor-
gius de Spaur Baro, et Ioannes Haubitz de
Piſcowitz,

Piſcowitz, et Petrus Keglowitz Baro Croa-
ta vir iuuenis, ſed tanta corporis procerita-
te, vt omnem bene magni viri ſtaturam iu-
ſto cubito ſuperet. Nec in tanta corporis
magnitudine quicquam eſt, quod non ner-
uoſum, & non optimæ compagis exprimat
proportionem pulcherrimè. Huc accedit
animus æque generoſus, ac corpus robu-
ſtum, literarumq́; et pietatis præclara com-
mendatio. Quæ dotes raræ in tantis viris
ſolent concurrere. Equum vero, qui magno
huic vexillo aſſignatus fuit, duxerunt Sigiſ-
mundus de Hornſtain prouincialis Domi-
nus, & Venceſlaus Has de Haſenberg. Fu-
nebris equus Caroli Cæſaris ſolus abſq; ve-
xillo, q̃ eo ipſe Cæſar defunctus, quaſi vſus
intelligeretur, ductus fuit à Ferdinãdo Co-
mite de Orttenburg, & Henrico Erbtruch-
ſes de Vvalburg. Hi equi omnes nigro ho-
locerico conueſtiti fuerunt per corpus totũ,
vſq; ad vngulas etiam, & in vtroq; latere
et pectore cuiuſlibet equi inſignia eius reg-
ni, cuius vexillum eſſe conſtabat, aureis fi-
lis & argenteis contexta conſpiciebantur.
Capita vero & caudæ pennis ſtrutiaceis

 pulcherrimè

pulcherrimè ornata. Equus autem is, qui ad maximum illud Rom. Imperij vexillum pertinebat, aureo panno aureisq; ephippijs coopertus fuit, habuitq; in pectore & in vtroq; latere Aquilam imperialem, additis plumis illis equeſtribus, vt moris eſt. Lugubris equus Caroli Cæſaris tametſi & hic nigro holoſerico vndiq; coopertus fuit, non tamen clypeum, nec inſigne vllum gerebat, niſi rubram Burgundicam crucem ex Carmoſino panno intertextum.

Illis vero, quæ iam dicta ſunt, ita procedentibus, ſecuta ſunt ornamenta imperialia, primum aurea galea, cui diadema imperatorium impoſitũ fuit, et ingẽs pluma ſtruciacea à tergo dependens. Eamq; galeam Sigiſmundus Comes de Arch portabat. Quem VVlfgangus Comes ab Ottingen et Iariſlaus Bernſtain præpotens Baro Bohemicus, ſecuti, geſtabant rotundã auro argentoq; intertextam peltã Cæſaris. Chlamydẽ vero imperatoriam, quæ aureis filis contexta fuit, Reinhardus Comes à Solms in aureo ſcipione portabat. Enſem vero eum, quo Cæſar armatus vti conſueuit, in

vagina

vaginā holocerica reconditum, ſed mucrone in terram verſo, habebat Henricus dux Lignicenſis, princeps iuuenis & egregius. Aureum Romani imperij ſceptrum gerebat Carolus Comes de Zollern hæreditarius Imperij Camerarius, et Maieſtatis Cæſariæ Præſes conſilij: aureum imperij pomum Iacobus de Seldeneg. Diadema autē illud Romani Imperatoris proprium, gemmis unionibusq; incomparabili pretio æſtimatis exornatum geſſit Ioachimus Baro de Neuhaus, Bohemici regni ſupremus Cancellarius, vir & ingenio & prudentia admirabilis.

Poſthac multi Electorū, præcipuorumq; principum, qui ad hæc Comitia vocati fuerant, conſiliarij atq; legati, omnes funebri, vt decebat, veſtitu, ſequebātur. Ibiq; mox duo Caduceatores imperiales ibant & ante hos ſtricto gladio imperij Marſchalcus. Atq; hinc demū ipſe Imperator Ferdinandus lugubri veſte et pileo coopertus, pedes incedebat. Sed officij cauſa, paulo longius circūfuſi ibant optimates, propter eximias virtutes prudentiamq;, principes conſilio-

liquorum ſpiritualium Electorum legatis.
Hinc aliquot Cæſarei cōſiliarij ibāt Caſper
Logus præpoſitus et Caſpar de Vels Baro;
præfectus velitum Cæſaris, quorū ad quin-
quaginta ſubſequentes, proceſſionem vni-
uerſam claudebant. Quanq̃ poſtea etiam
magna turba ſeruitorum, puerorumq́ ſecu-
ta, promiſcuè & globatim obambulabant.

Ducenti autem pauperes funebri, atro,
cucullatoq́ veſtitu induti, ſuam quiſq̃ te-
nens cerea facem, cui inſignia Imperato-
ria alligata appendebant, producebantur:
ſed hoc ordine, vt vtriusq̃ proceſſionis la-
tus, paululū à ſtrata ꝓceſſionis via vtrinq̃
ſubmoti, maximeq́ circa Cæſaream Maie-
ſtatem ſigillatim procedendo clauderent.
Erant etiam ad latera paſſim Cæſarei ſatel-
lites diſpoſiti, inſpectores, nequid inter pro-
cedendum inordinati committeretur. Cu-
rauerat autem Senatus Auguſtanus à pala-
tio Imperatoris vſq̃ ad templum B. virgi-
nis aſſeribus plateam conſterni, vt proceſ-
ſioni via eſſet quaſi ſepta ac facilis.

Poſtea vero ad templum, quam veniſſet
proceſſio, ibi totus clerus (exceptis epiſco-

pis & prælatis) & capella Cæſaris, nobileſq́ pueri, vbi templum ingreſſi eſſent, ſiniſtrorſum diuertentes ad veteris chori cornu, in nauim per deſignatā ianuam (quàm Cæſarei ſatellites, ne vulgus irrueret, cuſtodiebant) intrauerunt: ſed mox diuiſi, ſacerdotes præcipui ad ſiniſtrū latus Caſtri apud altare ſubſtiterunt, ſcholaſtici autem pueri, communeſq́ ſacerdotes ſe contulerūnt in nouum chorum. Capella autem Cæſaris aſcendit eam noui chori partem, quam Cancellos appellant. Pauperes vero cucullati Ceroferarij in nauim quoq́ introducti, ad latera eius circumquaq́ continua ſerie diſpoſiti fuerunt. Pueri nobiles circa altare remanſerunt, vbi aliâs ſeruire ſolent. Reliqua autem multitudo, vt Senatus Auguſtanus, legati Ciuitatum, aularumq́ familiæ, omnes iuſſi ſunt antiquum chorum cōſcendere. Sed tubicines, qui hos ſequebantur, collocati ad gradus chori veteris è regione Caſtri doloris ſtabant.

Cum porro duo Heroldi, Vngaricus & Bohemicus intraſſent, equi, vſq́ ad valuas templi ducti, non tamen in troducti, ſed ſeruis

uis

uis, ad ſtabula vt reducerentur, dati ſunt: ipſi ductores ibant in templum. Vexilla autem & arma militaria defuncti Cæſaris in nauim intulerunt deſignatæ perſonæ, & à tergo Caſtri, terni vno ſtantes ordine, illa tenebant, et quo quæ potiora, eo poſteriora magis: armaq; militaria ſecundo loco, vltimo imperatoria ornamenta cernebantur. Cæſar vero ipſemet cum valuas templi introiſſet, mox ſub ingreſſum ſtabant Cardinalis, Archiepiſcopus Saltzburgenſis, cæteriq; Epiſcopi & Prælati cum ſuis ſubminiſtrantibus, Ibi Cardinalis, facta, de more, benedictione, Cæſarem luſtrali aqua aſperſit, iuitq; continuò vnà cum aſtantibus & prælatis in nauim, & ad ſua quiſq; ſubſellia, quæ ab anteriori parte Caſtri doloris erant atro panno conſtrata. Cæſar pergebat cum ſuis in eandem nauim, & cum intraſſet, tum vexilliferi, & armigeri, & qui ornamenta imperialia ferebãt, flexis, more aulico, poplitibus, aduerſus altare in orientem, mox, tergo abuerſo, idem fecerunt intranti Cæſari. Simulq; progreſſi vexillorũ ſex ante Caſtrum doloris, terna ad vtrumq;

latus

latus nauis poſuerunt, totidemq; à tergo eiuſdem Caſtri, & terna ad vtrumq; latus, ſicut ſupra: è quibus tamen vltima duo, ſcilicet vexillum Germaniæ in ſiniſtro, et vexillũ Imperij in dextro angulo ad chorum antiquum cõſtituebantur. Ad frontem Caſtri ſuſpenſa ſunt militaria arma, chlamys, pelta, galea. Ornamenta autem imperatoria ſuper cenotaphio defuncti Cæſaris, q̃d fuit in Caſtro doloris, collocata ſunt, aureũ pomum in medio, et in huius dextera parte gladius, in ſiniſtra ſceptrũ: ipſum vero Imperatorium diadema ad caput cenotaphij in puluino ponebatur. Fuitq; hoc cenotaphium bifariàm coopertum, primum nigro holocerico, cui inſuta fuit argentea crux alba, deniceps textili aureo panno, cui inſuper intexta ex argenteo panno crux alba fuit. In pauimentum vſq;, ſatis latè diffuſa dependebant hæc ſtragula.

Interea Cæſar vnà cum ſuis antiquum chorum conſcendit. Fuit autem is hoc modo inſtructus. Quia enim humilius aliquanto erat pauimentum eius chori, quàm vt decenter ad podium eius ſtare Cæſar &

proſpectare in nauim poſſet: alleuatum eſt igitur, quaſi ſublicio ponte ſuffultum, ſubſellijsq; inſuper ad ordinarias ſeſſiones diſcriminatum. Cæſaris ſubſellium ad dextram erat, præ reliquis nonnihil ſublimius: à quo (ſed ſpatio interiecto, in eodem latere tamen) ſtabat Daniel Archiepiſcopus Moguntinus Elector, & reliquorũ Electorum legati: & continuo (verũ paulo etiam loco humiliori) erant aliorum legati principũ. In oppoſito latere ſiniſtro, in ſuis ſubſellijs ſtabant Vvilhelmus Erbtruchſes nomine domus Auſtrianæ, et Ludouicus Electus Tridẽtinus, & item alij legati ſpiritualium principum. Inter vtrumq; vero latus in medio pauimento paſſibus tribus à podio eius chori ſubſellia erant, & pulpita effecta: in quibus conſtiterunt Conlugentes, Cæſari proximiores, Comes de Luna loco Regis Philippi, Archidux Carolus, vt filius, Martinus Cromerus loco Auguſti Regis Poloniæ, Albertus Dux Bauariæ, vt agnatus & gener. Subſellia oĩa, ſimiliterq; et pauimentũ, et parietes huius antiqui chori, optimo panno conſtrata, tectaq; fuerunt.

Cerei autẽ tam ſuper Caſtro doloris, quàm in parietibus oẽs paulo ante accenſi erant, quàm proceſſio intraret templum.

His rebus eo, quo diximus, ordine, peractis, parentandi initium fecit Cardinalis, & ex huius præſcripta lege cæteri omnes.

Funebres veſpertinæ preces primũ cantatæ ſunt, poſtea vigiliæ parentales, & inter has habitæ lectiones nouẽ, quæ ab Epiſcopis & Prælatis recitatæ ſunt. Durauitꝙ hic diuinus cultus ad horam ſextam, concrematis interea cereis 1500. Finito autem hoc diuino cultu, deſcendit cũ ſuis Cæſar, et in naui ad gradus ſubſtitit. Acceſſitꝙ Cardinalis & reliqui Epiſcopi & Prælati, &, facta benedictione, luſtrali aqua aſperſus Cæſar à Cardinale, templo exibat, & equo inſidens in palatiũ ſuum reuerſus eſt, & ante eum Heroldi atꝙ abſentium ſecularium Electorũ legati, proximeꝙ imperij Marſchalcus cum ſtricto gladio: poſt eum quatuor Conlugentes, et mox ipſe Moguntinus, & legati abſentium Electorum ſpiritualium, omnes hi equitantes, Cæſarem ad palatium ſuum deduxerunt.

Vexilla

Vexilla & arma defuncti Cæſaris, ornamentaq; imperialia in templo relicta ſunt, & nocturnis cuſtodita vigilijs in diem craſtinum.

Eo, qui ſecutus eſt, die, in æde B. virginis Cardinalis, & Archiepiſcopus Saltzburgenſis, cæteriq; Epiſcopi & Prælati omnes mane conuenerunt, ſuisq; induti pontificalibus, cuncta parabant ad peragenda exequiarum ſacra, neceſſaria. Interea & principes, qui præſentes in Comitijs, & legati eorum, qui aberant, mane ante ſextam horam in palatio Cæſaris congregati, iterum Cæſarem eo modo, quo pridie reduxerant, in templũ deduxerunt. In veſtibulo autem templi, ſicut veſperi factũ fuerat, Cæſarem benedictione exceperant, & aqua luſtrali, Cardinalis et Saltzburgenſis & Clerus reliquus. Quo peracto, in ſeſſionẽ ſuam Prælati, in ſua ſubſellia Cæſar, & principes, & legati abiuerunt.

Inde parentalia iuſta auſpicatus eſt Cardinalis: ipſemet enim ſacrificium pro defuncto Cæſare celebrauit: Epiſtolam legit Abbas Vrſinius, Euangelium cãtauit Ca-

ſpar Abbas Vttenburanus. Deinde Ludouicus Madrutius electus Tridentinus, præſul ætate quidē iuuenis, doctrina autem ſtudioq́ philoſophiæ ſenilem adeptus prudentiam, in antiqui chori ſeptētrionali parte ad gradus ſuggeſtum cōſcendit, qui paululū reliquo pauimēto editior fuit, habuitq́ memoriter eam, quæ ſequitur, funebrē orationem.

ORATIO FVNEBRIS.

QVamuis multa ſint, quę animū meum triſti quadam rerum varietate huc illuc diſtrahunt, ac mentē ipſam languidam inſolitus propè mœror in diuerſa rapit, ut tā to huic oneri ſatisfacere me poſſe planè diffidam. Cum ingens dolor quidā tam mihi aſſiduus ante oculos obuerſatur, intimisq́ præcordijs hæret, vt quid potiſſimū dicam, ignorem. Tum huius tanti loci dignitas, ac mœſtus quidam fulgor oculorum, animiq́ aciem ita perſtringunt, vt horrore quodam correptus hebetī, ac titubante lingua principium propè nullum mœſtæ huic narrationi

ni inueniam. Si enim hos apparatus ad declarandam interiorem animi ægritudinem maximè accommodatos circumſpicio, differor penè dolore, et ipſa verba hærent faucibus. At huius celeberrimi conſeſſus mœſta quædam Maieſtatis facies tantæ me calamitatis admonet, vt ab inſtituto orationis curſu ad lachrymas denuò recidam.

Tuum tamen, FERDINANDE CÆSAR, Imperium exigit, vt paulo cohibitis lachrymis, ac iuſto dolore ſuppreſſo, tantò planè impar congreſſui vaſtum hoc orationis pelagus ingrediar. Facio hoc quidem inuitus, cum in mentem venit, me, qui hunc dicendi locũ nunq̃ antehac attigerim, nulla prorſus exercitatione, nulla adiutum eloquentia nunc demum huc aſcendiſſe, vt ipſo coràm Cæſare, in tanta hac Germaniæ, imò orbis luce maximi, nec ſatis vnq̃ laudati IMPERATORIS geſta recenſerem. At reficit me tam Inuicti Cæſaris præſentia, & infracta animi ſui fortitudo, illius monitis & iuſſu inexercitatus & iuuenis me tantorum virorum iudicijs lubenter ſubijcio, & prætereà, quod meæ vires ferunt, tantum hoc

 onus

onus ſuſcipio. Eſſet enim piaculi loco, illi non parere, cui nephas eſt nõ obſequi, meq́ etiam præclariſſimorum Imperij ordinum perſpecta humanitas, & enixè hortatur, & magnopere etiam conſolatur. Quare quæ duo à me expectari ſentio, agam breuiſſimè. Vnũ eſt, vt publici huius mœroris cauſas exprimam, et tanti vos porrò luctus admoneam. Alterum, vt geſtarum rerum ſeriem ſtrictim perſequar: in qua tanti Cæſaris laudes non fucatis, aut longè accitis argumentis, ſed veriſſimis ac certiſſimis teſtimonijs comprobantur: ad quam ego me orationis partem conferam. Quid enim huius tanti mœroris cauſas perſequar, cum nemini planè incognitas ipſemet calamitas reliquerit? Neq; video cur vos doloris admoneam, cum apud ipſum etiam luctum nil plus reliquum ſit, quo animi magis ægritudo & mœror ſignificetur. Neque enim in hac tanta rerũ varietate quicq; video, quod me ſummi maximiq; doloris nõ admoneat, nedum inter vos, quorum oculi, ora, geſtus deniquè omnes nil niſi mœſtum, nil niſi triſte denotant. Sed illud auguſtũ pheretrum.

illa

illa circum poſita lumina, illa circumerecta trophæa, deuictarumq; bello gentiũ tituli, illa tot hoſtibus erepta ſigna tanti publici luctus faciem præſeferunt, vt ſi quis ab extremis vſquè Garamantibus, vel ab vltimis Indiæ oris aduectus hunc locum intueretur, his ſignis, iſtis indicijs communẽ hanc iacturam, ac publicum omnium dolorem agnoſcens, in veriſſimas & ipſe lachrimas prorumperet. Quis enim quæſo, Chriſtiani Imperij Rectorem, ſiccis oculis lachrimantem videre ſuſtineret? Quis totius Imperij præclariſſimorum ordinum mœrorem, ac omnium ferè gentium, & populorum gemitus ſine maxima animi perturbatione ferret? Quis Sacri prophaniq; ordinis querelas abſquè ingenti quodam luctu perciperet? Et cum nullus hic ſexus, nulla ætas tanti ſit doloris immunis, iunctis animis ereptũ Heroa flete. En vide, vt fracto abiectoquè animo tanti Cæſaris iacturam Germania ſuſtinet. En ſummi Imperij maieſtas vt præter dignitatem CORONA ac SCEPTRO abiecto, ſuos ſibi laniat capillos, decoraſquè genas vnguibus notat. Aſpicite Italiam,

tiam quæ quondam eadem illa ſceptra geſſit, vt mœſtis implet cœlum clamoribus. Nunc flete Hiſpani. Veſtrę enim Hiſpaniæ hic decor iacet. Quam decet vos Indos flere. Siquidē, hoc Cæſare adnitente, pulcherrimo huic noſtro orbi eſtis adiecti: humanitate, ſtudijs ac artibus donati: ac veræ Religioni Chriſtiquè Eccleſiæ inſerti. Vos flete Aphri. Hic enim ille iacet, qui ſuis periculis ac laboribus, excuſſo Barbarorū Regum iugo, à dura ſeruitute in dulcem vos libertatem vindicauit. Agè verò quòd nec ipſe Gallus hoſtis lachrimas cohibet. Veſtras Belgæ lachrimas conſultò prætereo, ne ſim plus æquo longus in re iam omnibus nota. Heu atra dies quæ venerabile Buſtum efferri vidit, vt calamitatis, quam vniuerſo orbi attulit, nulla poſthac ætas obliuiſcatur: dies atra, dies luctuoſa ad multos annos lachrimis ſemper excipienda. Illa mihi credite, quicquid habuimus decoris, quicquid lætitiæ, quicquid præſidij, abſtulit. Hos illa luctus, hos gemitus, hæc illa ſuſpiria exprimit. Illa inquam dies, quæ TER MAXIMVM CAROLVM efferri vidit; CAROLVM inquam

Romani

Romani quondam Imperij rectorem, Qui per omnes honorum gradus perpetua ſerie ad ſummum dignitatis & laudis faſtigium peruenit, in quo tunc primum Regia effulſit indoles vtraque ſtirpe digniſſima. Paternum namque ortum habuit ex illa maximorum virorum fœcundiſſima radice inclytæ Auſtriacæ domus. Maternum porrò traxit à Ferdinando Hiſpaniarum Rege: qui ob orthodoxæ fidei amorem Catholici nomen promeruit: qui primus Hiſpanias Maurorum peſte liberauit, neque abſque infallibili diuinæ prouidentiæ diſpoſitione. Cum enim Chriſtianus orbis hinc inde conflictaretur, ab ortu ſæuis Turcarum armis, ab occaſu porrò Saracenorum incurſionibus: noſtris temporibus fœliciſſime ſtirpes iunctæ, quarum propagines iam diu ingruentem illam vim hinc inde fortiſſimis pectoribus excœperant cõmunicatis viribus, ac cœleſtibus influxibus ſimul cõmixtis, agitatæ, ac feſſæ religionis fortiſſimos ac inuictos propugnatores, ſæuorumque monſtrorũ nouos domitores edidere. PHILIPPO itaque Auſtriaco, & IOHANNA huius Ferdinandi & Iſabel-

læ

læ filia, vt eſſent qui Chriſtiani nominis hoſtes contunderent, ac reprimerent, nati ſunt CAROLVS et FERDINANDVS, quorum ortus ſalus Chriſtianæ Reipublicę fuit. Verũ lugubris hic ſermo de CAROLO eſt habendus, cuius geſtarum rerum longa ſeries tam amplam de ſe dicendi materiam præbet, vt ſi mihi ſint ora centum, totidemq́ linguæ ſingula me recenſere poſſe haud quaq́ auſim polliceri. Qui cum turbulentiſſimis temporibus quaſi ſingulari Dei miſerentis beneficio terris largitus eſſet, vt ruentẽ iam Chriſtianam Rempub. ac ſub iniqui temporis iniuriarum pondere fatiſcentem fulciret ac ſuſtineret, vix impubertatis annos egreſſus ſummi imperij habenas moderandas excepit. Mortuo ſiquidem MAXIMILIANO auo, cum Romanum Imperium varijs procellarũ motibus inſtar nauis, ꝑſide à clauo deiecto, agitaretur, iuuenis ingẽtis ſpiritus inter Imperij candidatos nomẽ ſuum ꝓferre minime dubitauit. Illum ipſum cæterarum dignitatum apicem ambiebat Franciſcus Gallorum Rex iuuenis, opibus florens, & Germaniæ propinquus; qui ſummorum virorum

rorum fauore innixus in hanc arenam deſcendebat. Hoc primum inter Chriſtiani orbis facilè tunc primos Reges laudis ac dignitatis certamẽ fuit, quod maximis partium ſtudijs inchoatum, illum habuit finem, vt CAROLVS repulſo riuale, à totius Germaniæ proceribus IMPERATOR renunciaretur. Hic aditus æternæ laudis CAROLO eſt reſeratus, hoc Imperij initiũ, quo nec ſol maius aut geſtarum rerum magnitudine præclarius vidit. Nunc mihi immenſum narrationis campum, in quo ſummus quiſq; orator, maxima cum CAROLI laude, diſcurrere poſſet, propoſitum video. Verum cum ego nec ingenio nec eloquentia multum polleam, quæ nõ vulgaria ad hanc ſuſtinendam perſonam requirũtur, quid dicã ignoro, occurrunt enim præclariſſimorũ geſtorum imagines, quæ ſeſe mihi vltrò offerunt, vt ſi initium inueniam quidem, at finem inuenturum me certè diffidam. Verũ nec illa opus eſſet geſta recenſere, quòd verendum ſit æternitate caritura: quum nihil vnq; geſſerit, quod à vera perpetuaq; laude ſeiungi merito poſſit. Quid ego porrò tantillus di-

eam? Quid afferre potero, quod ſit nedum mediocre, ſed nec humile, ſed nec exile, ſi ad eius facta cõpares? Verum nec omnino tacebo, ſed aliqua ſummatim ac ſtrictim ſuggeram. Vos qui interfuiſtis, qui inuicta arma tractantem vidiſtis, qui pacis habenas moderantem conſpexiſtis, illum mentis luminibus proponite, illum animo recolite, ac dum ipſius geſta tranſcurro, vos cogitatione cuncta perpendite.

CAROLO Imperatore renunciato, Chriſtianus orbis in maximã ſpem erectus, immanẽ illum Chriſti nominis hoſtẽ Turcam, ad ſummam vaſtitatẽ, maximo Chriſtianorum dedecore & incommodo, Hungaria redacta, iam ſœuis armis Germaniæ imminentẽ: haud quaq̃ pertimeſcebat, inueterata erat hominum opinio, fatale eſſe, vt hæc Auſtriaca ſtirps Othomanorũ potentiam contunderet, ac prorſus deleret. At vt videre tot regnis auctam, & ſumma omnium lætitia inſertã Hiſpaniarum Regum familiæ, cuius virtute Saracenorum incurſiones fuerant repreſſæ, et Chriſtiana ſigna Aphricanis littoribus inuecta, tantam animo

mo conceperant de CAROLO opinionem, vt illum exitio infidelibus omnibus natũ certò crederent, illudq; tẽpus adeſſe putarent, Cum tot ſeculis, Chriſtianorum damno & ruina, aucta Othomanorũ potentia, tandẽ proſterneretur. Quod procul dubio CAROLVS hic præſtitiſſet, ni perpetuus ille laudis ſuæ æmulus in Subalpinã Galliam ingentibus copijs ſe effudiſſet, Hic incæpere bella illa Chriſtianæ Reipublicæ longè damnoſiſſima, cum arma quæ communi conſenſu in publicũ Chriſtiani nominis hoſtem conuerti debuerant, in propria viſcera verterentur: illaquè Chriſtianorum ſpotentia formidanda hoſti, proprijs cladibus, cum ciuis caderet manu, imminueretur. Heu execranda diſcordia. Heu Regum peſtis inuidia, qua corruunt firma quæq;. Te ne quiſq; potuiſſe credat tantum Chriſtianis pectoribus virus obfundere, vt mentes liuido dente ſauciatę nec religionis amore, nec ciuium pietate flecterentur? ſed actæ quodamodo furore impijs armis in proprios artus ſæuirent? Verum cum gallus Cæſaris copias in anguſtum redegiſſet locum, ac

Ticinum, vrbem togatæ Galliæ longè antiquiſſimam, circumuallaſſet, Cæſarianorum ducum vigilantia et fortitudine, militumꝗ; promptitudine, & pugnandi ardore eſt factum, vt ille cunctæ Italiæ timendus exercitus ab exiguis copijs profligaretur: ipſe Rex viuus in Cæſaris poteſtatem veniret. Magnum victoriarum ſuarū initium, quarum numero & celebritate cunctos facile Reges vicit. Capto Gallo ac in Hiſpanias auecto, Cæſaris exercitus, Romanæ vrbi, haud irrito conatu, arma intulit, Cæſare nedum conniuente, ſed planè inſcio, ipſomet Clemente teſte: qui iam liber dimiſſus omnes CAROLO iniurias facile condonauit. Reſtituto Pontifice, ac Lotrechij exercitu in Neapolitano agro, peſte & ferro conſumpto, pacata omnia videbantur. Cum CAROLVS, vt Imperij diadema de more ſuſciperet, enauigato mari, ad Italicum littus cunctis expectatus aduenit. Obſuderat ſe ei obuiam Italia tota, & principum certatim confluentium maximis officijs exceptus eſt. Eminebat in CAROLO Maieſtas quædam iuuētæ flore ornata, quæ omnium animos

mos,occulto quodam amoris affectu,ad ſeſe alliciebat: cui rerum geſtarum gloria, illaq; Herculis ſigna tranſgreſſa, tantũ ſplendoris adferebant, vt omnium ora in ſe conuerteret. Bononiam tandem peruenit, ibiq; imperij ſacram Thiarã ſuſcepit. Multa hic dicenda eſſent, quæ cum CAROLI laude coniuncta ſunt, ſed video temporis breuitate ita narrationis ſeriem circumſcribi, vt multa et magna ſint prætermittenda. Itaq; ſi ſolennem illam pompam, ſi Italiæ cunctæ optatiſſimum illud ſpectaculum prætercurro, totum temporis breuitati tribuite. Magna ſunt quæ porro reſtant, quorum me ſplendor & magnitudo ad ſeſe alliciunt. Hoc vero non prætermittam, CAROLVM vix ſemeſtri ſpatio, ſedatis rebus, Italiam in ſummam tranquillitatem, ac inſperatam quietem, ex maximis bellorum motibus et continua vexatione conſtituiſſe.

Mediolanenſe imperium, quod longa ducum & militum pertinacia vix in poteſtatem redegerat, Franciſco Sfortiæ, ad rarum liberalitatis exemplum, tribuit: Italiæ Regulos diſſidentes compoſuit: Ianuenſi-

bus

bus antiquam libertatem reſtituit: Venetis, præciſis bellorum cauſis, ſtabilem ac æternam pacem peperit: & iam Florentia, quæ ſe ſemper Cæſaribus oppoſuerat, longa obſidione recepta, Medicea domo reſtituta, illud aureum ſeculum, quod aliquando ſub Iano Saturnone floruiſſe creditur, reuixiſſe putares. Italia pacata, Germaniam inuiſit, cuius iã ceruicibus hoſtis ille perennis Turca impendebat. Fama erat Solymanum innumeris copijs, exhauſto viris oriente, & quaſi ſedibus excita Aſia, Boſſinæ fines attigiſſe, ac rectà Vviennã tendere, vt illud Chriſtiani nominis propugnaculum totis viribus denuo aggrederetur. Iam totã ferè Germaniam inuaſerat horror, cũ CAROLVS quaſi ex inſperatò adfulſit, ſua præſentia cunctorũ animos ad certam victoriæ ſpem erigens. Mirum, me hercule, dictu eſt, quæ ipſius aduentu animorũ commutatio facta fuerit, cum qui paulo ante ad famã aduentus immaniſſimi hoſtis, vt quam procul certam perniciem, & miſerandam captiuitatem declinarent, lares, ac proprios penates reliquerant, reſumpto animi vigore, arrep-

tis

tis armis, intrepidè in hoſtem ferrentur.
Excepit illum tunc primum ſuperior Ger-
mania fauſtis acclamationibus, in quo faci-
le fulgebat PHILIPPI patris probitas, MAXI-
MILIANI aui bellicus vigor, FRIDERICI
ataui animi celſitudo, quorum memoria ad-
huc recens hunc ipſum Carolum ita redde-
bat omnibus gratum, ita charum, vt pro ip-
ſo parati ad proijciendas animas videren-
tur. Tribuit aliquot ille dies ad componen-
dos diſſidentium principum animos, & ad
tollenda diſſidia. Indicta demũ profectio-
ne ad Hungaricum bellum, totum ſe contu-
lit, collecto exercitu, ac vndiq; auxilijs exci
tis hoſti obuiam proficiſcitur. Qui vt in con-
ſpectũ eſt datus, immenſam planiciẽ equis
ac viris occupans, militibus non parum ti-
moris incuſſerat, tum inconditus ille cla-
mor, & Cæſariano militi antehac non viſa
arma, ſæuaq; Barbarorum ora cunctorum
animos formidine oppleuerant, cũ inuicti
fratres hinc inde tranſcurrentes alacri vul-
tu, & ſpe plena oratione, cũctorum animos
erigebant, vt iam ipſorum præſentia depul-
ſo metu minime dubijs mẽtibus victoriam

conciperent, etiam nec fluuius ipſe; qui caſtra dirimebat, nec Ducum imperium ad pugnam ruentium militum curſum cohibere poterant. Cum ipſe hoſtis Solymanus, qui illa expeditione Germaniæ ruinam & exitium minabatur, ruptis metu pontibus, multis amiſſis, præcipiti fuga victrices manus euaſit. Vidit tunc primum Germania illa inuicta tot ſeculis orientis arma toto itinere proſtrata, ipſeq́ Danubius Turcarum cadaueribus oppletus, ſanguineq́ tinctus purpureis aquis manauit. Iam Solymanus Boſſniæ, Raſciæq́ fines prætergreſſus, illarum regionum incolis, qui Chriſti dogma adhuc profitentur, optatum præbuit ſpectaculum, viderant illum paucis ante diebus tanto apparatu, tantis copijs, tanta militari pompa illac Germaniam petentem tranſgredi, vt pio quodam affectu vererentur Chriſtianum Imperium, ne primũ quidem impetum laturum. At vt rara admodum Othomanica ſigna videre, vt ipſum Solymanum adhuc pauentem ſuæ cladis teſtem ac nuncium conſpexere, inſperata lætitia ita ipſorũ mentes occupauerat, vt nec oculorum

ſorum proprio ſenſui ſatis fiderent, certiſſimis demum argumentis, tota ſublata dubitatione, iam iã victorem Cæſarem, qui duræ ſeruitutis iugum frangeret, aduenturum ſperabant, totosq́ dies vana ſpe miſeros lactante, occidentẽ verſus intuebantur, num optata Crux adfulgeret. Heu pia vota domeſtica inuidia præcidit. CAROLVS quidem, vt optimum decuit principem, veræq́ Religionis amantem, gloriam ac immortalitatem nominis, nullibi libentius quæſiuiſſet, q̃ hoc hoſte deuicto, nec debitos Germaniæ triumphos, optimaq́ orientis ſpolia militum præmia ſpreuiſſet: verum domeſtici æmuli inuidia factum eſt, vt ad defendendos ſuos fines inuitus retraheretur, ac partã iam victoriam manibus elabi pateretur, & præterq́ ſtatuerat, cum Chriſtiani nominis Rege bella gerere cogeretur. Quæ ita ſemper inuitus ſuſcepit, vt animi ſui pietatem facilè denudaret, ita impigrè geſſit, vt maximi bellatoris nomen vel ipſius hoſtis teſtimonio ferret. Longũ eſſet ſingula perſequi. Multa ego prætercurro, multa prætermitto, neq Chriſtiana bella,

 quorum

quorũ memoriã animus mœrore afficitur libenter recenſeo, cum non ignorem inuictum Cæſarẽ illis expeditionibus ſecuritatẽ ſuis, non ſibi laudem quæſiuiſſe. Sed video Germaniã cæterarũ ꝓuinciarum longe celeberrimã, ac ſummi Imperij dominam iterum cõſternato animo totã in lachrimas reſolui. Flet illa alumnũ, cuius auſpicijs florentiſſimis, q̃busq; Monarchijs ſe poterat æquiparare, & ſi fata dediſſent, vt execranda Chriſtianorũ diſcordia pelleretur, curſusq; tantarum victoriarũ domeſtica inuidia, & ciuili ſcelere non interturbaretur. Iam ad Orientẽ ſigna Magni Alexandri, liberiq; Patris, vt ad occidentem Herculis noſtris temporibus vidimus, prætergreſſus Germaniæ trophæa trans Indum & Gangem erexiſſet, ruptisq; Caucaſi pilis, vbiq; CAROLI aras videres. Iuſtus quidẽ eſt dolor ereptæ gloriæ, at quas lachrimas? quæ ſuſpiria? quos gemitus dabit infœlix Græcia, quæ terra marique vidit liberatrices Aquilas aduentantes, & ex propinquo ſalutem conſpexit, incaſſumq; lætata, duriora ſemper vincula tulit. Non flet illa ereptam glo-

riam,

riam,ſed ſalutem,non victorias,ſed incolu-
mitatem, nõ triumphos, ſed libertatem ex-
tortam lachrimatur. Nil quidem ab ipſius
CAROLI laude decedit, cũ voluiſſe omnibus
conſtet, & pulſo Solymano, innumeriſq;
copijs profligatis potuiſſe quoq; Chriſtia-
nus orbis viderit.Hiccine nõ flendus? Qui
tandem modus,qui finis erit quærelis, ſi iu-
ſta dolori ſoluenda erunt?Sed narrationis
curſus eſt proſequendus, vt cum tantorum
geſtorũ ſeries fuerit enarrata, qualem ami-
ſerimus Cæſarem, & quibus ſit lugendus
modis, cognoſcamus.

Vt Chriſtianæ Reipub fluctus compo-
ſuit,nouam exoptati belli materiam nactus
Romana ſigna,poſt tot interualla tum de-
mum Lybicis oris viſa Tunetano littori in-
fert. Iam Romani Imperij æmulã Cartha-
ginem Arriadenus Barbaroſſa, expulſo le-
gitimo Rege,occupauerat.Qui cum maria
vndiq; pyratica claſſe infeſtaſſet,terris tan-
dem adiecerat oculos,ac Pyratæ exoſus no-
men cunctæ Aphricæ iugum parauerat.
Neq; enim vno cõtentus Regno circumui-
cinos Reges dolo & vi antiquis ſedibus

 expulerat:

expulerat: iamq́ ipſi ferè timendus Cæſari Italicum littus claſſe regia verius, q̃ Pyratica depopulabatur: Hiſpanicisq́ oris non leue damnum intulerat, et maius indies minabatur: cui occurrendũ ratus Cæſar exercitum optime inſtructum in Aphricanũ littus tranſportat, primoq́ aduentu Goletam longè munitiſſimum Pyratarum receptaculum adortus expugnat, & claſſem munitæ fiſam ſtationi Chriſtianorũ littorum terrorem capit. Iiſdem auſpicijs exercitũ, qui ex infinita Arrabum, & Pœnorum multitudine cõſtabat, delet, ſolaq́ virtute, ac animi robore, quo plurimũ valuit, maximum bellum, & noſtra ætate celeberrimum exigui temporis ſpatio confecit. At vnum adhuc fuit, quod CAROLO longè gratiſſimum accidit, quod cũ perenni pietatis laude coniunctum eſt, ingens erat Chriſtianorũ captiuorũ numerus, qui punica Ergaſtula compleuerant, durã pluribus annis ſeruitutem perpeſſi: tunc vero, ne victoris Cæſaris beneficio fruerentur, cruciatibus & morti addicti: itaq; ſæui, barbariq́ Imperij miniſtri, faces, quibus captiui ſupellex precioſa,

vrbs

vrbs deniq; ipſa cōbureretur, parauerant.
Cũ CAROLVS illa celeritate, qua imparatos hoſtes ſæpe oppreſſit, vrbem victoriæ ſuæ præmium impijs flãmis eripuit. Hic Aphricani meruit cognomen, in poteſtatẽ Aphricani Imperij capite redacto, hic ſeruatoris ac liberatoris appellationem, tot captiuis, nedum vinculis, ſed Orci faucibus ereptis, omnium conſenſu adeptus eſt, qui ſua clementia & liberalitate, parentibus, liberis, et coniugibus redditi hunc illum IMPERATOREM prædicabant, qui Chriſtianis armis legitime vteretur, vt ſalutem, incolumitatem Chriſtianæ Reipublicæ præſtaret, quiq; nõ domi vicinos Reges bello implicans, ſed procul euaginato mari fidei hoſtium ſtrage laudem & triumphos quæreret. Iam totam Aphricam Cæſar mente cõceperat & illac ſtatuerat Aſiæ ex propinquo arma inferre, quæ proculdubio CAROLI victoriarum fuiſſet campus, vidiſſetq; iterum Nilus victrices aquilas, cum fatali Chriſtiana inuidia denuo ille victoriarũ curſus fuerit præciſus. Itaq; compoſitis Aphricæ rebus, Regeq; legitimo reſtituto, & vectigali facto,

exercitum

exercitum in Italiam denuo traiecit. Vidit Romana vrbs in fœlicitate temporum longo interuallo omiſſos triumphos tum demũ agi, non illis antiquis, dũ maxime illud Imperium floreret, aut captiuorum numero, aut ſpolijs, hoſtiũcꝫ exuuijs, aut belli magnifice geſti titulo inferiores, ibi præliorum ſimulachra, ibi captæ vrbis imago, ibi nauium longa roſtra videbantur. Sed ipſe CAROLVS longe ſpecioſiſſimum præbuit Romanæ plebi ſpectaculum illo triumphali habitu preteruectus, cunctis priſcorũ Ducum memoriam excitans.

Fuit Carolus miti & clementi ingenio, gloriæ, prætercꝫ quæ cum Religionis augmento ac publica commoditate eſſet coniecta, minime appetens, Ciuilis ſanguinis ita parcus, vt vel grauiſſimas iniurias perferret potius, quàm cædibus vlſciſceretur. At hoſtis pertinacia fregit ipſius inſtitutũ. Accenderat eius animum haud facile iraſci aſſuetum, ipſe Solymanus triumpho Galli ſtudio iam diu ereptus, tum extorta Aphrica illud animi vulnus innata leuitate penè obductum refricuerat. Itacꝫ vt iniurias vindicaret

caret ad Rhodanum vſq;, qui Galliam ferè mediam interlabitur, ſigna promouerat, nullibi auſo hoſte obuiam progredi, vt facile iudicent omnes, illum Regem nõ bello laudem quærere, ſed partas iam victorias CAROLI manibus, non abſq; ſummo Chriſtianorum mœrore & damno extorquere, ne ad belli aleã, nominis gloria, ſed cœcæ inuidiæ ſtimulis excitari videretur. Sed ego domeſticas clades conſultò omittam. Quo enim quæſo alio nomine Chriſtiana bella nuncupabo? an quæſo aliud q̃ clades eſt, victoria ciuili cruore parta? Et quamuis CAROLVS ſuis victorijs maximam adhibuerit animi moderationem, ac ſummam clementiam, tamẽ bellum ipſum per ſe prouinciarum ruinam trahit, vt certè, inſigni innocentum calamitate Regum, diſcordia penſetur. Illa meminiſſe animus horret: Illa ego CAROLI laudibus non interponam, cum multa non tantum de militari diſciplina, qua antiquos omnes Duces facilè vicit, ſed de pacis quoq; artibus ſint porro dicenda. Bellone enim, an pace maior fuerit, ambigi non immeritò poteſt. Quan-

tumq;

tumq́ in acie, inq́ ſæui Martis opere, tantū quoque toga, ciuiliq́ laude valuit, vt enim armis hoſtium vim repreſſit, vt laudem ſibi ſuisq́ ſecuritatē armatus peperit, ſic ius ſanctè ac inuiolatè cuſtodiendo, ſic improborum vim æquitate & iuſtitia reprimendo, caſtigando, hortando, laudando togatus ſummā tranquillitatem induxit. Ego vero non minori laude dignū eſſe arbitror ciuilem peſtem, diſcordiam, ſæuosq́ animorū morbos, cupiditatē, auaritiam, ambitionē, euellere, Remq́pub. his monſtris purgatam præſtare, q̄ armis ab externa iniuria tutam reddere. Cum non minora mala internis iſtis hoſtibus, q̄ aperta inimicorum vi, Reipublicæ impendant. Cum enim cōcordia, rerum publicarū ſalus, nullo modo eſſe poſſit, vbi aut odia, aut auaritia, regnandiue effrena cupiditas graſſentur, debet optimus princeps, qui in præcelſa legum mente verſatur, ſummo ſtudio & dexteritate pullulantes has peſtes ſupprimere, ſic vno poſtea cōcordi voluntatis vinculo animi colligantur, vt nulla prorſus vi diſiungi amplius poſſint. Hoc ne p̄ſtiterit CAROLVS

ſcit

ſcit Germania tota, quam pluribus annis ita rexit, vt ſumma tranquillitas eſſet. Hoc ſcit Italia, q̃ ipſo præſente ita pacata, citòq; compoſita fuit, vt fœliciſſima tunc meritò nuncupari potuiſſet. Quàm rexit ille prudenter Hiſpaniã? quàm floruit illa prouincia, CAROLO ad Regni gubernacula ſedente? Eſt quodammodo à natura ita cõparatum, ut qui bello præſtant, raro pace ſint boni. Illi enim ſpiritus, ille animi vigor, qui ad conſtituendũ ſtrenuũ, & acrem ducẽ requiruntur, grauitatẽ, æquitatẽ, ac moderationẽ, cæteraſq; togæ virtutes exaſpernãtur. Iam ſuperiora ſecula ſummos et maximos viros habuere: quorum ſi mores & ſtudia recenſeas, inuenies præclariſſimos duces facilius Regna viciſſe, q̃ gubernaſſe. Erunt alij qui ſumma prudentia rexere ſuos, quiq; pace fuerint maximi, bellorum tamen fortunam ſemper aduerſam tulerunt. At CAROLVS ita tractauit arma, vt maximorum ducum gloriam longe vicerit, pacis interim artium minime oblitus. Quàm fuit miti et clementi imperio in bonos? Quàm ſeuero in malos, ita tamen, vt nec illi ſuæ clementiæ diſ-

ſiderent, quàm prudenter proſpexit ille impendens malum? quàm cauit ſapienter? Quid de fortitudine dicam? Quid de ſingulari continentia? Quid de Regia liberalitate? vidimus nos largientem Regna, vidimus grauiſſimas iniurias condonantem, vidimus incorrupte iudicantem, vidimus ad publicam vtilitatem dirigentem oĩa, vt nõ odio, iraue, aut regnandi cupiditate, ſed ſola publica cõmoditate, et iuſti amore ferri crederetur. Hoc verè eſt Regem agere, hæ ſunt, publicæ perſonæ, virtutes, quarũ ſi ego ſeriem, laudesq́ enarrare voluero, iam me dies potius, q̃ dicendi occaſio deſeret. Ego vero modũ mihi in dicendo, temporis breuitate, non geſtorum magnitudine, non virtutum numero poſitum ſcio. Sed quis quæſo huius tanti viri laudes ignoret? quæ gens? qui locus? quę orbis Regio erit? vbi CAROLI nomen non ſit cum quadam diuinitatis opinione coniunctũ? Iam ipſius tropheis tota debetur Europa, iam Aphrica tota, ſed nec Aſia ipſa victrices fugit Aquilas, Cum ad Iſtrũ, Regnatorẽ Aſiæ, terga dare coegerit. Verũ nec Aſia ingens

nec bene culta Europa, aut torrida Aphrica, CAROLI gloriã capiunt, nõ includitur illa certis limitibus, nec vnus ei ſuffecit orbis. Iam naturæ ipſius limes, quo noſter hic orbis circũſcribitur, anguſtus CAROLO viſus, Herculis ſigna, tot ſeculis inuiolata, tranſgreſſus, orbẽ adiecit orbi, cunctisq; retroactis temporibus incognitum, aut intentatũ iter reſerauit, illius auſpicijs altera pars orbis inuenta, & imperante CAROLO integer factus eſt orbis. Iam non grauatè cedit Alcides, ipſeq; Liber Oceanum in oriente terminum ſuarum victoriarum poſuit, ad cuius ſigna magnus Alexander peruenit, tamen Oceanũ vltra nihil quærere auſi, integram hanc gloriam CAROLO reliquere. Illi inter diuos ſunt relati, quod maiora præſtitiſſe, q̃ homines deceret, crederentur. At ſi eos cum CAROLO conferas, quid præſtitere quæſo, quod æternitatem mereatur? peragrarũt illi terras, vicere regna, hanc cum illis CAROLVS laudem communem habet. At inuenti orbis honos huic ſoli debetur. Salue TER MAXIME CÆSAR, nulla dies, dum hominũ genus has terras incolet, abſq; tui

memoria erit, per te optati nuncij ſonus per omnes exiuit terras. Diffudere ſeſe olim vndiquaq; viui verbi miniſtri, & veritatis præconium hic orbis longè lateq; percepit, nec nõ Indus, extremiq; Bracmanes, aduſq; Hiberos vltimos, à Trogloditis ad Cimerios vſq; illud ſemen vitæ tulere. At media pars orbis incognita illum rorem eloquij Dei nõ percepit, inuiaq; & inaquoſa terra, pluuiam ſerotinã, noſtris temporibus, poſt mille Quingentos plus annos, arida & ſitiens tum demũ ſuſcepit. Hoc debent Indi CAROLO, hoc Chriſti Eccleſia. Quale tunc gaudium fuiſſe credimus in cœlis, cum crucis ſignum in ignotas illas oras quaſi lux in tenebris pluſq; Aegiptiacis fulgeret, cum pœnitentiæ ſalutaris vox à populo, qui ſedebat in tenebris, et vmbra mortis, audiretur, ſalutiſq; admonerẽtur, qui peccati omnes nube obtecti, vniuerſalis damnationis nõ recordabantur. Sic ſibi quæſiuit cœlum CAROLVS, factis ipſis longe celeberrimis, non vana hoĩm opinione: iam Occidentalis India, quaſi ouis in deſerto derelicta, ad Chriſti ouile CAROLI humeris relata, adul-

ta in Deũ fide, in pietate nobiſcũ certat, & illi, qui ante humanis carnibus veſcebantur, quiq́ ferarũ potius, q̃ hominũ more cohabitabant, depoſita barbarie, nos quaſi humanitate uincunt. Sed cur ego aduerſam fortunam prætergrediar, cum nõ minorem laudẽ animi robore, fractis rebus, q̃ ſecundis tulerit? Vidit noſtra ætas inuictum Cæſarem tot partis triumphis ipſam penè fortunam viciſſe. Cum enim florentiſſimum exercitum in Aphricanum littus, vt Algerium, alterum Pyratarum receptaculũ, deleret, expoſuiſſet: ſubito coorta tempeſtate claſſis illiſa littori, tota penè eſt amiſſa, & cum nec tormenta bellica, quorum vi, vrbs erat capienda, nec comeatus eſſet expoſitus, anceps conſilij Cæſar, ſubitò tot malis circumdatus, nec de ſua militumq́ ſalute dubitauit. Sæuiebat vno à latere mare, vrbs ipſa ab altero, tum infinita Saracenorum multitudo circumquaq́ ſe obfuderat, vt Cæſareanus miles, nec tuto ſtaret loco, nec vſq́ promoueretur, tum tanta cibi erat penuria, vt ubiq́ fame corpora enecta viderentur. Horrendum porrò ſpectaculum erat

 intueri

intueri iratum mare, fractas rates, & homi-
nũ cadauera volui, nec tuta ipſa terra erat,
quibus pepercerant fluctus, cum aut dura
fame, aut ſæuo hoſte caderent. Deniq; mi-
ſeranda vbiq; rerum facies erat, & iam
cunctorum animos horror quidam propin-
quæ mortis inuaſerat: cum CAROLVS ſpem
vultu ſimulans, ſolando, hortando, iam de-
ſperatione languidos erigebat: exercitum
inuidæ fortunæ aſtu proditum, ipſe cõſilio,
fortitudineq; animi ſeruauit, vt non ſæuum
mare, non infeſta tellus, non dura fames,
nec implacabilis hoſtis, infracti animi con-
ſtantiam, prudentiſue conſilij vim immi-
nuerit, hoſtes ſæpius propius accedere au-
ſos fudit, famem ſuo exemplo militibus tol-
lerandã docuit. Tandemq; placato mari, la-
cera claſſe recepta, milites in ſecuriora lit-
tora tranſportauit, ut quos amiſerat milites,
triſti fato accidiſſe cognoſcerent omnes, &
vno ore faterentur, ipſius tantum prudẽtia
& fortitudine reliquos ſeruatos, ut iam non
conſilij, ſed fortunæ ipſum pœniteret, cuius
euentus cum ſint dubij, ratione firma regi
minime poſſunt. Si quid ergo præter ſpem
euenit,

euenit,arte eſt corrigendum.Quod ille tanta ſapientia fecit, & acerbiſſimos caſus ita correxit, vt ſummam maximamq́ conſtantiæ,fortitudinis ac prudentiæ apud omnes laudem tulerit. Ego vero de rerum geſtarum gloria tanti Cæſaris nil dici poſſe ſcio, quin res ipſa per ſe ſit longe maior. Iam ſi inuēti,debellatiq́ orbis titulos mente complector, video quidem neminem illorum,quorum memoria perennis hucuſq́ manet huic æquiparari poſſe: ſcio me multa & maxima prætermiſiſſe. Si enim omnia complecti voluero, iam iuſtam orationem excedā. Quanta enim dicenda eſſent de Geldrica expeditione, dequé Belgicis bellis,quanta de rebus Græciæ,deq́ Turcicis claſſibus deletis? Quanta de Mauritana,quod Tremiſeuorum Regem, innumeris cæſis Mauris,reſtituerit,quod Mauritanas Lybiæ vrbes celeberrimas vi cæperit, quod illa deniq́ ipſa arma à torrido cœlo ad gelidum vſq́ arcturum trans Albim tulerit, quo non infinita Romanorum potentia penetrauit vnq́,quos ille tunc motus cōpoſuit? Quàm fluctuans Imperium ſtabili-

uit? Quàm multa de hac expeditione di-
cenda eſſent, in qua animi vis ſingularis,
admirabilis ſcientia militaris, & propè di-
uina clementia & manſuetudo effulſit, vt
quibus armis terrori, illis ipſis humanitate
iucundus eſſet. Fuit hæc longè celeberri-
ma expeditio, neq; facile credo, tam exigui
temporis ſpatio, vllum Latinorum Græco-
rumue Ducem tam immenſa terrarum ſpa-
tia vicendo tranſcurriſſe, vnoue bello tot
victorias incluſiſſe. Hic mihi terminũ præ-
liorum conſtitutum volo, non quod victo-
rijs finis fuerit impoſitus, cum ipſius auſpi-
cijs in agro Senenſi fuerit Gallorũ exerci-
tus deletus, multæq; vrbes vi captæ, cum in
Belgio ipſo coràm, Terronaua, & Ediuum,
longè munitiſſima oppida fuerint expu-
gnata, Arentinũ à Gallorum Rege maxi-
mis copijs obſeſſum, liberatũ, pugnandiq;
peteſtas non ſemel hoſti facta, ita vt Henri-
cum Gallorum Regem, iuuenem, acrem,
& laudis auidum, iam ſenex, & longis la-
boribus feſſus, ſumma cum laude repreſſe-
rit. Nõ ideo, inquam, hic finem bellicarum
expeditionum, quod nil amplius dicendum
ſit,

ſit, poſitum arbitror, ſed quod in tanta copia mihi modus ſit habendus, & cum ſuperius ſit oſtenſum, Græcorũ Heroum facta illum tranſgreſſum, Romanorũ quoq; gloriã exceſſiſſe conſtet, quorũ arma ad Danubium multis annis ſubſtitere, & non niſi infœlici euentu Iſtrum tranſgreſſa ſunt. Qua tanti viri laude merito contentus finem huic narrationi imponerem, ni vnum adhuc eſſet, quod abſq; ſcelere nõ poſſet intactum prætermitti. Quod ea, quæ recenſa ſunt, longe ſuperãt, ita vt omni dempta dubitandi occaſione, hunc CAROLVM vel vno hoc facto omnium Heroũ, hominumq; laudẽ longè viciſſe, certiſſimo teſtimonio arguat. Vna regnandi cupiditas inuicta tot ſæculis, imò quę de maximis ſæpe viris triumphauerat, CAROLO deuicta, debellataq; debetur. Non enim œſtro tantũ gloriæ, non indefeſſi ſpiritus vigore, aut nimio ſceptri amore actus tot pericula adijt, totue labores pertulit: ſed ſtabili conſilio, rationeq; firma, publicis rebus conſulens, vt ſecura, ac pacata vidit omnia, ſat laudis ſibi, gloriæue quæſitũ ratus, integris ſenſibus, viribus non adeo fra-

ctis,ſua voluntate, non coactus curſum illum tantarum victoriarum cohibuit. Ego vero in prima laude ſummæ prudentiæ poſitum puto, rebus proſperè geſtis, inſaciabili gloriæ cupiditati terminũ ponere, tandemq́ terrenarum rerum amor eſt comprimendus, cum infœlix merito haberi poſſit, qui victor orbis ſuis ſemper ſenſibus inſeruierit, nec frenum vnq́ vagæ ac inſtabili cupiditati poſuerit, ipſe vero cum nil amplius eſſet, q̊d vinceret, ſe ipſum uicit. Quod nemo ante ipſum Ducum præſtitit, cum ita eos inſeruiſſe proprijs cupiditatibus cõſtet, vt hanc laudẽ Philoſophis totã reliquerint. Quorum permagna pars huic paleſtræ ita impares fuere, vt obliti præceptorũ moralis Philoſophiæ, turpiter cupiditatibus ſuccubuerint. Quis nõ miretur virum innutritum armis, regnis, ac imperijs citius præpoſitum, q̃ per ætatem alioquin licuiſſet, tam facile ſuis affectibus imperaſſe? tot arridentis fortunæ blandicias, irritamenta, illecebras infracto animo reſpuiſſe? vt certe ſummos Philoſophos hac vera, ſolidaq́ laude ſpoliauerit, inuictumq́ ſe omni parte

declararit,

declarârit. Verum vt non tantum ætate,ꝙ longis laboribus perpeſſis, ac animi curis corporis vires paulatim imminui ſenſit, vt quotidiana ferè valetudine à publicis negotijs auocari ſe vidit, functum ſe ſuo officio,ac diu ſatis iam hoc ſaxũ voluiſſe ratus, cum videret Imperiũ,non tanũ animi vim, quàm indefeſſi corporis vires requirere, cedendũ putauit: & ad exoptatã quietem,ꝙ non regnandi amore, ſed publicæ commoditatis cauſa tam diu ſpreuiſſe videbatur, quaſi ad tranquillum portum & dulcem ſenectutis nidum ſe contulit, in quem quaſi laſſus Athlas ſe reclinauit: imperijꝙ pondus INVICTI FERDINANDI humeris eſt exceptum. Quem nos videmus ſumma omnium ſecuritate, his turbulentiſſimis temporibus Chriſtianæ Reipub. præeſſe, vt CAROLI pietatem inſignem in cedendo Imperio, amplectamur, ſummam in eligendo ſucceſſore prudentiam veneremur. Debet plurimum Germania CAROLO, quod auxerit Imperium, quod diſſidentem ſedauerit, quod hoſtium ſpolijs, & trophæis ornauerit. At q̊d publicæ ſaluti, ſecuritati, incolumitati de-

niq; omnium, huic quem intuemur, Inuictũ Cæſarem rebus præficiendo proſpexerit, tantum debet, vt plura debere non poſſit. Hoc hi præclariſſimi Imperij ſtatus; hoc Germania tota, hoc circumuicinæ prouinciæ cõmuni conſenſu aſſerunt, neq; verentur defuncti CAROLI ſe incommodum ſenſuros, hoc præſide, hoc rectore, iſto ad Imperij gubernacula ſedente, cum imperante CAROLO, & Imperij & victoriarum ſocius ſemper fuerit. Ceſſit quoq; CAROLVS cæteris Regnis, vt nulla prorſus regnandi cupiditas animo reſideret, PHILIPPO filio lõgos terrarũ tractus, multa Regna, multas prouincias reliquit. Quem videmus haud irrita arma tractantem, cum Galli hoſtis vires ſecundis prælijs ſæpius contuderit, vt nõ tantum Regnorũ, quam laudis, ac gloriæ fortunæq; propitiæ hæredem inſtituiſſe putetur. Ipſe vero iam terras exoſus oculos cœlo adiecerat, menteq; purgata ſidereas domus amplexus, totum ſe pietati ac religioni tradidit, ut, cum ſingulari diſciplina, ſummo militum robore, maximi animi ſui magnitudine, terras in poteſtatem redegiſſet, Cœ-

lum

lum illis artibus, quibus poſſe Diuina Eloquia tradunt, acquireret. Non ſequitur vulgi voces, aut populorum auram, non quæ grata ſunt mũdo, proiecit regale ſceptrum, animumq́; cœleſti robore obfirmat. Nollem tamen vos credere priuatam hanc vitam ſegniter tranſegiſſe: vt enim futuro ſeculo militaris ſcientiæ monumenta reliquit, vt regnandi artes docuit: ſic pietatis, Religionis, ſanctitatis exempla præbuit: ita vt hic vnus CAROLVS ad formandos, ac exornandos, & perpoliendos Regum animos, omnia plane documẽta præbuerit. Iam iuuenes ſua promptitudine, liberalitate, et infracti ſpiritus vigore magna audere, difficilia aggredi, dura quæq́; & aduerſa perferre docuit: viros fortitudine, ratione, experientia, manſuetudine, vt regere ſapienter & pulchre vincere poſſent, oſtẽdit. Suo demũ exemplo, qua via cœlum poſſet adi, quando ſit rebus proſperis ponendus modus, animuſq́; ab his tenacioribus curis auocandus, ſenioribus patefecit. Sic ſancte, iuſte, ac pie cum vixiſſet, curſumq́; totius vitæ conſumaſſet, cupiditatibus ac mundo ſua

voluntate ac inſtituto eripitur. Vixit in Hiſpaniȷs per tres ferè annos corpore quidem adhuc in terris conſtituto, mente iuſtiore, pio & ardenti voto in cœlis iam agente.

Et niſi animus tanti luctus memoriam horreret, iam ego oſtenderem, quo animi robore, quanta fidei conſtantia aduentantem mortē exceperit. Sed ſimul ac in mentem venit illius diei, non poſſum non in lachrimas prorumpere. Et cū ipſe mecū perpendo illius geſta, illius virtutes, ereptum orbi doleo: Chriſtianæ Reipub. vicem deploro: bonorum omnium, quibus apud ipſum ſingulare præſidium ſemper fuit, cauſa queror: Religionē ipſam, erepto CAROLO, ruituram penè vererer, ni FERDINANDVM CÆSAREM viderē, in quo nunc feſſa & longis erroribus agitata cōquieſcit. Quem ad erepti CAROLI ſolatium Benignus DEVS diu incolumem ſeruet. Ille. n. omniū animos in tantæ iacturæ mœſtitia ſolatur & recreat: illius virtute ac fortitudine, animiquè pietate Chriſtianus orbis letale hoc vulnus minus iam ſentit. Quamuis vno eruto, quodāmodo, oculo, neceſſariò aliqua pars huius

Reipub.

Reipub. corporis minus proſpiciat, lucidaq́ſ ſit minus. Quid ergo clamem miſer? Quid potiſſimum querar? Occidit, Heu, CAROLVS occidit nobis, At ſibi viuit. Ille poſt ingentia facta, poſt Immortalem nominis famã, perennemq́ gloriam, optatas animæ ſedes, poſt longos inuenit errores. Illius mihi Aethere delapſam vocẽ nũc audire videor, qua TE FERDINANDE CÆSAR, qua vos Germanos Principes alloquitur. Macte eſto virtute INVICTE FRATER, tu pondus nunc fers IMPERII, tu Regni modereris habenas, in tua nunc fide Germania conquieſcit, tuo nunc labore, tuis vigilijs, tua prudentia conflictatæ prouinciæ paris ſalutem, tibi interim laudem, perennemq́ famam, Cœlum deniq́ ipſum paras. Vos inclyti Germaniæ proceres, ſi quæ ſunt diſſidia, ſi quæ irarum cauſæ, ſi qui animi rancores, pellite iſta cordibus, iungite mentes, animoſq́, ſimul iungite vires, ac concordi quodam amoris vinculo ſimul vos nectite, vt iuncti capiti, in quo ſumma eſt prudentia, vera Religio, maxima animi manſuetudo, vnum inuicti Imperij corpus efficia-

tis. Hæ ſunt illius voces, qui optimè ſemper vobis conſultum voluit. Illius inꝗ CAROLI, qui hoc exutus corpore, non affectibus mouetur, nō dolore, aut voluptate, ſed ſola veſtri charitate. Ergo has voces optimi patris, patriæ prudentiſſimi, ac inuicti bello Cæſaris, tota mente complectamini, ac dum ipſius erga vos omnes amorem ac charitatem certiſſimis argumentis comprobatam perpēditis, rapiat vos denuo ipſius deſiderium in lachrymas, ipſaꝗ recordatio tanti Cæſaris, gemitus vel inuitos exprimat. Et cum videmus huius orbis, ac modo cogniti Regiones omnes ipſius Epitaphio, ac ferali carmine inſertas, vberrimo fletu huius ſæculi decus ac præſidiū proſequamur. Quod ego vos ſingulari quodam humanitatis officio præſtare video, ut ad hanc ueſtrā mœſticiam nihil planè addi poſſe putē. Verum etſi finis vitæ ipſius, quando ita Chriſtianę deceſſit, facit, vt piè credamus huius vitæ miſerias, cū ſempiterni æui beatitudine, cōmutaſſe, tamen cum iudicia Dei ſint inſcrutabilia, cum impoſſibile ferè ſit, animā huic cadaueri tot annos annexam, puram, ac omni

omni prorſus labe carentẽ ſolui, fundite la-
chrymis mixtas preces, pro quibus ipſe pa-
ratus ſemper fuit ipſum ſanguinem funde-
re, ac pijs manibus exoptate pacem, cum
ipſe ſuũ caput periclis obiectando, ſuis vi-
gilijs ac laboribus pacem vobis ſecurita-
temq́ pepererit. Verum æquius eſſe arbi-
tror, illum nunc noſtri curam agere, cum po-
ſito hoc corpore, diuina fruatur proculdu-
bio præſentia, vt ſuo propè merito, arden-
tiſſima religio, inuiolataq́ fides, & labores
pro vniuerſali Chriſtianæ Reipub. tran-
quillitate ſuſcepti, requirunt. Si quis eſt er-
gò harum, quæ apud nos geruntur, rerum
cœlicolis ſenſus, flecte ex illa tranquilla ſe-
de oculos ad hũc mœſtum cœtum TER MA-
XIME CAROLE, vide INVICTI AC PII FRATRIS
veriſſimas lachrymas, vide tanti Imperij
mœſtitiam minime fictam, vide lugubrem
pontificum venerandam ſeriem. Aſpice
hanc vniuerſalem animorum conſternatio-
nem, ac tuorum erga hos omnes, maximo-
rum & immortalium beneficiorum cape
hunc gratitudinis fructum. Tu quidẽ inter
beatas animas, conſortio frueris cœleſtium

 ſpirituum.

ſpirituum. At nos non tua gaudia, non tranquillitatem, non pacem qua frueris, ſed nos noſtramq́; lugemus ſolitudinem, nec vlla vnquàm dies tuæ recordationis erit abſq; lachryma. TV VERO INVICTE FERDINANDE fles quidem optimum fratrem, ac erga te omni pietatis officio ſemper functum, illa veſtra, dum vita manebat, animorum coniunctio, illud voluntatis vinculum, illa mutui amoris pignora, quæ ipſa ſanguinis neceſſitudo occultis igniculis pectori infundit, merito te magno afficiunt dolore. Sed vide, vt Imperij proceres iuſta ſoluũt mœſtitiæ, reſoluit quodammodo Germaniain lachrymas. Queritur Italia, lamentatur Hiſpania, dolet Gallia, flet Apher, Indus, Scyta, nullaq́; orbis regio luctu vacat. Sed hic paries, illi lapides, tota deniq; hæc ſtructura oculta quadam vi doloris aciem ſentiunt. Neq; enim his luctus is eſt, vt ad nos tantum perueniat, ſed ſua magnitudine ita diffunditur, vt vbiq; tantæ calamitatis teſtes habeat. Sed nequeo quæ ſtatueram omnia proferre, cum & ipſius rei magnitudo, ingensq́; orationis campus ita me hinc inde

auocet,

auocet, vt confeſſus hæream. Tum tantus me dolor occupat, vt haud facile verba expediam, & iam erumpentibus lachrymis ipſa oratio cedit. Dixi.

Ea finita oratione, ceptum offertorium eſt, & hoc tali peractum modo. A ſiniſtra parte antiqui chori tabulatum quoddam fuit extra nauim, ſed in nauim tamen patente ianua. Eoq; in loco & vexilla erant, & equi holocerati, & militaria defuncti Cæſaris arma, & ornamenta imperatoria. Hæc quoniam ad aram Deo offerri debebant, interea igitur, dum Tridentinus perorabat, perſonæ illis muneribus pridie aſſignatæ eiſdem præfuerũt, oĩaq; ad oblationem ſuo ordine præparabãt. Debebant aũt ea omnia illo modo atq; ordine offerri ad ſacram aram, quo pridie veſperi in proceſſione ꝓceſſiſſent, initio ſcilicet vexillũ Burgundicum et huic deſtinatus equus, deinde Auſtriacus. & huius equus, & ita deinceps reliqua. Nequid autem contra proceſſus ordinem delinqueretur, Baro de Moneſis & Sueuorũ Prætor Ilſing ductores, primo loco præibant ad aram, & hos duo ſecuti He-

 roldi,

roldi, Vngaricus & Bohemicus. Sed mox, ut è tabulato in nauim venerant, obuerſi ad Cæſaream Maieſtatem, flexo genu, honorẽ Imperatori ſuum exhibuerunt, paululumq́ ꝓgredientes, ad ſiniſtrũ latus auerſi, prope Caſtrum doloris, & defuncti Cæſaris cenotaphio eundem honorem habebant: tertiò, eundẽ altari, in acceſſu, dũ id obirent: quartò, dum offerrent vexilla & equos: quintò, dum in regreſſu præterirent cenotaphium defuncti Cæſaris: ſextò, dum ad conſpectũ Imperatoris reuertiſſẽt. Equi è naui tẽploq́ educti, ſed vexilla ad tergũ Caſtri doloris ſuſtenta, quemadmodum pridie factum diximus. Simili reuerentia, honoriſq́ ſignificatione, ſicut in vexillis & equis oſtenſum, declarata, ad eandem aram oblata ſunt & arma militaria, et imperatoria ornamenta.

Ea offertorij parte abſoluta, Cæſar ipſe, præcedentibus duobus imperij Heroldis, et Marſchalco, cum ſtricto gladio, ad altare perrexit, cõiunctim ſubſequẽtibus quatuor cõlugentibus, comite de Luna, Archiduce, Martino Cromero, Alberto duce Bauariæ & poſt iſtos, Electore Moguntino, Cæteris q́

riſq; tum electorum, tum principum abſentium legatis. Datiq; ſingulis ſinguli ſunt albi cerei, ſed differenter magni, maioresq; pro cuiusq; principis ſeſſione atq; dignitate. Quos cereos Cæſar & principes, quibus aureos nummos inſeruerant, et legati pariter, ad aram offerebant. Cæſar autē, vt vnà cū ſuis in chorū antiquum, & in ſua quisq; ſubſellia reuertiſſent, vexilla ea in loca (habito prius Cæſari honore) in quibus pridie erecta oſtendimus, reportauerunt. Similiterq; et arma militaria, ante Caſtrū doloris ſuſpenſa ſunt, & imperatoria ornamēta repoſita, ſupra Cenotaphia defuncti Cæſaris.

Peracto hoc exequiarum ſacrificio ꝓ defuncto Carolo Imperatore, aliud officiū de Trinitate incepit Archiepiſcopus Saltzburgenſis, q̄d iam læto cātu per Symphoniacos celebratū peractumq; eſt. Quo finito Cæſar deſcēdens acceptaq; per Cardinalē benedictione, & aqua luſtrali aſperſus, eo ꝓrſus q̄ uenerat ꝓceſſu, in palatiū eſt reuerſus ſuū.

Hæc de exequijs iuſtisq; Caroli Imperatoris. Cui tu omnipotens Deus, Pater miſericordiarū, propter meritū filij tui, Domini noſtri

noſtri Ieſu Chriſti, & interceſſionē B. Mariæ virginis, omnium ſanctorum, preceſq́ has noſtras, miſereri dignare: vt, ſi quo nexu pœnarum temporalium adhuc tenetur, has ei velis mitigare, & abrumpere tandē, ipſumq́ in cœleſtem patriam abs te receptum collocare in cōſortio beatorum: vt lætiſſimo conſpectu diuinæ Maieſtatis tuæ in æternum frui queat. Ferdinandumq́ hunc Imperatorem noſtrum gratia tua guberna, vt quæ tibi placeant, faciat ſemper, quæ diſpliceant, omittat, & hoc, quod tu tribuiſti, ſceptrum feliciter gerere poſſit, ad tui nominis gloriam, ad Catholicæ Eccleſiæ defenſionem, ad inſtaurationem labantis in Germania Chriſtianæ reipublicæ. Amen. Datum Auguſtæ Vindelicorum, anno humanæ ſalutis 1559. die 26. Februarij.

Altera, quæ proxima ſecuta eſt, hebdomade, prima die Martij, pari cæremoniarū cultu, parentatū quoq́ eſt Mariæ Reginæ Vngariæ. Nihil autem in hiſce exequijs defuit, præter hæc ſcilicet. Nō habita fuit proceſſio: Caſtrum doloris mutatum, factumq́ fuit minus aliquantò, quàm Cæſaris erat,

aliudq́

aliudq́ poſitum Cenotaphium, holocerico panno ſubtus, deſuper vero aureo coopertum, ſed loco ornamentorum imperialium, corona Vngaricæ Reginæ cōgruens, collocata fuit. Præterea pro Caroli Cæſaris clypeis & inſignibus, reginæ Mariæ inſignia parietibus, facibusq́ eis, quas pauperes geſtabant, appenſa fuerunt. In ipſis vero exequiarum ſacris nihil mutatum, niſi ea, quæ perſonæ non congruebant.

Habuit autem de laudibus actaq́ vita Reginæ Mariæ elegantem orationē Georgius Draſcouitius Quinqueccleſienſis Antiſtes diſertus. Et quanq́ oratio pro decoro Reginalis perſonæ, non ita potuit ſplendere, ſicut illa, quam luculentiſſimā de Carolo Imperatore Electus Tridentinus perorauit, ita tamen actione eam effecit ſua illuſtrem, vt præter modum nitere videbatur.

ORATIO FVNEBRIS DE defuncta Maria Regina Vngariæ.

ADmiratione teneri Maieſtatē tuam, Cæſar Auguſtiſſime, vosq́ ſacri Ro-

mani Imperij principes excellentiſſimi, cæteriq́ item cuiuſcunq; ordinis viri nobiliſſimi, non dubito, cur non alijs hanc dicendi prouinciam reliquerim. Non tàm enim hominis Pannonis eſſe quis non intelligat, de laudatiſſima progenie Auſtriaca dicere, q̃ eorũ, qui in ſuis Regnis, et prouincijs hanc verè Regiam ſobolem naſcentẽ viderunt, creſcentem ſunt admirati, florentem venerati, & ceu quoddam ſpeculum omnis generis virtutum intuiti, deniq; qui morientem in ſanctiſſima monumẽta collocarunt? Atqui nemo dicentem rectè mirabitur, ſi conſideret nobiliſſimã Reginam Hungariæ Mariam (cuius exequijs, ab Imperatore inuictiſſimo & Chriſtianiſſimo Ferdinando, hodiernus dies datus eſt) natã quidem & educatam apud alias gentes, at in noſtris Regnis cum optimo & nobiliſſimo Rege Ludouico coniuge, vitam aliquantulo tempore egiſſe, nobis ornamenti loco fuiſſe, resq; noſtras tutatam tantiſper, dum prouidentia æterni numinis id fieri voluit. Quare etſi me huius rei magnitudo facilè terreat, & à dicendo auocet (debent enim

maximo-

maximorum principum laudes, à maximis doctiſſimisq́; viris decantari, qualem habuit Achilles ſuarum virtutum preconem Homerum, Themiſtocles Herodotum, Cyrus Xenophontē): *iniuria tamen noſtri homines ſe affici arbitrarentur, ſi, in exequijs Reginæ ſuæ, quam diuinitus ſibi datam obnixè coluerunt viuam, defunctam honorant, me præſentem tacere animaduerterent. Meum igitur eſſe putaui non penitus ſilere in hodiernæ diei funere, ſed ea dicere, quæ à me, ſi non pro dignitate, at certè pro temporis conditione, & pro virili mea dici poterunt. Quæ quidem res me, et apud tuam Maieſtatem, Cæſar Auguſtiſſime, & apud ſublimem veſtrum cōſeſſum, optimi principes, viriq́; nobiliſſimi, ita, niſi ego fallor, excuſabit, ut non ſolùm, cur ego potiſſimum ſurrexerim ad dicendū, cum ſedeant alij, mirum videri nō debeat, aut aliud me, quàm mei ſit officij agere exiſtimari, verū etiam vt ſperē munus hoc neceſſariò à me ſuſcipi debuiſſe, oēs iudicaturos eſſe. Cum autē non deſint multa et pręclara, quæ nō fictè aut ſimulatè de laudatiſſima hac regina

meritò à me dici poſſint & debeant, veſtrã ſponte et iudicio, vos æquis auribus me audituros confido. Neq; verò meum eſſe iudico longam orationem texere, ne aut vobis moleſtiam verborum multitudo pariat, aut exequiarum ratio ſanctiſſimè, à ſanctiſſimisq; patribus ante multa ſæcula inſtituta, & poſteritati commendata, ritè ſuoq; modo procedere poſſit. Non ſunt recitanda mihi, antiquiſſimæ, & nunq; ſatis laudatæ domus Auſtriacæ, initia, vnde hæc regina Hungariæ noſtræ ortum habet, tam ſunt enim hæc omnibus nota, ut nulla recitatione indigeant, præſertim hoc tempore, cum à Reuerendiſſimo domino Electo Tridentino nuper copioſè ſint repetita. Quanquàm verò hæc talia ſunt, vt, cũ ſat laudibus efferri non queant, ea ſemper liceat dicere, liceat repetere: iam tamen præteribo ſilentio, hanc domum, aliquot iam ſæculis, in vniuerſa Europa principem locũ obtinuiſſe, et regnare atq; imperare in hunc vſq; diem cum ſumma moderatione, cum maxima æquitate, cum laudabili iuſtitia, commodoq; multarũ gentium; nec id addam quot Reges, quot

Imperatores

Imperatores ex hac domo ſint ꝓfecti, quot deniq; Habſpurgica familia dederit orbi Chriſtiano viros fortiſſimos. Huc autē mea tendet oratio, vt quæ noſtræ Reginæ fuerit uita, et quæ ab illa ſeu apud noſtros Pannones, ſeu apud Belgas præclarè geſta ſint, deniq; quo fato in Hiſpanijs extremū diem obierit, breuiter explicem. Quoniam verò, cum ex Regibus, Reginiſq; orta eſſet, Philippo Rege patre, matre Ioanna Regina Hiſpaniarum, educata etiam Regia inſtitutione, &, quod præcipuum eſt rectæ educationis caput, pietatē ceu fundamentū futuræ uitæ, ſanctè beateq; imbibiſſet, uniuerſum virginitatis ſuæ tempus laudatè feliciterq; trāſegit, adeò, vt Vngariæ et Boëmiæ, atq; aliorū regnorꝝ, multarumq; prouinciarum Rex Ludouicus, tunc quidē, ſuperis ſic volentibus, feliciſſimus, ex omni eius temporis virginum cœtu, hanc vnicam ſibi in coniugem chariſſimam optauerit, ambierit, ac tandem ab inuictiſſimo atq; Auguſtiſſimo Cæſare Maximiliano, vtroq; tempore pacis & belli, ſummam maximamq; laudem, vel ab hoſtibus meritò obtinuerit,

 Quæ

Quæ res,nõ tantùm Regi ipſi ſummam lætitiam peperit,verumetiam populos omnes totius Regni Hungarici exhilarauit mirificè, Et quanquàm Regina ipſa ſuo aduentu certam felicitatem Regno attuliſſe videretur,ſpes enim non dubia cõcipi poterat hæredem eam Regi parituram,cum antea nulla eſſet illi ſoboles: Cæſarum tamen Auſtriacorum affinitas augebat felicitatem hanc,& inexplebilem lætitiam, ut,etſi hæredem in hoc coniugio natura negaret, vel ipſa Auſtriacæ domus fœcunda vbertas, orbum non ſineret regnum Hungariæ. Incredibilis igitur omnium ordinum applauſus, & certatim concurrentium hominum congratulatio,tũ verò videre geſtientium, infinita agmina fuêre Reginæ obuia. Nec defuere,qui ab ipſo Ponto Euxino,et ab vltimis finibus antiquiſſimæ & Chriſtianæ Reipub. fideliſſimæ propugnatricis Croatiæ, Auſtriacam virginẽ viſum veniſſent. Vbi Budam, aurei regni metropolim,ventum eſt,ſui ſimilis ſemper perſtitit,nõ opes, non ſplendor gentis,non mariti, Regis tũc nominatiſſimi Maieſtas, nõ Imperium bo-

nam

nam caſtamq́; mentem à modeſtia ad inſo-
lentiam,à benignitate ad inclementiam,ab
humilitate ad faſtũ mutare aut flectere po-
tuerunt,quin Deo,quin marito,quin adepti
regni commodis viueret. Teſtes mihi in ho-
diernum diem ſunt Pannonici nominis re-
liquiæ,quæ ceu ex valido & potenti incen-
dio, tua, ſecundum Deum, optime Cæſar,
induſtria atq́; pietate,ereptæ ac ſeruatæ, o-
ptimæ Reginæ laudes,non ſine lachrymis,
frequenter ſolent decantare. Paucos admo-
dum annos cum inclyto rege marito vixe-
rat,cum Turcarum tyrannus, & Chriſtiani
nominis hoſtis hæreditarius,cũ ingentibus
copijs(ut ſolet)ad euertendum regnũ Hun-
garicum ſeſe contulit. hîc Regina cognito
periculo, videbat enim (quod euentus po-
ſtea docuit) de ſalute Reipub. agi,non ſuæ
quieti, non otio, non ſaluti, non amori con-
iugali,quem colebat ſanctiſſimè,conſulere
voluit: ſed maritum,ad Rempublicam tu-
tandam,ad viduas & pupillos ſeruandos,
armata contra tantum hoſtẽ manu prodire
paſſa eſt:quid dicam paſſa eſt,cum manſue-
tè blandeq́; hortata ſit, ſpreta contemptaq́;
ſua

ſua vita? Profectum in aciem Regem, cum rem infœliciter geſtam cognouiſſet, nec ſe Budæ amplius tutam videret (etſi Conſiliarij, ipſi fuga ſaluti conſulendum cenſebant, relinquendumq́ prorſus Regnum Hungaricum) non longius tamen Buda q̃ Comaronium progredi, itinere ſcilicet duorũ dierum voluit, adeò charus illi maritus, tanto illi in pretio Reſpublica erat: neq́ enim hic rem Hungaricam tantum agi, ſed & vniuerſæ Reipub: Chriſtianæ negotium ſapientiſſimè animaduertebat. Audita tandem lamentabili chariſſimi Regis mariti cæde, non cunctandum amplius rata, Poſonium ſeſe confert, ne longius à tua Maieſtate abeſſet, Auguſtiſſime Cæſar, quem vnicũ habebat ſuis rebus perfugium. Infamis hodie nobis eſt cãpus Mohachinus, Regis miſerabili cæde, multorumq́ Antiſtitũ, Comitum, & Baronum lamentabili caſu, vt meritò illa tunc, tãta clade cognita, ad vltimos fines Hungariæ proceſſerit: non enim erat gentem, cui aliquot iam annos feliciter imperauerat, relictura, ſi fata habuiſſet paulo magis propicia. Sed ô clementiam ſanctiſ-

L ſimi

tiſſimi numinis, æternicꝙ Regis in Chriſtianum nomen pietatem: tantus hoſtis Rege crudeliter interfectō, cæſisꝙ innumeris noſtrorum millibus, & vaſtatis adiacentibus prouincijs, tamen perficere hoc non potuit, ut nō tuam, Cæſar, Maieſtatem Mohachini agri dominum agnoſcerent: tuo enim iuſſu, inuictiſſime Imperator, in hodiernum diem hos agros, quamuis Solymani præſidijs occupatos, ita poſſideo ego, ut imperata colonus faciat, & me legitimum Antiſtitem agnoſcat. Ad rem redeo, florētem, in florentiſſimo regno, vidiſti ſororem, Imperator Auguſtiſſime, vidiſti arma barbarica fugientem, & ad te confugientem, excepiſti. Quid autem? nunquid his malis fracta? & regno exuta, ſui fuit diſſimilis? Nunquid nō ſe verè heroica fortitudine animi prǫditam declarauit. Petentibus celeberrimi nominis principibus iam viduæ nuptias, ſecundo coniugio copulari non voluit, & viduitatis lęges ſanctè ſibi atꝙ inuiolatè ſeruandas ſtatuit: ſeruauit etiam ad ultimum vitæ exitum, cum laude tanta, quanta in ore eſt omnium, vt minime fruſtra videatur ſan-

 ctiſſimæ

ctiſſimæ Annæ prophetiſſę, cuius præclara extant in ſacris literis Encomia, viduitatem imitata. Cum enim totis triginta annis, & amplius apud Belgas viduam egiſſet vitã, tandem inuictiſſimũ Imperatorem Carolũ ſecuta in Hiſpanias, eodem vitę genere cõtinuato, vitam finijt. Eſſent hic mihi dicenda multa, ſi quidem narrare pro dignitate velim, quę viduitatis illius curſum exornarint, et Deo meritò cõmendarint: eſſent cõmemoranda plurima, ſi res eius in Belgicis prouincijs præclarè, egregiaq; cum laude geſtas coner continuare: quibus partim ſatisfecit expectationi fratris Cæſaris, à quo fuerat in Belgio, ceu in ſpecula contra hoſtes minimè contemnendos collocata, partim auxit et cumulauit illius gloriam. Nihil eſt enim in omni eius adminiſtratiõe cognitum, quod non cum maximorum Regum atq; Imperatorum factis meritò poſſit comparari. Ac dum pace frui licuit, pacis amãtem ſeſe oĩbus declarauit: Iura dixit populis: oppreſſis opem tulit: Reipub. cõmoda fouit, auxit, & ornauit. At ab hoſte ſeu palàm, ſeu fraudulenter laceſſita, verè ſe heroica

roica animi magnitudine præditam ita declarauit, ut et inſidijs hoſtilibus maiorē ſeſe oſtenderet, et inimicos exercitus ſæpe feliciter profligaret ac ſterneret. Sed dies me citius defecerit, quàm hæc ego poſſim commemorare. Vnum hoc non poſſum non dicere, nō minus illam publicæ pacis ſtudioſam fuiſſe, quàm reprimendis hoſtium iniurijs idoneam. Cum victricibus armis Galliam Carolus Cæſar penetraſſet, iamq́ excidio Parriſiorum immineret, nec Franciſcus Rex, vt qui iniuſtè Cæſarem laceſſiuiſſet, ſpem impetrandæ pacis vſquàm ſibi relictam cerneret, Mariæ Reginæ conſilium petijt, opem implorauit, intercedente Leonora Franciſci coniuge, ſorore Cæſaris. Quid autem Maria? Oblita illa maximarum iniuriarum, quibus paulo ante à Gallis affecta fuerat, Franciſci afflictis rebus occurrit, Fratrem victorem hortatur, ad tolerabiles pacis conditiones inuitat, & quàm miſero in ſtatu ſit Gallorum fortuna, iubet eum expendere. Heroicæ enim fortitudinis eſſe, non ſolùm vincere poſſe hoſtem, ſed victo etiam parcere

aliquando, Deoq́ nonnunquã clementiam eſſe iuſtitia gratiorẽ. Cæſar his alijſq́ Mariæ Reginæ deprecationibus permotus, pacem concedit Franciſco, armaq́ ex Gallijs reducit; & quaſi Regnũ ei iure ereptũ vltrò reſtituit. Quanta cũ gloria ſua hoc fecerit Cæſar, quanta cũ laude idem impetrarit à fratre Maria, nulla ætas obliterari patiet̃. Huc accedit ad has fortiſſimæ Heroidos tã præclaras animi dotes, inſignis quædã in Deũ pietas. Maximam fuiſſe potiſſimamq́ vitæ illius partem precationibus, cultui diuino, templorum ornatibus, & fouendis eccleſiarum miniſtris datam, notius eſt, quã à me vt debeat referri. Quæ res, mea quidẽ ſententia, in cauſa fuit, vt tam placido & benigno fato, ex hac miſera & incerta vita, in cœleſtẽ patriam vocaret̃. Quid enim poteſt christiano homini contingere maius, q̃ ſanctè et chriſtianè in Catholica et Apoſtolica fide mori? quid pulchrius? quid laudabilius, quàm cuius nomẽ ſis profeſſus infans, hunc te moriturum ſalutis & æternæ vitæ authorem profiteri? quid conſonum pietati magis, quàm ſacramentis, quæ vltimæ noſtræ

debentur

debentur lineæ, è vero fidelium conſortio petitis, ceu viatico accepto, ad ſacroſanctū iter accingi? Hæc adeò huic noſtræ Reginæ feliciter contigêre, vt omnibus cum fœminis, & ad æternam felicitatem properantibus, tum etiam maximis quibuſq; viris, et ſumma conſtantia in retinenda vera religione præditis, optandum ſit meritò, ſimili fato mori, ſimili conditione humanas res relinquere, æternas appetere. Itaq; poſteaquàm Carolum Quintū Imperatorem, lumen atque ornamentum orbis terrarum, tot rebus terra mariq; feliciter geſtis, in vitam beatiorem migraſſe audierat, planè ſequi fratrem geſtiens, ex hac vita ærumnis, calamitatibusq; plena, in æternitates felicißimas migrare cupiens, à Deo optimo maximo paucis admodum poſt diebus ſublata eſt. Solonis laudatißimi ſuo tempore Philoſophi ſententia, quin & aliorum complurium, ij demū felices ſunt, quorum vitā benè antea beateq; actam, placida funera ſubſequuntur. Felicem igitur dicemus hanc noſtram Reginam meritò, quæ non ſolùm benè beateq;, & multorum cōmodo vixit,

verumetiam ſanctiſſimo genere fatt ſuum diem obijt. Sed quæ hæc felicitas fuerit, ſi cum ea quæ vera et ęterna felicitas eſt, conferatur? nā piè vixiſſe, & mori ſanctè, eum finem habet, vt vera ſit & ſempiterna felicitas, vera beatitudo, & chriſtiani hominis propria. Ea nūc, ut ſperamus, fruitur, & fruetur æternum Maria, Cæſarum ſoror, & ſuę ætatis fortiſſimarum fœminarum immortale decus: cuius nomini hodiernæ diei exequias dedicamus. Sed dicet aliquis, quorſum hæ pompę funebres? quid hę ſibi volūt exequiæ? quam vtilitatem? quid commodi Chriſtiano homini adferunt? Vetus eſt hæc Eccleſiæ Catholicæ doctrina & cōſuetudo, defunctorum fidelium memoriam ſanctis cæremonijs celebrare, eosq; pijs precibus, eleemoſynis, ac ſacroſancto & admirabili ſacrificio iuuare. Extant autem non ſolùm ſanctiſſimorum occidentis patrū hac de re inſignia teſtimonia, verumetiam Græcorū, atq; adeò ipſius orientalis Eccleſiæ. Et ſacrę literæ non obſcurè teſtantur, debere nos in Chriſto defunctis pia vota, debere hæc iu-

ſta

ſta illis perſoluere, debere hanc parentandi ſollicitudinem: quæ non aliter à nobis præſtari poterunt, quàm hijs ipſis rationibus, quas nunc videtis. Verùm hac de re decertare nolo, non enim hoc noſtri inſtituti eſt: hoc monuiſſe ſit ſatis, primùm ex ſacra ſcriptura vera & ſolida huius rei fundamenta, ſanctíſq; patribus & vetuſto Eccleſiæ Catholicæ conſenſu peti poſſe: deinde vtiles eſſe atque neceſſarias piorum hominum orationes, ſi non omnibus, pluribus tamen, ijſqúe ſcilicet, qui in vera Catholicæ fidei confeſſione, in ſtudio pœnitentiæ moriuntur. Quare hortor omnes in Chriſto, quotquot me dicentem audiunt, ut piè ſanctèqúe hos ritus venerentur & colant: nec ſe ab Eccleſiæ Catholicæ communione & ſocietate, quorundam callidis impoſturis auelli patiantur. At hîc rurſum dixerit quiſpiam: preces atque orationes rectè fieri pro defunctis, & omninò ſancto conſilio in Eccleſiam introductas, cæterum hos apparatus purpuratos, tantam cereorũ ardentium congeriem, tot aurea inſignia, tot

equos

equos cultu inuſitato conſpicuos, nihil pro-
deſſe mortuis, nec ad Eccleſiæ conſuetudi-
nem pertinere. Tametſi quidem, illa more
maiorum rectè fieri conſtet, cum hæc par-
tim ſigna ſint pœnitentiæ, quam egiſſe de-
functum ſperamus, partim noſtri erga de-
functum officij atque amoris: fatemur tamen
iſta nõ pro neceſſitate eſſe inſtituta, ſed exi-
ſtimamus licere Chriſtiano homini, monu-
menta, & aliqua, eiuſmodi amoris ergô, ſi-
gna ponere ijs, quos in vita charos habuit.
Quod cũ ita ſit, quis negabit maximis prin-
cipibus, & in culmine rerum humanarum
conſtitutis, hac ſaltem ratione chariſſimo-
rum, præſertim autem domeſticorum leni-
re deſideriũ? vt interim illud taceam, quod
præcipuum eſt, hac nimirum ratione publi-
cè, externoque geſtu fideles teſtari, quod in
Symbolo Apoſtolico ſe firmiter credere
profitentur, carnis reſurrectionem futuram,
& vitam æternam. Quare cum hæ cære-
moniæ, fidei & religionis articulis, non ſo-
lum non repugnent, verum etiam certum
quoddam teſtimonium adferant, neminem
ſanæ mentis, hiſce ſanctiſſimis charitatis fi-
deique

deiq́ teſtimonijs credimus cōtradicturum. Recitaui ꝑ officio meo, et benigna auſcultatione veſtra, ea qua potui breuitate, nobiliſſimæ ac laudatiſſimæ Mariæ, Hungariæ, Boëmiæ, Dalmaciæ, Croaciæ, & Sclauoniæ &c. Reginæ originem: quibus ſit & quantis parentibus orta, quàm ſanctè educata: & qua laude virginitatis curſum continuauerit: qua fortuna maximo & optimo Regi nupſerit: quo fato maritū Hungariæ, Boëmię, Dalmacię Croacię, Sclauonię &c. Regem inclytū Ludouicum amiſerit: quā laudatè viduitatis leges totis triginta annis et amplius cuſtodierit: qua pietate pupillos et viduas coluerit, adeò ut pro horum ſalute ſuam ipſius ſalutē contempſerit: qua dexteritate Belgicas prouincias adminiſtrauerit, & ab hoſtibus defenderit, pacem coluerit: quo ſtudio Eccleſiarum et templorum commoda, cultúmq́ diuinum auxerit & ornauerit: deniq́ q̄ ſanctè, q̄ pie, quàm placidè extremū diem obierit. Hoc vnum nunc ſupereſt Auguſtiſſime Cæſar, atq́ inuictiſſime Imperator, vosq́ ſacri Romani Imperij principes excellentiſſimi, et reliqui ordines

f nobiliſſimi,

nobiliſſimi, ut ꝓ huius Reginę noſtrę, ac fratris Caroli imperatoris Maximi animarꝫ ſalute, flexis genibus mecũ vnà, eam quã nos filius dei docuit orõnem, adiũcta Angelicã ſalutatione, deuota mente recitetis. Dixi.

Tertię exequię pro defuncta Maria Regina Angliæ, habitæ ſunt II. die Martij. In eiſqꝫ idem caſtrum doloris remãſit, eædem Cæremoniæ, inſignia mutata duntaxat, & nomen perſonæ in ſacris. De hac Nicolaus Lanoius & pietate & doctrina excellens Theologus de ſocietate Ieſu, orationem recitauit inſignem, quam hic quoqꝫ addi curauimus.

ORATIO FVNEBRIS de defuncta Maria Regina Angliæ.

SI laus (vt in æthicis docet Ariſtoteles) primum eſt virtutis, honeſtæqꝫ actionis uelut quędã merces, ibi ſanè potior erit laudandi honorandiue ratio, vbi quiſpiam in actionibus virtutẽ excellentiorẽ operã collocauerit. Vnde et veteres, ꝑter Encomia, honoreſqꝫ

honoreſq́ publicos citius euaneſcẽtes, in ar gumentum & velut ſolidam compenſationem fortitudinis, ſeu rei præclaræ vtiliterq́ geſtæ, ſtatuas & huiuſmodi quæ velut perpetuò duratura eſſent, monumẽta decernebant, volẽtes nimirũ ſic erga benè meritos homines ſuam gratitudinem teſtatam eſſe, aliorumq́ animos ad egregia facinora excitari. Et eos quidem, qui Rempublicam vel grauiori periculo liberaſſent, vel inſigni aliquo auxiſſent cõmodo, ceu numina quædã ſuſpicientes, aut patres liberatoreſue patriæ nominabant, aut quolibet ſimili honoris titulo exornandos eſſe ducebant. Quanq̃ ita magnificè põpoſeq́ celebrati, tales plerumq; erant, qui potius vituperijs, quã præclaris honoribus digni viderentur. Etenim tunc demum veræ laudis exiſtit ratio, quãdo nõ portiuncula virtutis, ſed integra perfectaq́ virtus ab aliquo inſigniter exercita cõperitur, vtpotè dum quis ita cordatè, probè, ſanctèq́ vitã inſtituit, vt mortem oppetere malit, q̃ aliquid vituperio dignum, ſeu quod à rectæ rationis calle, vel latum vnguem exorbitet, admittere.

 In

In hac autem fœmina (virginem heroicam rectius dixerim) quã Imperator pientiſſimè harum inferiarũ honoribus, multas ob cauſas cohoneſtãdam eſſe duxiſti, & nos licét rudi et inculta orõne, laudibus uehere cõſtituimus, nihil niſi caſtum, niſi ſanctum, nihil niſi laude dignũ deprehendi poteſt, etiamſi vniuerſæ eius vitæ partes, vel oculatiſſime perluſtrent. Quò fit, ut nobis optabilius foret, uiuam admirari, quã defunctam meritis exornare encomijs, quæ etiam calamitates imperijs aliorum importatas, ſua prudentia ac magnanimitate propulſauit. Sed quoniã diuini numinis prouidentia factũ eſt, ut abrupto eius vitæ filo, nobis mortalibus erepta ſit, iuſtum eſt, ut quos, dum viueret, immortales honores ſibi parauit ac ꝓmeruit, illi ad meliorem vitam ſublatę, pro modulo noſtro perſoluamus. Virtutes eius maximè à Principibus tum uiris, tũ fœminis imitandas, & varios caſus, quos forti animo pertulit, noſtra attinget oratio. nam ex his procliuè vnicuiq; fuerit, cętera quę ad eius laudes pertinent, æſtimare. Vt igitur ab alto ſtemmate Auorũ eius ſermo noſter decur-

rat, parentes habuit illa Henricum octauũ Angliæ Regem, & Catharinam illuſtriſſimorum Regum Hiſpaniarũ Ferdinandi et Elizabethæ filiam. Cuius inſigni pietate, ac regali magnificentia ſic educata eſt atq; imbuta, ut nõ alteri, q̃ ipſi Imperatori ſummo ac nobiliſſimo in terris principi Carolo V. ſanctæ memoriæ heroi, in coniugem deſtinaretur. Vnde et conuentum fuit de ſponſalibus, ipſa necdum nubili, contrahendis: & omninò optatum progreſſum habuiſſet negociũ, factaq; eſſet Cæſaris vxor, ſi ad eius ac principum Hiſpanorũ petitionẽ ex Anglia in Hiſpaniam fuiſſet tranſmiſſa. Verùm cur id nõ contigerit, quod ſic alioqui oĩbus in uotis erat, cauſa pręcipua fuit, tenerrimus Parentum amor erga filiam, quàm à ſe ante nubiles annos dimittere neutiq; voluerunt. Nec id ſanè mirum, cũ eſſet ipſa vnica ſoboles, vnicus illius coniugij et nexus et fructus, vnica ſpes regni: adhæc & rariſſimæ indolis, pſpicaciſſimi ingenij, eximiæ probitatis, et admirandę pro ea ætate, et facundiæ & literaturæ, quippè & latinè græcèq; nobiliter edocta; de qua poſſit nõ immeritò

 illud

illud dici, quod de nobiliſſima quondam Oſtrogothorꝝ Regina Amalaſunta inclyti Regis Theodorici filia, ad ſenatũ vrbis Romæ ante mille annos ſcripſit nobilis ſenator Caſſiodorus in hæc verba: Hanc, inquit, digniſſimè oĩa regna venerantur, quã uidere, reuerentia eſt, et loquentem audire, miraculum: qua. n. lingua nõ probatur eſſe doctiſſima? Atticæ facũdiæ claritate diſerta eſt, Romani eloquij pompa reſplendet, natiui ſermonis vbertate gloriatur. Vſa eſt aũt Maria noſtra pceptore Thoma Linacro viro tũ eloquentia, tum variarũ rerũ cognitione præſtantiſſimo, qui tãta felicitate, dexteritateq́ꝫ docendi præditus erat, vt hoĩes etiã bardos haud difficilè doctos redderet: quãto magis ingenioſam et ad literas natã virginẽ egregiè potuit excolere? Præterea bonarum artium, quarũ vſus apprimè neceſſarius eſt ijs, qui ciuitates populosq́ꝫ moderaturi ſunt, tantam ſcientiam ſibi comparauit, vt etiam diu multumq́ꝫ in eo genere ſtudiorũ exercitatis poſſet æquiparari. Et cui obſecro videatur hoc incredibile? Omnia enim illi natura largita erat, quemad-

modum

modum Salomoni Regũ prę claris ſimo, qui de ſeipſo teſtatur: Puer eram, inquit, ingeniosus et ſortitus bonam animã. Solet enim plerũq; in magnorũ principum liberis, neſcio quid maius, quid prę ſtantius, quid eminentius elucere, q̃ in plebeis hoibus. Quapropter ſi ad naturę bonitatem accedat recta educatio inſtitutioq;, ita ut vbi verſantur, nihil niſi honeſtum, pudicum, temperatum videant, nihil niſi quod caſtas deceat aures, audiant, nihil denique niſi quod ipſis dignum ſit percipiant, nõ temerè incolumitas imperiorũ, ſalusq; populi in illis ponit. Quo autem maior huic puellæ illuſtriſſimæ accederet authoritas, reuerentia & gloria, regali ſplendore, ac magno comitatu educta fuit ex Aula regia in terrã VVallię, vbi pro more gentis declarata fuit authoritate publica Regis & omniũ Angliæ ſtatuum, hæres regni, anno Domini M. D. XXV. quemadmodum de Regè Salomone tertij Regum primo legitur, quod eum pater ſuus Dauid publica pompa duci iuſſerit in Gihon, vt ibi à Sadoch ſacerdote & Nathan Propheta in regem Iſrael vngeretur.

Sed

Sed heu incertã nimis & inſtabilẽ humanã pacem & felicitatem. De qua ex ſententia Solonis eleganter canit ille: Sed ſcilicet vltima ſemp Expectanda dies homini, dicicp beatus Ante obitũ nemo ſupremaq; funera debet. Nam vbi Rex haud ſanis vſus conſilijs, de repudio Reginæ vxoris pientiſſimæ ac nobiliſſimæ cogitare atq; agere cæpit, maxima inde orta eſt tẽpeſtas, quæ florentem illius regni ſtatũ miſeris modis perturbauit. Quantũ proinde calamitatis atroces illi motus, innocentiſſimis matri ac filiæ attulerint, facile æſtimet, quiſqs nõ ignorat, honeſtis ac generoſis anis quauis morte eſſe durius, dignitate ac fama indignè ſpoliari. Etſi autẽ pondus iſtius tam diræ & iniquæ ſortis innocẽtes fœminas premere quidem potuerit, deprimere tamen haud quaquam: An credibile eſt tam fortia pectora iſtis fortunę ludibrijs cedere potuiſſe? Teſtatur ſcriptura diuinitus inſpirata apud Salomonem, haud contriſtatum iri iuſtum, quicquid illi acciderit. Et rurſus alibi beatũ prædicat virum, qui ſuffert tentationẽ: quoniã cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ omnibus

bus diligentibus Deum repromiſſam. Ex hoc diuinæ largitatis fonte inexhauſto, refrigerium & conſolationem affatim hauſerunt noſtræ heroides, diuinarum ſcripturarum ſcientia imbutæ, quæcunq;. n. ſcripta ſunt, vt ait Apoſtolus, ad noſtrā doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & cōſolationem ſcripturarū ſpem habeamus. Dolorem igitur triſtitiamq; ſenſerunt (homines enim erant, à quibus nihil quod humanū ſit, alienum fuiſſe duco) ſed quas animi perturbationes vi atq; imperio rationis ita repreſſère, vt magnanimitas, quę illarū animis ſumma inerat, nullum inde acciperet detrimentū. Huius diuini p̄ſidij fiducia, velut panoplia quadā impenetrabili armatæ, omnibus infortuniorum iniurijs, ſuperiores euaſère. Neq; verò fruſtra tot ſuſpirijs, tot pijs votis ac precibus ianuam diuinæ clementiæ pulſauêre: nā pius et miſericors Dominus, qui, (vt rectè cōfitetur caſtiſſima illa Sara Thobiæ) poſt tempeſtatē, tranquillum facit, & poſt lachrymationē & fletū, exultationem infundit, dignatus eſt turbulentam ſedare tempeſtatem, et diſiunctos animos regis ac

Reginę læta ac ſalutari recõciliatione iterũ
cõiungere. Interea cum eadem ſereniſſima
Anglię Regina Catharina ex tot tãq; acer-
bis præſentis vitę caſibus per mortẽ erepta
eſſet, omni humano p̃ſidio ſolatioq; videba-
tur filia Maria deſtitui, regno ipſo nouis in-
ſtitutis, varijsq; in rep. motibus pturbato:
ſed adfuit, adfuit ſuæ filiæ pater miſericor-
diarum et orphanorũ fidelis adiutor Deus:
vt et olim Regi Dauidi grauiſſimis tribu-
lationum procellis expoſito, quibus diuina
ope ſupatis, lætus ait, Secundũ multitudinẽ
dolorũ meorũ in corde meo, conſolationes
tuæ lætificauerunt animã meam. Qua in re
inter cætera occurrit quoddã haud diſſimu-
landũ diuinæ prouidentiæ miraculum, quo
etiam clementer factũ eſt, ut Mariæ ſacras
cęremonias ueteresq; Eccleſię ritus (licet in
abdito loco) de more ſectãti, neq; regiũ im-
periũ, neq; vlla vis humana, impedimentũ
moleſtiãq; adferret vnq;. Hic etiam ſilentio
minimè inuoluendũ puto, quomõ inſignem
iſtam in Deum pietatẽ adhuc velut ſub mo-
dio poſitã, exteris hominibus conteſtata ſit.
Legatus Cæſaris nõie perſunctus apud re-
gem Anglię legatiõis munere, cũ ad ipſam

arte

arte quadam penetraſſet, & ad religionem auitam firmiter retinendam cohortaret̃, reſpondit, Ego, inquit, fortiſſimũ habeo propugnatorẽ, qui non patitur à ſancto propoſito me abduci, quem ſi vobis cõmonſtrari uultis, oſtendam. Tum deductis in penetralia domus, vbi Deum orare cõſueuerat, reductis velis, ſupplex ac venerabũda oſtendit venerabile corꝑis Chriſti ſacramentũ: Hic, inquiens, meus eſt ꝓtector, hic refugiũ meũ, et fortitudo mea, hic ponit in cõſpectu meo menſam aduerſus oẽs, qui tribulãt me. Quę res et admirationẽ et lachrimas legato exciuit. Eandẽ porrò aĩ conſtantiam ac fidẽ ſequutis temporibus egregiè facto cõprobauit, dum ſcilicet ad regnũ euecta, & res humano iudicio difficilimas atꝙ inſuperabiles aggreſſa, quibuſdam moderationẽ ac diſſimulationẽ adhibendã eſſe ſuggerẽtib. diceret, Deus mecũ hactenus nõ diſſimulauit, et ego in eius cã tanꝙ iners, ingrata et timida diſſimulabo? Nouit orbis q̃ ꝓclarè hiſce uerbis, facta ſubſecuta reſpõderit. O ineffabilẽ et admirabilẽ dei bonitatẽ: O imperſcrutabile diuinę ſapientiæ cõſiliũ: olim

tres pueros in ardenti fornace poſitos,ignis furens,diuina repreſſus virtute,nihil lędere potuit. Daniel in lacu leonũ cõiectus rabiẽ non ſenſit leoninã,ſed nec minimũ corporis veſtiumq́ȝ laniatũ. Abraham pater futurus multarum gentium,& in cuius ſemine(qui Chriſtus eſt) benedicendę erant omnes gẽtes diuina protectus manu ex hac Chaldeorum,intactus abijt. Quid Loth ipſius nepotem commemorem? Hic infandæ libidinis ignem ter execratus ab incendio, quo tota illa pentapolis in fauillam redacta eſt,liberatur:et ab angelis in portum ſecuritatis ac ſalutis deducitur. Pari etiam miſericordiæ priuilegio Deus caſtitatis, & in ſe confidẽtium amator & protector, Mariam regni Anglicani hæredem ac futurã liberatricẽ, ſemper dignatus eſt ꝓtegere, quemadmodum narratio ſequentiũ, adhuc manifeſtius edocebit. Nam Henrico patre vita functo, cũ filius Eduardus ex Iana Semeria natus decimum ætatis annum agens,regio titulo ac noĩe per gubernatores regnum adminiſtraret,Maria,vt ante per tempeſtates illas pertranſijt illæſa. Hoc aũt nouo adoleſcente

ſcēte principe è viuis quoq; ſublato, Maria
noſtra non ſine grandi miraculo, contra co-
natus Northumbarlãdi principis, iuxta pa-
ternum teſtamentũ, in regnũ eſt aſſumpta,
et ſtatim de auita religione in integrũ reſti-
tuenda, quatenus per pacẽ publicam licuit,
agere ac ſatagere cœpit. Obſtupuit orbis
tam præclara, tam repentè per fœminã geri
poſſe, regnũ diſſidijs, factionibusq; turbu-
lentum, ad eam ſerenitatem et quietẽ ita ſu-
bito redactum eſſe. Sed quid mirũ? inſeue-
rat.n. is, à q̊ eſt oĩs fortitudo, omneq; bonũ,
pectori fœmineo, magnanimitatem plus q̃
heroicam, prudentiam ſingularẽ, iuſtitiam
inuiolabilem, et alia huiuſmodi, ad res præ-
clarè gerendas præcipua adminicula, Vt in
hoc exemplo illud verbum Ionathę veriſſi-
mum eſſe conſtet, Non eſt difficile dñõ ſal-
uare, vel in multis, uel in paucis. Nec his ab-
ludit, quod Ionathę cõiunctiſſimus rex Da-
uid cecinit, Nõ in fortitudine equi volunta-
tem habebit, neq; in tibijs viri benepla-
citũ erit eis, Beneplacitũ eſt dño ſuper me-
tuentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper mi-
ſericordiam eius. Hæc eſt igit̃ fortiſſima illa

Iudith, q̃ rebus deſperatis, Holoferne principe obtruncato, imminẽs Bethuliæ, adeoq́ tot tantiſq́ ciuitatibus excidium, magnanimiter ꝓpulſauit. Hæc eſt illa prudentiſſima Heſter, quæ ſalutẽ populo Dei, apud Aſuerum regẽ potentiſſimum conciliauit, acto in crucem Aman, capitali eiuſdẽ populi perſequutore. Hæc eſt deniq́ illa iuſtiſſima Debora, quæ populũ Iſraël ſapientiſſimè iudicauit, cuius etiã conſilijs & ope Barach exercitum zizare numeroſiſſimũ proſtrauit. Vnde ſi Anglia pro beneficijs ſibi præſtitis Reginæ gratias agat, hanc vel ſimilem habitura orationem videatur.

Nec laudare ſatis, dignasq́; rependere grates,
Sufficiam, ſi ferrea uox foret oraq́; centum.
Qua te ſuſcipiam gremio Regina beata,
Progenies regum, necnon generoſa propago,
Principis Henrici, nulli pietate ſecunda?
Quos ſpargam flores, quibus inſertabo coronis
A tua, quæ feſtis ſuſpendam pallia portis?
Libera ſum ſiquidem per te, patrioſq́; recepi
Exilio pulſos, Chriſti cultumq́; fidemq́.

Porrò ut vires additę viribus, ſtatũ refloreſcentẽ Britannici regni, firmioribus vinculis confirmarent, ac ſancti conatus huius ꝑclariſſimæ generoſiſſimæq́ fœminæ, melioribus ꝓſperentur ſucceſſibus, ſapientiſſimè

mè nec ſine diuino fauore cogitatum eſt, vt Philippũ Hiſpaniarꝫ principẽ potẽtiſſimũ, Maritum acciperet, et quæ olim Carolo patri ſponſa deſtinabatur, filius nunc haberet vxorem. Et ſanè hęc fœdera cõiugalia nulla, niſi cauſa honeſtiſſima, et reip. Chriſtianæ vtiliſſima iniri ſuaſit, hæc ſolum ſpectabant tam ipſorũ coniugũ vota, ꝙ eorũ conſilia, qui huiuſmodi copulæ authores extiterant, ut ſcilicet coaleſcentibus perpetuo fœdere, duorum regnorũ Hiſpanici atq; Britannici, bellicoſiſſimis populis, redintegraret Anglicana reſp. tot damnis grauiſſimis atrita. Ex hac quidẽ ſancta unione, id vnicè exoptabãt publicæ pacis autores, ut thorus iſte caſtus et immaculatus, fęcunditate prolis cumularet. Sed omnino ęquanimiter ferendũ, quòd diuinæ complacuit Maieſtati, boniq; cõſulendũ, quod ipſa iam corporeis ſoluta uinculis, ſemẽ carnis ſuę non reliquerit, à Dño factum eſt iſtud, cui nemo dicere poteſt, Cur ita facis? Iam noſtri cauſa quidẽ lugenda hæc mors, Defunctæ vero potius congratulandũ, quod temporalis regni turbinibus libera, ad ęterni regni trãquillita-

ſem ſit euecta. Nõ eſt profectò, non eſt, inq̃, ea mors deflenda, q̃ vita adeò pcellens anteceſſit, fuit. n. (ut ſummatim eius vitã nunc complectar) Maria, Philippi regis cõiunx, cura et ſtudio optimę matris Catharinæ, reginæ Anglorũ, liberaliſſimè à teneris educata. Scientia vtriuſq; literaturæ nobiliter inſtituta, ſemp honeſtis dedita ſtudijs, Deo in cubili cordis ſui iugiter vacans, p omnes ferè vitæ gradus, varias perpeſſa calamitates, quibus, tanq; aurũ in fornace, probata, non mediocrẽ in omni virtutũ genere hauſit profectũ, ingreſſa nimirũ per anguſtam viam, quæ ad vitam perducit ęternam. Per multas enim tribulationes, ſcriptura teſte, oportet nos introire in regnũ cœlorũ. Temporalium & caducarũ rerum amore capti, deprecant ac refugiũt ſemper, quęlibet aduerſa, et vano flore huius mũdi deliniti, fœdis ſeſe mancipant voluptatibus, beatũ dicentes populum, cui hæc ſunt bona (ſi tamẽ bona) tranſitoria. Sed iſtos vmbratilis felicitatis captatores, Propheta reprehendens illicò ſubiungit, Beatus populus, cuius Dñs Deus eius, Beatam itaq; nequaq; ſe putauit

Maria,

Maria, ob regni ad ſe deuoluti magnificẽtiam, nõ ob præclara auorũ atauorũq; ſtemmata, nõ propter regis alioqui potentiſſimi optimiq; felix cõnubium, oïa.n. hæc ad pręſentis vitæ ſtatũ calamitoſum pertinere nõ ignorauit: ſed cũ metu & tremore ſuã ſalutem operata, cõtinuò anhelauit ad iucundã ac ſtabilem æternorũ bonorꝫ poſſeſſionem, quibus bonis Dei Opt. Max. clementia eã nunc potiri ac ſatiari cõfidimus, ut iam ipſa, nõ tam noſtris, q̃ nos illius p̃cibus indigere videamur. Iam itaq; pro terreno ac tẽporali adepta eſt regnũ cœleſte atq; æternũ, pro turbulẽto pacatiſſimũ, pro anguſto immenſum, et nullis limitibus definitũ, pro mortali marito filium Dei (cuius negociũ ita ſtrenuè geſſit) nacta eſt immortalẽ ſponſum.

Habent igitur in hac ſancta fœmina etiã viri principes, quod admirentur, qđ & admirantes imitentur, et factis exprimere debeant. Vident inſignẽ erga Deum pietatẽ, conſtantiã, fiduciã, animũ in rebus aduerſis infractum, in ꝓſperis minimè inſoleſcentẽ, vident publicæ tranquillitatis ſtudioſam et auitę religionis zelatricẽ, et ſimul reparatri-

cem. Et nūc ô vos reges ac principes intelligite, ijs exemplis erudimini, vos qui iudicatis terram. Omniū quidem intereſt rectè ſanctèq; viuere, ſed ut alij rectè ſanctèq; viuant, principū eſt pro virili efficere, primū inculpatæ ac laudabilis vitę exemplo: deinde ſanctis ac iuſtis legibus, q̄ bonos præmijs afficiāt, improbos verò reiq; pub. turbatores, digna animaduerſione coërceant. Quod ſi facietis, æterna vos manet corona, regnumq; perpetuum Amen. Dixi.

Nec ſanè id prætereundū ſilentio putaui, qđ Cæſarea Mtās has ternas exequias non ſolū Auguſtę fieri inſtituit, ſed in præcipuis etiam regnorū ſuorū vrbibus. Viennę primū eadem peregit Reuerendiſs. Archiepš Strigonienſis Nicolaus Olahus, pater vigilantiſſimus, literisq; ipſe tam Græcis q̄ Latinis non minus inſtructus, q̄ liberalis fautor hoīm literatorꝝ. Deinde Antonius eius loci Antiſtes, egregius, fidelisq; gregis ſui Paſtor. Olmutij, Marcus Epus, & Vratislauię Balthaſar eiuſdem ecclię Pontifex celeberrimus, Pragæ vero, cum ibi epus nullus ſit, Henricus Scribonius Præpoſitus, vir ſanctioris

ctioris vitæ laude, ſedulitateq́ paſtoralis officij inſignis, & alibi alij.

Tenuius ſanè hæc, q̃ vel magnitudo huius negotij, vel ipſa eorũ, qui has exequias p̃ſentia ſua, precibusq́ condecorauerũt, expectatio poſtulabat, cõgeſta ſunt, fateor: at veniã dabũt amici, cũ viderint et locũ hũc, & tempus efflagitaſſe opus autoſchedium: alieniores aũt iudicẽt, ut velint. Deus ęternus cœleſtis Pater ueritatis luce nos illuminet, ac pellat errorum tenebras, accendatq́ nos oẽs igni charitatis ſuæ, vt idem ſentiamus in Dño, & hinc, quod nos diligamus mutuò, agnoſcãt hoĩes, nos eſſe Redemptoris Chriſti diſcipulos. Amen. Auguſtæ Cal. Martijs, Anno humanę ſal. M.D.LIX.

ERRATA.

Folio C 1. *facie* 2. *pro uideri lege uidere.* C 3. *fa.* 1 *pro bona lege dona.* C 4. *fa.* 2. *p pro ſe lege eſſe.* D 3. *fac.* 2. *pro pabtizatis lege baptizatis.* D 3. *fa.* 2. *pro ac reddi lege aut reddi.* E. 3 *fa.* 2. *pro perieret le. eriperet.* E 4. *fa.* 1. *pro liberaret ab lege liberaret, & ab.* I 4. *fa.* 2. *pro incolumis tandẽ reſtaurari: lege incolumis reſtaurari.* K 3. *fa.* 1. *pro quod ſe, lege quod ipſo.* K 4. *fa.* 1. *pro enim didicerat, lege aũt didicerat.* L 2. *fa.* 1. *pro admonut, lege admonuit in hunc modum.* L 1. *fa.* 2. *pro Eliſabetham lege Mariã.* O 4. *fa.* 1. *pro licere atq; uel, lege licere ſed uel.* P 4. *fa.* 1. *pro impellante lege impellente.* R 4. *fa.* 2. *pro conſtitutũq; lege cõſtitutũ.* T 1. *fa.* 1. *pro Ambroſius lege Vrbanus.* X 3. *fa.* 2. *pro ipſemet lege ipſamet.* b 3. *fa.* 1. *pro tantum lege tàm.* b 4 *fa.* 1. *pro adi lege adiri.* c 4 *fa.* 2. *pro oĩm lege oĩmq;.* d 1. *fa.* 1. *pro uidebatur lege uideretur.*